

NÕUKOGUDE KOOL

ESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 4

1953

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

XI AASTAKAIK

Nr. 4

APRILL

1953

J. V. Stalin noorsoo ja rahvahulkade kommunistlikust kasvatusesest.

Nagu teada, rajasid juba Marx ja Engels kommunistliku kasvatuseteooria alused. Nad näitasid kogu teoreetilise sügavusega, et kasvatus on ühiskondlik nähtus, mille sisu ja eesmärgi määrab klassiühiskondades ikka ja alati valitsev klass ja et seepärast ka kodanlik kool, kasvatus ja haridus on tervikuna allutatud kodanluse klassihuvidele.

Kodanlus pole huvitatud rahvahulkade haridusjärje tõstmisest, sest ta teab väga hästi, et mida teadlikumad on rahvahulgad, seda raskem on kodanlusel oma klassivõimu säilitada. Seepärast seisnebki kodanluse hariduspoliitika põhituum selles, et monopoliseerida kõik kultuuri- ja haridusvarad, kõik kultuuri- ja haridusallikad valitseva klassi, s. o. iseenda kätte, võimaldades rahvahulkadele haridust vaid sedavõrd, kuivõrd see on vajalik kodanliku ühiskonna tootmisaparaadi käigushoidmiseks, kodanlusele rikkalike kasumite kokkukandmiseks.

Marx ja Engels näitasid täie selgusega, et alles siis, kui kodanluse klassivõim on likvideeritud, on ühiskonnal võimalik kasutada kõigi oma liikmete huvides mitte üksnes materiaalse rikkuse allikaid, vaid ka haridus- ja kultuurivarasid.

Nad tõestasid teaduslikult, et kogu ühiskonna kultuuritaseme tõstmine on uue ühiskonna, sotsialistliku ühiskonna esmajärgulisi ülesandeid, sest tootmine, mida juhib kogu ühiskond ühiskonna enda huvides, vajab igakülgset haritud inimesi. Seejuures rõhutasid Marx ja Engels, et kõigile ühiskonnaliikmeile igakülgse hariduse andmine ei tähenda hoopiski üldise haridustaseme mõnesugust nivelleerimist, vaid kogu ühiskonna kultuuritaseme tõstmise ehistate valitsevate klasside omast kõrgemale.

Seejuures ei tähista kodanluse kukutamine ja proletariadi võimuletulek üksnes hariduse saamise võimaluste seninägemata avardumist, nagu näitasid Marx ja Engels, vaid ka hariduse sisu ja eesmärgi põhjalikku muutust: kodanluse klassivõimu kindlustamise tööriistast muutub haridus kodanluse vastu võitlemise tööriistaks, uue ühiskonna ülesehitamise ja kindlustamise ning kaitsmise tööriistaks.

V. I. Lenin, kaitses ja arendades edasi Marxi ja Engelsi revolutsioonilist õpetust, pööras erakordset tähelepanu ka kasvatusküsimustele, ja seda juba kaua aega enne Oktoobrirevolutsiooni.

Paljudes oma töödes, nagu näiteks töös „Haridusministeeriumi poliitika küsimusest“, mis on kirjutatud 1913. a., piitsutas V. I. Lenin tsarismi rahva-vaenulist hariduspoliitikat, näidates arvukate faktide najal, kuivõrd Venemaa rahvahulgad olid tol ajal haridusest ilma jätud.

Oktoobrirevolutsiooni võit tegi järsu lõpu tsaari ja mõisnike rahvavastasele võimule üldse, sealhulgas ka nende obskurantlikule hariduspoliitikale. Kuid selle obskurantliku hariduspoliitika tulemuseks oli rahvahulkade kisendav kultuuripuudus, mida V. I. Lenin oma ülalmainitud töös iseloomustab järgmiste faktidega: „Kooliealiste laste ja noorukite arv moodustab Venemaal üle 20%, s. o. üle ühe viiendiku kogu elanike arvust... Niisiis on kooliealisi lapsi 22%, aga õpilasi 4,7%, seega peaaegu viis korda vähem!! See tähendab, et Venemaal on umbes neli viiendikku lapsi ja noorukeid haridusest ilma jätud.“¹

Uue võimu, nõukogude võimu ette tõusis seepärast kohe pärast Oktoobrirevolutsiooni võitu rahvahulkade kultuuritaseme tõstmise ülitõsine ülesanne, sest harimatu, kirjaoskamatu inimene ei saa olla uue ühiskonna aktiivseks ülesehitajaks, õpetab V. I. Lenin. Ühes oma viimases töös, nimelt artiklis „Kooperatsioonist“, näitas V. I. Lenin, et „Täieliku koopereerimise korral seisaksime juba mõlema jalaga sotsialistlikul pinnal. See täieliku koopereerimise tingimus sisaldab aga sellist talurahva (just talurahva kui tohutu massi) kultuursust, et täielik koopereerimine on võimatu ilma täieliku kultuurirevolutsioonita.“²

Sellele täieliku kultuurirevolutsiooni küsimusele pühendas V. I. Lenin erakordset tähelepanu. Esimesteks sammudeks sel alal oli rahvahariduse demokratiseerimine selle sõna kõige paremas ja kõige ulatuslikumas tähenduses: kõigi haridusalal esinevate seisuslike ja varanduslike privileegide tingimusteta kaotamine, kõigi õppeasutuste uste avamine kogu rahvale. Seda ühelt poolt. Ja teiselt poolt — aktiivne abi ja toetus eriti töölikklassi hulgast pärinevale noorsoole hariduse omandamiseks.

Kultuurirevolutsiooni õpetuse edasiarendamine ja selle õpetuse edukas elluviimine on J. V. Stalini ajaloolisi teeneid.

J. V. Stalin näitab mitmes oma töös, et proletariaadi diktatuuri ajalooliste ülesannete hulka kuulub mitte üksnes kukutatud klasside vastupanu mahasurumine ja maa kaitsmine väliskallaletungide vastu, vaid ka majanduslik-organisatoorne ja kultuurilis-kasvatuslik töö, kusjuures proletariaadi diktatuuri majanduslik-organisatoorse töö eesmärgiks on sotsialistliku tootmise organiseerimine, aga kultuurilis-kasvatusliku töö eesmärgiks — inimeste ümberkasvatamine sotsialismi vaimus.

Kultuurirevolutsiooni teostamise näol seisib nõukogude võimu ees õigupoolest väga mitmepalgeline ja väga komplitseeritud ülesanne. Ja see ei seisnud üksnes selles, et jagu saada kirjaoskamatusest, et tõsta rahvahulkade haridustaset, vaid ka selles, et rahvahulkade teadvusest välja juurida kapitalistliku ideoloogia arvukad igandid ja et luua omaenda teaduslik ja tootmistehniline intelligents.

Et sotsialismi vaenlaseks pole üksnes kirjaoskamatus või puudulik kirjaoskus, vaid samavõrd kodanliku ideoloogia arvukad igandid, mis pidurdavad igal sammul uue ühiskonna hoogsat edasiliikumist, kuid võivad uue ühiskonna asetada ka otsesesse ohtu, sellele juhtis J. V. Stalin korduvalt meie

¹ В. И. Ленин, Соч., т. 19, стр. 114—115.

² V. I. Lenin, Valitud teosed kahes köites, II köide, Tallinn, 1946, lk. 687.

maa ja rahva tähelepanu. Kõneldes partei XIII kongressi tulemustest ütles J. V. Stalin juba 1924. aastal:

„Üheks partei olulisemaks ülesandeks proletariaadi diktatuuri ajastul on arendada tööd vanade põlvkondade proletariaadi diktatuuri ja sotsialismi vaimus ümberkasvatamiseks ja uute kasvatamiseks selles vaimus. Vanalt ühiskonnalt päritud vanad kumbed ja harjumused, traditsioonid ja eelarvamused on sotsialismi ohtlikemad vaenlased. Need traditsioonid ja harjumused hoiavad oma kammitsas töörahva miljonilisi hulki, nad haaravad mõnikord terveid proletariaadi kihte, nad ohustavad mõnikord otseselt proletariaadi diktatuuri olemasolu. Võitlus nende traditsioonide ja harjumuste vastu, tingimatu vabanemine neist kõigil meie töö aladel ja lõpuks uute põlvkondade kasvatamine proletaarse sotsialismi vaimus on sellepärast nendeks meie partei järjekordseteks ülesanneteks, millede täitmiseta on võimatu sotsialismi võit.“³

Sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise käigus pöördub J. V. Stalin korraldvalt selle küsimuse juurde tagasi. Ta näitab, et võitlus kodanliku ideoloogia igandite vastu, sealhulgas ka marksismi-leninismi kodanlike moonutuste vastu, jääb paratamatult poolikuks ega anna nõutavaid tulemusi, kui seda tööd ei seota marksismi-leninismi teooria õppimisega. Selle ülesande täitmisel on hindamatu tähtsusega J. V. Stalini tööd üldse, sealhulgas eriti tema niisugused tööd, nagu „Leninismi küsimusi“, aruandekõned partei kongressidel, ÜK(b) Partei ajaloo lühikursus, „Marksism ja keeleteaduse küsimused“, „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“, „Marksism ja rahvusküsimus“, „Rahvusküsimus ja leninism“, et siinkohal ainult mõned näited tuua.

Oma klassikalises töös „Leninismi küsimusi“ lõi J. V. Stalin ideeliselt puruks marksismi-leninismi vaenlaste väärseisukohad, kaitses marksismi-leninismi teooria puhtust ja arendas seda teooriat suure sammu võrra edasi. Selle teose najal on õppinud ja õpivad ka edaspidi marksismi-leninismi revolutsioonilist teooriat mitte üksnes kümned miljonid nõukogude inimesed ja rahvademokraatia maade töötajad, vaid ka imperialismileeri maade proletaarlaste hulgas. Nagu teada, on tänapäeval marksismi-leninismi revolutsioonilise õpetuse pooldajate read väga arvukad ja võimsad, kusjuures iga laadi marksismi-leninismi revideerijate read on purustatud ja laiali paisatud. Pole kahtlust, et kõigi nende positiivsete tulemuste saavutamisel kuulub väljapaistev koht J. V. Stalini kõnealusele teesele.

Rahvahulkade kommunistliku kasvatuse ja kommunistliku teadlikkuse küsimused tõusid meie maa ja meie partei ette erilise teravusega pärast ekspluataatorlike klasside likvideerimist, pärast sotsialismi võitu kogu riindel. Partei XVII kongressi aruandekõnes näitas J. V. Stalin täie selgusega, et kapitalismi likvideerimine majanduselusel ei tähenda veel kapitalistlike igandite võitmist inimeste teadvuses, sest inimeste teadvus jääb oma arenemises maha inimeste majandusliku olukorra muutumisest. Partei XVIII kongressil rõhutas J. V. Stalin, et Nõukogude riigi funktsioonide hulgas omab nüüd esmajärgulist tähtsust majanduslik-organisatoorne ja kultuurilis-kasvatuslik töö.

Nagu teada, oligi teise viisaastaku teostamisel üheks põhiliseks poliitiliseks ülesandeks kapitalismi igandite kõrvaldamine majandusest ja inimeste teadvusest.

³ J. V. Stalin, Teosed, 6. kd., Tallinn, 1948, lk. 243—244.

Neil aastail, nagu hiljemgi, rõhutab J. V. Stalin, et kapitalismi igandite ja purustatud antileninlike, antimarksistlike vaadete võitmisel ja rahvahulkade kommunistliku teadlikkuse tõstmisel kuulub keskne koht marksismi-leninismi teooria õppimisele, selle teooria põhialuste kindlale ja sügavale omandamisele.

Selle ülesande täitmisel kuulub asendamatu koht J. V. Stalini niisugusele tööle, nagu on seda ÜK(b) Partei ajaloo lühikursus, mis kannab õigusega marksismi-leninismi põhiteadmiste entsüklopeedia nimetust.

Aruandekõnes partei XVIII kongressile seab J. V. Stalin sotsialistliku ülesehitustöö edusammud otsesesse sõltuvusse töötajate marksistlik-leninlikust ettevalmistusest, nende marksistlik-leninliku teadlikkuse tasemest:

„Tuleb tunnustada kui aksioomi,“ ütleb J. V. Stalin, „et mida kõrgem on ükskõik missuguse riigi- või parteitöö ala töötajate poliitiline tase ja marksistlik-leninlik teadlikkus, seda kõrgem ja viljakam on ka töö... ja, vastupidi, mida madalam on töötajate poliitiline tase ja marksistlik-leninlik teadlikkus, seda tõenäolisemad on äpardused ja nurjumised töös, seda tõenäolisem on töötajate eneste kidunemine ja mandumine väiklasteks tegelinskiteks, seda tõenäolisem on nende degenerereerumine. Võib kindlasti ütelda, et kui suudaksime kõigi oma tööalade kaadri ideoloogiliselt ette valmistada ja teda niisugusel määral poliitiliselt karastada, et ta suudaks sise- ja rahvusvahelises olukorras vabalt orienteeruda, kui me suudaksime ta teha täiesti küpseteks marksistideks-leninlasteks, võimelisteks ilma tõsisemate vigadeta otsustama riigi juhtimise küsimusi, siis võiksime täiesti põhjendatult üheksa kümnendikku kõigist meie küsimustest juba lahendatuks lugeda.“⁴

Sõjajärgseil aastail töötas meie partei Keskkomitee J. V. Stalini juhtimisel väga aktiivselt meie maa töötajate kommunistliku teadlikkuse tõstmisel. Selle tõestuseks on kõigepealt meie partei Keskkomitee ajaloolised otsused kirjanduse, muusika ja kinokunsti küsimustes, ent samuti ulatuslikud teaduslikud diskussioonid filosoofia, bioloogia, füsioloogia, keeleteaduse ja poliitilise ökonomia alal, mis toimusid partei Keskkomitee ja J. V. Stalini ideelisel juhtimisel ning aktiivsel osavõtul.

J. V. Stalini klassikalised tööd „Marksism ja keeleteaduse küsimused“ ja „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“, mis on otseselt seotud vastavate teaduslike diskussioonidega, viivad marksismi-leninismi teooriat määratu sammu edasi, valgustades helgiheitjana mitte üksnes nõukogude rahva ajaloolist teed sotsialismilt kommunismile, vaid kõigi rahvaste teed rahule, õnnele ja õitsengule.

Ei ole vaja eriliselt põhjendada, kui suur tähtsus on nendel J. V. Stalini töödel meie maa töötajate marksistlik-leninliku teadlikkuse tõstmisele ja meie maa eduka edasilikumise kindlustamisele sotsialismilt kommunismile.

Nagu märkisime eespool, näitas J. V. Stalin juba partei XIII kongressi tulemustest kõneldes, et täiskasvanud põlvkonna kommunistliku ümberkasvatamise kõrval on nõukogude võimu väga tähtsaks ülesandeks noorpõlve kasvatamine kommunismi vaimus, marksismi-leninismi revolutsiooniliste ideede vaimus, proletariaadi ajaloolise ürituse ustava teenimise vaimus.

J. V. Stalin rõhutas oma töödes ja esinemistes korduvalt, et noorsugu on meie rahva tulevik, et noorsoo kätes on kommunismi tulevik, mispärast noorsoo kasvatamine peab olema meie partei ja Nõukogude valitsuse südameasjaks. Vestluses metallurgidega 1934. a. 26. dets. rõhutas J. V. Stalin,

⁴ J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1952, lk. 557.

et inimesi on vaja hoolikalt ja tähelepanelikult kasvatada, nagu aednik kasvatab armastatud viljapuud.

Kogu oma määratu suure ja väga mitmekülgse tegevuse kõrval ei lasknud J. V. Stalin meie noorsoo kasvatusküsimusi kunagi silmist. Et noorsoo kasvatamisel kuulub keskne koht koolile ja õpetajale, siis pühendas J. V. Stalin palju tähelepanu õpetajale, koolile ja kooli õppe-kasvatustööle.

Tervituses üleliidulisele õpetajate kongressile näitas J. V. Stalin kätte selle kõrge ja vastutusrikka koha, mis sotsialistlikus ühiskonnas kuulub õpetajaile, meie noorsoo kasvatajaile:

„Rahvakooliõpetajate väesalk moodustab ühe kõige vajalikuma osa meie maa töörahva suurest armeest, kes ehitab uut elu sotsialismi alusel.“⁵

See stalinlik hinnang pedagoogide üllale ja vastutusrikkale osale sotsialistlikus ühiskonnas kajastub igal sammul meie partei ja valitsuse väsimatus hoolitsemises koolide ja pedagoogide eest.

Paljudes oma töödes käsitleb J. V. Stalin nõukogude noorsoo peamise ülesande küsimust. Ta näitab, et nõukogude noorsugu, uus vahetus, kes on kutsutud kommunismi üles ehitama, peab eelkõige visalt ja kannatlikult õppima, sest ainult sügavate teadmiste ja mitmekülgsete oskustega varustatud inimesed suudavad selle ajaloolise ülesandega edukalt toime tulla. Ikka ja alati, kui J. V. Stalin pöördub meie noorsoo poole, rõhutab ta visa ja järjekindla õppimise vajadust.

„Et ehitada, on tarvis teada, on tarvis vallutada teadus,“ ütles J. V. Stalin ÜLKNÜ VIII kongressil 1928. a. „Et aga teada, on tarvis õppida. Õppida visalt, kannatlikult.“

Ja edasi samas kõnes:

„Meie ees seisab kindlus. Seda kindlust nimetatakse teaduseks selle rohkearvuliste teadmisharudega. Selle kindluse me peame vallutama iga hinna eest. Selle kindluse peab vallutama noorsugu, kui ta tahab olla uue elu ehitaja, kui ta tahab saada vana kaardiväe tõeliseks vahetuseks.“⁶

Need J. V. Stalini kuldsed sõnad on meie noorsoole lipukirjaks ka tulevikus.

Pidades õigusega nõukogude noorsoo aukohuseks visa ja järjekindlat õppimist, kritiseeris J. V. Stalin teravalt pealiskaudsust ja hooletust õppimises. Läkitusel proletaarse üliõpilaskonna esimesele üleliidulisele konverentsile mõistis ta selle pahe teravalt hukka, öeldes, et „... uut vahetust ja uusi teaduslikke töötajaid aga ei saa valmistada inimestest, kes ei taha või ei oska teadmisi omandada“.⁷

Pedagoogika teooria seisukohalt, ent ka tegelikus õppe-kasvatustöös on erakordselt tähtis see, missuguseid omadusi tuleb kasvatada kommunismiehitajate uues vahetuses. Õppe-kasvatustöö ei saa olla edukas, kui puudub täielik selgus selles kardinaalses küsimuses, nagu rõhutab oma töödes korduvalt väljapaistev nõukogude pedagoog A. S. Makarenko.

Ka sellele tähtsale küsimusele saame vastuse J. V. Stalini töödelt. Juba eespool nägime, et pöördumisel meie maa noorsoo poole kõneles J. V. Stalin korduvalt visa ja järjekindla õppimise vajadusest. Selle kõrval rõhutas J. V. Stalin ikka, et raskusi ei tohi karta, et raskuste eest ei tohi peitu pugeada, vaid neile tuleb julgesti vastu astuda, sest raskused selleks ongi, et neist jagu saada.

⁵ J. V. Stalin, Teosed, 7. kd., Tallinn, 1949, lk. 2.

⁶ J. V. Stalin, Teosed, 11. kd., Tallinn, 1951, lk. 75—76.

⁷ J. V. Stalin, Teosed, 7. kd., Tallinn, 1949, lk. 84.

Seega on Nõukogudemaa koolide ja pedagoogide ülesandeks kasvatada üles noorpõlv, kes on visa ja järjekindel töös, õpinguis ja ühiskondlike ülesannete täitmisel, kes ei karda raskusi, vaid tahab ja oskab leida teid ning vahendeid raskuste kõrvaldamiseks.

Tervituses ratsa-tähesõidu Ašhabad—Moskva komandörile Sokolovile märkis J. V. Stalin, et ainult eesmärgi selgus, visadus eesmärgi saavutamisel ja iseloomukindlus, mis murrab igasugused takistused, võis kindlustada sellise kuulsusrikka võidu.

Siit järgneb iseendast, et meie noorsoos tuleb kasvatada kommunistlikku sihiteadlikkust ja iseloomukindlust kui eesrindliku nõukogude inimese, aktiivse ja teadliku kommunismiehitaja iseloomujooni.

Nagu teada, ongi meie maa eilsete, tänaste ja homsete võitude pandiks nõukogude inimeste kommunistlik sihiteadlikkus ja iseloomukindlus. Üllas ajalooline eesmärk — ehitada üles kommunistlik ühiskond, ja nõukogude inimeste sügav teadlikkus, et see eesmärk on õige ja üllas, innustavad meie maa inimesi tööle ja võitlusele, annavad neile jõudu, visadust ja iseloomukindlust igasuguste raskuste ja takistuste võitmisel, sest üksnes suur ja üllas eesmärk on võimeline vallandama suurt energiat, õpetab J. V. Stalin.

Kõnes NSV Liidu Ülemnõukogu esimese koosseisu valimiste eelõhtul 1937. a. 11. dets. näitas J. V. Stalin V. I. Lenini eeskuju najal, missugune peab olema Nõukogudemaa rahvasaadik, nõukogude rahva esindaja. Nagu teada, kehtastas J. V. Stalin ise kõiki neid üllaid omadusi parimal kujul.

Piiritu ustavus rahvale, rahva kasuks töötamine, halastamatus rahva vaenlaste vastu, selgus ja iseloomukindlus, kartmatus, tarkus ja kaalukus, õiglus ja ausus — need on leninlik-stalinlikku tüüpi nõukogude rahva esindaja üllad iseloomujooned.

Mõistagi peavad need jooned iseloomustama iga eesrindlikku nõukogude inimest.

Kõigi nende üllaste joonte kasvatamine meie maa noorsoos, kommunismiehitajate uues vahetuses, on koolide, õpetajate ja rahvahariduse organite esimesi kohustusi.

Nii näeme, et ka sel alal on J. V. Stalin nõukogude pedagoogika teooriat oluliselt rikastanud ja edasi arendanud. Ta on andnud ammendava vastuse küsimusele, missugust noorpõlve on vaja kasvatada, missuguseid iseloomuomadusi tuleb uues vahetuses arendada.

Pole kahtlust, et sel kõigel on ülisuur tähtsus meie maa pedagoogidele ja rahvahariduse alal töötajale. Mitte asjata ei öelnud A. S. Makarenko, et kui ta saavutas suurt edu oma töös, siis oluliselt seepärast, et kasvatuse eesmärgi lahtimõtestamisel toetus ta marksismi-leninismi klassikute töödele, sealhulgas J. V. Stalini teostele.

Kõneldes J. V. Stalini väljapaistvast osast Nõukogudemaa koolide õppekasvatustöö õigel organiseerimisel, jõuame kommunistliku partei Keskkomitee koolialaste otsuste juurde, mis töötati välja ja võeti vastu J. V. Stalini juhtimisel.

Nende ajalooliste otsuste tähtsus seisneb eelkõige selles, et neis otsustes purustati arvukad väärseisukohad niihästi pedagoogika teooria valdkonnas kui ka õppekasvatustöö organisatsiooniliste ja meetodiliste küsimuste alal, mis olid ebakriitiliselt üle võetud mandunud kodanliku pedagoogika arsenalist, nagu näit. õpetaja ja kooli osa alahindamine, sotsiaalsete ja pärivuslike mõjude ülespuhumine, teaduse aluste süstemaatilise õpetamise ignoreerimine, õppetunni kui õppekasvatustöö põhivormi alahindamine, kerge-meelsus uutena näivate meetodiliste võtete kasutamisel jne.

Kuid nende ajalooliste otsuste tähtsus ei piirdu sellega. Nende tähtsus seisneb veel selles, et neis otsustes töötati läbi nõukogude pedagoogika teooria ja Nõukogudemaa koolitöö praktika paljud suured ja aktuaalsed põhimõttelised küsimused, nagu näit. küsimus kooli ja õpetaja juhtivast osast noorpõlve kommunistlikul kasvatamisel, küsimus õppetunnist kui õppekasvatustöö põhivormist, küsimus süstemaatiliselt üles ehitatud õppeprogrammidest, küsimus õppekasvatustöö arvestamisest ja hindamisest, küsimus pioneeeri- ja komsomoliorganisatsioonide osast ja ülesannetest koolis jne.

Keskkomitee koolialastes otsustes juhiti õigustatult tähelepanu sellele, et nõukogude pedagoogika teooriat ja koolitöö praktikat ei saa edasi arendada kodanliku lääne eeskujude ebakriitilise kasutamise pinnal, vaid Nõukogudemaa koolide mitmekülgselte ja rikkalike töökogemuste teadusliku läbitöötamise teel, mille tulemusi tuleb kõige laialdasemalt populariseerida, et kõik positiivne ja eesrindlik leiaks üldist kasutamist.

Seda ainuõiget teed mööda ongi nõukogude pedagoogika hilisemal aastail sammuks. Pole seepärast liialdus öelda, et nõukogude pedagoogika ja Nõukogudemaa koolide õppekasvatustöö hilisemad edusammud on vahetult seotud nende ajalooliste otsuste viljaka mõjuga.

*

Noorsoo kasvatamine kommunismi vaimus eeldas üldhariduslike koolide võrgu määratud laiendamist. Hoolimata rahvamajanduse taastamisperioodi raskustest ja majanduslikust kitsikusest tegi nõukogude võim ära ülisuure töö uute üldhariduslike koolide asutamisel ja õpilaste arvu suurendamisel. Siiski oli selge, et kõik see pole küllaldane sotsialistliku ülesehitustöö üha kasvavate nõuete rahuldamiseks.

Seepärast esitas J. V. Stalin partei XVI kongressi aruandekõnes kogu meie maa ette kohustusliku alghariduse teostamise ülesande, rõhutades samas, et üleminek kohustuslikule algharidusele tähendab otsustavat sammu kultuurirevolutsiooni alal. Nagu teada, kehtestaski Nõukogude valitsus 1930. a. kogu Nõukogudemaa kohustusliku alghariduse nelja klassi ulatuses, linnade ja tööstuskeskuste suhtes aga seitsme klassi ulatuses.

Siitpeale areneb Nõukogudemaa rahvaharidus seitsme penikoorma sammudega. Partei XVII kongressil võis J. V. Stalin kogu maale teatada, et õpilaste arv kõigi astmete koolides on tõusnud ümmarguselt 14 miljonilt 1929. aastal 26 miljonile 1933. aastal ja et elanikkonna kirjaoskus on tõusnud 90 protsendile.

Partei XVIII kongressi ajaks olid edusammud kultuurirevolutsiooni alal võrratult kasvanud: õpilaste arv kõigi astmete koolides oli tõusnud juba 34 miljonile.

Kultuurirevolutsiooni nende võrratute edusammude alusel ühelt poolt ja seoses sellega, et partei XVIII kongressi ajaks jõudis Nõukogudemaa sotsialismi ülesehitamise lõpuleviimise ja sotsialismilt kommunismile järkjärgulise ülemineku perioodi, seab J. V. Stalin meie partei ja kogu maa ette uue ajaloolise ülesande: teha kõik töölisel ja kõik talupojad kultuurseteks ja haritud inimesteks.

Sellest lähtudes teebki partei XVIII kongress otsuseks asuda teostama kohustuslikku keskharidust linnades ja kohustuslikku seitsmeklassilist haridust maal.

Hitlerliku Saksamaa sõnamurdlik kallaletung Nõukogudemaaale takistas selle ulatusliku ülesande täitmist, kuid pärast Suure Isamaasõja võidukat lõpetamist asus nõukogude rahvas kogu jõuga hitlerlaste poolt purustatud

rahvamajandust ja kultuuri taastama ning hoogsalt edasi arendama. Sõjajärgse viisaastaku lõpuks oli rahvahariduse sõjaeelne tase tunduvalt ületatud: kogu Nõukogude Liidu ulatuses oli ellu viidud kohustuslik seitsmeklassiline haridus, kusjuures täieliku keskkhariduse ja erialase hariduse andmist oli võrratult laiendatud, mistõttu õpilaste arv kõigi astmete üldhariduslikes koolides ja tehnikumides ning muudes keskeriõppeasutustes moodustas 1950. a. 37 miljonit, ületades tunduvalt vastava sõjaeelse arvu.

Oma geniaalses töös „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“ arendab J. V. Stalin edasi kogu ühiskonna kultuuritaseme tõstmise probleemi, näidates täie veenvusega, et kommunismile ülemineku ettevalmistamise üheks põhiliseks eeltingimuseks on likvideerida oluline erinevus vaimse ja kehalise töö vahel, milleks tuleb saavutada kogu ühiskonna niisugune kultuuriline tõus, mis kindlustaks ühiskonna kõigile liikmeile nende kehaliste ja vaimsete võimete igakülgse arenemise, nii et iga ühiskonnaliige võiks saada ühiskonna arendamise aktiivseks tegelaseks.

Oma kõnealuses töös osutab J. V. Stalin ka nendele konkreetsetele teedele ja abinõudele, mis on vajalikud selle ajaloolise ülesande lahendamiseks, nagu näit. üldise kohustusliku polütehnilise hariduse elluviimine, tööpäeva lühendamine esialgu vähemalt kuuete tunnile, hiljem ka viiele tunnile ja tööliste ning teenistujate reaalpalga tõstmine vähemalt kahekordseks.

Toetudes J. V. Stalini tööle „Sotsialismi majandusprobleemid NSV Liidus“ määraski partei XIX kongress kindlaks need järjekordsed sammud, mis on vaja astuda J. V. Stalini poolt kättejuhatatud suurte ülesannete lahendamiseks. Nagu teada, on neiks sammudeks rahvahariduse valdkonnas üleminek polütehnilisele õpetusele ja täieliku keskkhariduse teostamine kogu Nõukogude Liidu ulatuses kahe lähema viisaastaku jooksul.

Seega on J. V. Stalin kultuurirevolutsiooni õpetuse geniaalne põhjendaja ja edasiarendaja ning selle õpetuse geniaalne elluviija Nõukogudemaal.

J. V. Stalini töödes on läbi töötatud kultuurirevolutsiooni põhilised küsimused sotsialismi ülesehitamise ja sotsialismilt kommunismile järkjärgulise ülemineku perioodiks. Kuigi need küsimused on läbi töötatud Nõukogude Liidu konkreetsete ühiskondlike tingimuste alusel, on põhilised järeldused ja õpised kehtivad kõigi maade ja rahvaste kohta, kes on juba pööranud ja pööravad edaspidi kapitalismile selja, asudes sotsialismi ja kommunismi ülesehitamisele.

Seetõttu on J. V. Stalini töödel kultuurirevolutsiooni kohta hindamatu väärtus Euroopa ja Aasia rahvademokraatia maadele rahvahulkade ja noorsoo kommunistliku kasvatuse põhiliste küsimuste lahendamisel. Ja neis maades, kus imperialistlik kodanlus on veel võimul, innustavad J. V. Stalini tööd rahvahulki energilisemale võitlusele kodanluse kukutamiseks, sealhulgas ka kodanluse kultuuri- ja haridusmonopoli likvideerimiseks, et võita kätte rahvahulkadele õigused, mis kuuluvad neile kui kõigi ühiskondlike rikkuste loojaile ka kultuuri- ja haridusalal.

Meile, Nõukogudemaal rahvahariduse alal töötajaile, on J. V. Stalini tööd, sealhulgas ka tema tööd kultuurirevolutsiooni alal, ammendamatuks teoreetiliste rikkuste varasalveks, mille põhjalik tundmaõppimine on tõelise edu pandiks niihästi noorsoo kui ka rahvahulkade kommunistlikul kasvatamisel.

Seepärast õpivadki pedagoogid ja rahvahariduse organite töötajad erilise tähelepanuga J. V. Stalini töid, sest nad on veendunud, et üksnes sel korral suudavad nad edukalt lahendada meie noorsoo kommunistliku kasvatuse uued ülesanded, viienda stalinliku viisaastaku ajaloolised ülesanded.

ESIMENE MAI —

RAHVUSVAHELINE TÖÖRAHVA PÜHA.

Ligineb 1. mai — kogu maailma töörahva püha, kõigi maade töötajate vendluse ja solidaarsuse päev. Päev, millal sajad miljonid töötajad kogu maailmas demonstreerivad avalikult oma võitlusjõudude ühtsust ning võimsust võitluseks demokraatia ja sotsialismi eest.

J. V. Stalin kirjutas 1912. a. 1. mai proklamatsioonis: «Igal klassil on oma lemmikpühad... Kodanlastel on oma pühad, ja neil «õigustavad» nad «õigust» ekspluaterida töölisi. Pühad on ka pappidel, ja neil kiidavad nad kehtivat korda, kus tööinimesed hukuvad vaesuses, söödikud aga upuvad toreduses.

Oma püha peab olema ka töölistel, ja sellel peavad nad kuulutama: üldist töökohustust, üldist vabadust, kõigi inimeste üldist võrdsust. See püha on 1. mai püha.»¹

1. mai pühal demonstreerib paljumiljoniline nõukogude rahvas: uhkusega oma rahuliku töö kolossaalseid edusamme sotsialismilt kommunismile üleminekul. Võimsates kolonnides demonstreerivad oma solidaarsust ja vendlust kogu maailma töötajatega meie kodumaa kõikide tootmisalade töötajad.

Kõrvuti täiskasvanutega sammub kommunistide uus põlv — õnnelikud Nõukogudema noored, kes, tundmata muret homse päeva suhtes, põlevad püüdlusest omandada võimalikult sügavamaid ja mitmekülgsemaid teadmisi, et saada väärikaiks kommunistidehitajaks.

See üllas patriootiline elamus noortes on seda suurem ja võimsam, mida arusaadavamad on neile proletariaadi suure rahvusvahelise püha eesmärgid ja arenemiskäik. Sellest lähtudes korraldavad koolid enne 1. maid päevakohaseid vestlusi, kus õpetajad tutvustavad õpilastele 1. mai püha tähtsust ja peatuvad selle päeva tähistamise ajaloolistel sündmustel.

Toome allpool materjali vestluse läbiviimiseks vanemais klassides.

Kuuskümmend neli aastat tagasi otsustas kõigi maade sotsialistide kongress Pariisis tunnistada 1. mai rahvusvaheliseks tööispühaks, kus «... kõigis maades ja kõigis linnades... töötajad esitaksid ühiskondlikele võimudele nõudmised seadusega tööpäeva piiramiseks kaheksale tunnile ja samuti ka kõigi teiste Pariisi rahvusvahelise kongressi otsuste täitmiseks», kirjutatakse kongressi otsuses.

See otsus pühitseda 1. maid töörahva rahvusvahelise solidaarsuse ja vendluse päevana leidis sooja poolehoidu kogu maailma töötajate hulgas. Kõikides maades asusid töölised ettevalmistusi tegema 1. mai püha väärikaks tähistamiseks. Sellest ärahirmutatud ja värisema löönud kodanlus otsis palavikuliselt abinõusid 1. mai pühitsemise ärahoidmiseks, kasutades selleks terrorit, provokatsiooni ja äraostmisi. Nii teostas Prantsuse valitsus enne 1890. a. 1. maid massilisi areteerimisi tööliste hulgas; Hispaanias ja Itaalias seati politsei ja sõjavägi võitlusvalmis; Saksamaal olid suuremad linnad ööl vastu 1. maid valgustatud ja kogu sandarmeeria koondati tänavale. Kodanluse hirmust annab

¹ J. V. Stalin, Teosed, 2. köide, Tallinn, 1947, lk. 214—215.

kujuka pildi Viini kodanliku ajalehe «Neue Freie Presse» 1890. a. 30. aprilli sõnum, kus kirjutati: «Sõdurid seisavad valvel; majade uksed on lukustatud; korterites on tagavarad valmis pandud, just kui oodataks linna piiramist; ärielu on seismas; naised ja lapsed ei julge tänavale minna.»

Kodanlusele tulid abiks ka reeturid II Internatsionaali leerist, kes soovitasid töölistel loobuda 1. mai pühitsemisest «ebasoodsate majanduslike olude tõttu».

Vaatamata kõigile kodanluse terroristlikele võtteile ja II Internatsionaali juhtide reetlikkusele seisis 1890. a. 1. mail töö vabrikuis, tehaseis, ehitusplatsidel ja kaevandustes peaaegu kõikides maades. Toimused ajaloos esimesed organiseeritud tööliste maidemonstratsioonid, mille võitlusloosungid väljendasid proletariaadi huvide ja eesmärkide solidaarsust ja ühtsust. Engels kirjutas «Kommunistliku partei manifesti» eessõnas 1890. a. 1. mai kohta: «...tänase päeva vaatamäng näitab kõigi maade kapitalistidele ja maaoomanikele, et kõigi maade proletarlastel on tänapäeval tõepoolest ühinenud.»

Kuigi 1890. a. 1. mai püha võitluskolonnides, kes nõudsid 8-tunnilise tööpäeva kehtestamist, leiba ja demokraatlikke vabadusi, oli klassiteadlikke töölisi veel väga vähe, näitas selle päeva pühitsemine ometi kogu maailmale tööliklassi kasvavat revolutsioonilist jõudu. J. V. Stalin kirjutas 1912. a. proklamatsioonis «Elagu 1. mail», et just sellel päeval teatab rahvusvaheline proletariaat «... valju häälega ja avalikult... kogu maailmale, et töölised toovad inimkonnale kevade ja kapitalismi ahelaist vabanemise, et töölised on kutsutud maailma uueks looma vabaduse ja sotsialismi alusel».²

Vaatamata kodanluse püsivatele katsetele nurja ajada 1. mai pühitse-

mist, vaatamata sellele, et palju kordi pidid demonstrandid 1. mail oma verega niisutama linnade tänavaid, vaatamata sellele, et II Internatsionaali reetjad püüdsid kõigiti selle päeva tähtsust vähendada, muutus 1. mai pühitsemine iga aastaga üha võimsamaks, üha revolutsioonilisemaks. Tunduvalt suurenes 1. mai püha revolutsiooniline iseloom siis, kui maailma revolutsioonilise liikumise keskus siirdus Venemaale, kui revolutsioonilise võitluse etteotsa asusid rahvusvahelise proletariaadi geniaalsed juhid Lenin ja Stalin.

Tsaari-Venemaa töölised tähistasid proletariaadi rahvusvahelise solidaarsuse päeva kohe selle algusest peale. Nii streikisid Varssavis 1890. a. 1. mail kümned tuhanded töölised, 1892. a. pühitseti 1. maid juba kõikides suuremates tööstuskeskustes: organiseeriti streike ja demonstratsioone. Lodzis seisis kõik vabrikud ja tehased, demonstratsioonist tänavail võtsid osa tuhanded töölised; politsei ja kasakad tapsid 36 demonstranti, palju oli haavatuid. Samuti toimus politseiga ja sõjaväega kokkupõrkeid ka teistes linnades. 1901. a. 1. mai streik Peterburis Obuhhovi sõjatehases kujunes juba relvastatud kokkupõrkeks tööliste ja sõjaväe vahel. Sama aasta 1. mai demonstratsioon Tbilisis J. V. Stalini juhtimisel kujunes tööliste võimsaks massidemonstratsiooniks. Demonstrandid võitlesid julgelt neid laiali ajava politsei ja sõjaväega. Selle sündmuse kohta kirjutas ajaleht «Iskra»: «Tänavale langeb haavatud tööline, ta on üleni verine, politseinikud hakkavad teda sõtkuma jalgadega, kuid ta hüüab lakkamatult: «Elagu sotsialism, elagu kaheksatunnine tööpäev!» Teisal üks naine, nähes elajalikke hoopes ühelt pristavilt, tungis talle vihaselt kallale, rebis puruks ta mundry ja kiskus talt peotäite viisi juukseid peast. Atleetlipukandja Arkel (armeenlane) haaras vaba käega mõõga ja murdis selle kaheks. Tööline Mehharadze (grusiinlane), saanud kolm mõõgahaava, tulis-

² J. V. Stalin, Teosed, 2. köide, Tallinn, 1947, lk. 214.

tas mitu korda revolvrüst ja haavas kaht linnavahti...»³

Leppimatus võitluses kõigi töölislüükumise vaenlastega valmistas meie partei Lenini ja Stalini juhtimisel ette rünnaku tsarismile. 1905. a. lendllehes «Esimene mai» kirjutas Lenin: «Meie seisame Venemaal praegu suurte sündmuste ees. Oleme astunud viimssse meehehitlikku lahingusse tsaari-isevalitsusega ja me peame selle lahingu võiduka lõpuni viima.»⁴ 1905. a. pühitseti 1. maid tsaari-Venemaal 187 linnas, kõikjal olid hüüdlauseks «Maha isevalitsus!» Väga paljudes kohtades oli kokkupõrkeid politsei ja sõjaväega. Nii sai Varssavis kokkupõrkel surma ja haavata mitusada inimest. Juba järgmisel aastal võtsid 1. mai pühitsemisest osa mitmel pool ka talupojad.

Kui Esimese maailmasõja puhul II Internatsionaali reeturid soovitasid töölistel «erakorraliste olude tõttu» 1. mail väljaastumisi mitte korraldada, kui tsaari-Venemaa politseidepartemang tegi kõik, et «... momendi erakordsuse tõttu... mitte lubada ükskõik missuguseid korratusi», kui keelati 1. mail isegi legaalseste organisatsioonide koosolekud ja tööliliste hulgast toimetati hulgalisi vangistamisi — ka siis jäi Venemaa töölisklass Lenini-Stalini partei juhtimisel truuks 1. mai päha revolutsioonilisele ideele. Peaaegu kõikides tööstuskeskustes toimusid 1915. a. 1. mail streigid ja demonstratsioonid. Moskvas oli streikijate arv isegi kümne tuhande võrra suurem kui eelmise aasta 1. mail. Kõikjal kõlasid hüüded: «Maha sõda!» «Maha monarhia!» Ja Venemaa töölisklass Lenini ja Stalini juhtimisel kukutas 1917. a. veebruaris tsaari-isevalitsuse.

Vastavalt V. I. Lenini kuulsatele «Aprilliteesidele», kus kõneldi kodanlik-demokraatlikult revolutsioonilt

³ „Iskra“ nr. 6, 1901.

⁴ V. I. Lenin, Teosed, 8. kd., Tallinn, 1952, lk. 314.

sotsialistlikule revolutsioonile ülemineku vajadusest, nõudsid Venemaa töölilised 1917. a. 1. mai demonstratsiooni hüüdlausestes kogu võimu üleandmist nõukogudele, mõisnike maade jagamist talupoegadele ja 8-tunnilise tööpäeva kehtestamist.

Kahe revolutsiooni tules karastatud Lenini-Stalini partei juhtimisel teostas Venemaa revolutsiooniline proletariaat Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni meie maal, mis tähistas põhjalikku murrangut kogu maailma rahvaste ajaloos. Algas proletaarsete revolutsioonide ajastu, kapitalismi kokkuvõrsemise ja sotsialismi võitude ajastu.

Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni võidu tõttu sai 1. mai Nõukogudemaal esmakordselt inimeskonna ajaloos seaduslikuks töötajate pühaks, päevaks, millal Nõukogude rahvad teostavad oma jõudude ülevaltust, teevad kokkuvõtteid senistest saavutustest ja püstitavad järjekordseid ülesandeid uue, õnneliku ühiskonna ülesehitamisel.

Suur Oktoobrirevolutsioon, likvideerinud ühel kuendikul osal maakerast inimese ekspluateerimise inimese poolt, tõstnud meie maa töölisklassi valitsevaks klassiks, muutis seega Nõukogudemaa kõigi maade proletaarlastele ja rõhutud rahvastele revolutsioonilise võitluse tuletorniks. Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusel loodud sotsialistlik kord näitas peagi oma võitmatut elujõudu. Lenini ja Stalini targal juhtimisel viis kommunistlik partei nõukogude rahva võidult võidule. Stalinlike viisaastakute ülieduka teostamisega muutis nõukogude rahvas oma suure kodumaa lühikese ajaga võimsaks sotsialistlikuks riigiks.

Kõrvuti vene proletariaadiga võitlesid ka eesti töölilised ja vabanesisid Oktoobrirevolutsiooni võidu tulemusel mõisnike ja kapitalistide ikkest. Aga lääne imperialistide abiga Eestis 1918. a. võimule pääsenud kodanlus asus kohe revolutsioonilist töölislükumist maha suruma, kasutades seejuu-

res massilisi vangistamisi ja hukkamisi. Kommunistlik partei pidi minema sügavale põranda alla. Kuid kodanlusel ei läinud korda murda eesti tööliklassi revolutsioonilist meelust. Kodanliku klikivalitsuse terrorist hoolimata korraldasid eesti töötajad Eestimaa Kommunistliku Partei juhtimisel 1. mai demonstratsioone revolutsiooniliste hüüdlause all.

Eesti kodanlus, suutmata takistada töötajate revolutsioonilisi meelevaldusi 1. mai pühitsemisel, kuulutas 1. mai ametlikuks «kevadpühaks», korraldades sel päeval sõjaväe ja kaitseliidu «jalutuskäike».

1940. a. helgetel juunipäevadel kihutasid eesti töötajad Nõukogude Liidu rahvaste abiga kodanluse riigivõimu juurest minema ja asusid ise oma maa saatust juhtima. Vastu võetud võrdõigusliku liikmena Nõukogude rahvaste ühisesse vennalikkusse, võitleb eesti rahvas koos teiste Nõukogude rahvastega kommunistliku partei juhtimisel kommunismi ülesehitamise eest meie maal.

*

Rahvusvahelise imperialismi reaktsiooniliste jõudude poolt Nõukogude riigi hävitamiseks ettevalmistatud ja vallapäätatud Teine maailmasõda ajas sassi selle innustajate arvestused. Nõukogude Liit ei hävinenud ega nõrgenenud, ta tugevnes ja kasvas tema rahvusvaheline autoriteet. Kapitalistlikule süsteemile pööras aga selja rida Kesk- ja Kagu-Euroopa maid ning neis kehtestati rahvademokraatlik kord. Asumaades ja sõltuvates riikides algas rahvusliku vabastusliikumise uus võimas tõus. Heitis endalt feodaalide ja kapitalistide ikke suur hiina rahvas.

Kui 1890. a. 1. mai pühal võtsid proletariaadi võitlusjõudude ülevaatuses osa ainult mõned tuhanded, siis tõuseb see arv nüüd sadadesse miljonitesse. Üks kolmandik kogu inimkonnast on vabastatud imperialistliku eks-

pluateerimise ahelaist ja pühitseb 1. maid kui seadusega kehtestatud töötajate rõõmupüha.

Lõpetanud ajaloolise võiduga Suure Isamaasõja, «... astus Nõukogude Liit oma majandusliku arengu uude, rahuliku ajajärku. Lühikese ajaga, omade jõudude ja vahenditega, ilma välisabita taastas Nõukogude riik sõja läbi purustatud majanduse ja viis selle edasi, jättes seljataha sõjaeelse aja majanduslikud näitajad...

Meie rahvas on vankumatult otsustanud ka edaspidi ennastalgavalt töötada sotsialistliku isamaa hüvanguks ja auga täita kommunistliku ühiskonna ülesehitamise ajaloolise ülesande,»⁵ ütles sm. Malenkov oma aruandekõnes partei XIX kongressil.

Neid sm. Malenkovi sõnu kinnitavad Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XIX kongressi ajaloolised otsused, mis tähistavad suurt sammu edasi meie maa järkjärgulisel üleminekul sotsialismilt kommunismile.

Kõik see kutsub maailma imperialistlikes ringkondades esile pöörase viha ja hirmu. Tajudes kapitalismi paratamatut hukkumist püüavad imperialistid kõikide abinõudega ajaloo-ratast tagasi pöörata, et oma eluiga pisutki pikendada. Metsikus vihas kõige uue ja progressiivse üle on imperialistid asunud provokatsioonide ja sõjaliste avantüüride teele. Kuid imperialistlike sõjasüütajate leeri vastas seisab võimas, üha tugevnev, juba praegu üht kolmandikku maakera rahvastikut hõlmav rahu-, demokraatia- ja sotsialismileer, keda juhib võimas sotsialismimaa — Nõukogude Liit.

Käesoleva aasta märtsis tabas nõukogude rahvast ja kogu maailma progressiivset inimkonda unustamatu kaotus: suri inimkonna suurim geenius Jossif Vissarionovitš Stalin. Eksivad Nõukogude riigi vaenlased, kes loodavad näha lahkkelisid ja nõutust meie partei ja rahva ridades. See raske

⁵ G. M a l e n k o v, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XIX kongressil, Tallinn, 1952, lk. 32—33.

kaotus koondab nõukogude rahva veelgi tihedamini, veelgi kindlamalt Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee ja Nõukogude Liidu valitsuse ümber. J. V. Stalini matuste päeval leinamiitingul ütles seltsimees Malenkov: «Kindla usuga oma ammandamatutesse jõududesse ja võimalustesse teeb nõukogude rahvas suurt tööd — ehitab kommunismi. Maailmas ei ole niisuguseid jõude, mis võiksid peatada nõukogude ühiskonna edasiliikumist kommunismile!»⁶

Lenini-Stalini partei võitmatu lipu all demonstreerib nõukogude rahvas käesoleva aasta 1. mai pühal oma vanumatut tahet sammuda kindlalt suure Stalini poolt näidatud teed kommunismi täielikule võidule.

Suurte võitudega sotsialismi ehitamisel tähistavad tänavu 1. maid rahvademokraatia maade töötajad.

Kapitalistlikes riikides, kus jalgade alla on tallatud inimeste ja rahvuste võrdõiguslikkuse printsiipt, kus on heidetud üle parda kodanlik-demokraatlike vabaduste lipp, tähistavad töötajad tänavu esimest maid üha teravneva revolutsioonilise võitluse tähe all.

Töötajate rahvusvaheline solidaarsus kasvab ja tugevneb iga päevaga; enneolemata jõuga kostab tänavu 1. mail üllas võitlusloosung: «Kõigi maade proletaarlased, ühinege!» Sm.

Beria ütles oma kõnes suure Stalini matustel: «Meie vennad ja sõbrad välismaal võivad olla kindlad, et Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja Nõukogude Liidu rahvad, ustavatena proletaarse internatsionalismi lipule, Lenini-Stalini lipule, tugevdavad ja arendavad ka edaspidi sõbralikke sidemeid kapitalistlike riikide ja asumaade töötajatega, kes võitlevad rahu, demokraatia ja sotsialismi eest.»⁷

On selge, et ükski jõud ei suuda kõigutada sadade miljonite lihtsate inimeste usku oma õnnelikku ja helgesse tulevikku.

*

Vestluses õpilastega, mille puhul kasutada partei XIX kongressi materjale, tuleb peatuda eriti meie rahva sõjajärgsete aastate suurtel saavutustel majanduse ja kultuuri alal, samuti uutel grandioossetel ülesannetel, mis seisavad nõukogude rahva ees järkjärgulisel üleminekul sotsialismilt kommunismile. Vestluses näidatagu õpilastele, et nõukogude rahva kangelaslike võitluste ja suurte võitude suunavaks ning juhtivaks jõuks on meie kommunistlik partei, kes inimkonna suurimate geeniuste Lenini ja Stalini poolt kättejuhutatud teel viib Nõukogudemaa rahvad kindlalt kommunismi lõplikule võidule.

⁶ G. M. Malenkov, Jossif Vissarionovitš Stalini matuste päeval leinamiitingul peetud kõne, Tallinn, 1953, lk. 14.

⁷ L. P. Beria, Jossif Vissarionovitš Stalini matuste päeval leinamiitingul peetud kõne, Tallinn, 1953, lk. 10.

Eestlaste ja venelaste ühised võitlused saksa feodaalide vastu eesti talurahva ülestõusu ajal 1343.—1345. a.

S. VAHTRE,

Tartu Riikliku Ülikooli NSV Liidu ajaloo kateedri aspirant.

Eesti rahva ajalugu on paljude sajandite vältel arenenud tihedas seoses suure vene rahva ajalooa. Sõbralikud suhted venelastega on aidanud suurel määral kaasa eestlaste majanduslikule ja kultuurilisele arenemisele. Oma ajaloo raskeimatel silmapilkudel, võitluse perioodil välismaiste agressoritega, suunasid eestlased pilgud abisaamiseks ikka ida poole ja venelased ei jättnud neid kunagi üksi. Sel alusel on kasvanud ja tugevnenud eesti rahva sügav ajalooline sõprus oma võimsa naabri vastu, mis läbib katkematu niidina meie rahva minevikku. Tänu suure vene rahva abile võisid eestlased astuda Nõukogude Liidu rahvaste ühtsesse perre ja koos nendega sammub Eesti NSV tänapäeval vääramatult vastu helgele tulevikule — kommunistile.

Eesti ja vene rahva sõpruse eredaimaks väljenduseks on need arvukad momendid ajaloo, millal relvaga käes on tulnud välja astuda ühiste vaenlaste vastu. Alates eesti ja vene hõimude ühisest võitlusest skandinaavia vallutajate vastu 9. sajandil, millest meile teatavad vanimad vene kroonikad, kuni Suure Isamaasõja kangelasliku epopöani, on eesti ja vene rahva pojad korduvalt võidelnud õlg õla kõrval ühiste vaenlaste vastu, kirjutades ajalukku pika rea sangarlikke lehekülgi, mis helge mälestusena jäävad igaveseks püsima mõlema rahva südames.

Eesti ja vene rahva ajalooline sõp-

rus oli üheks teravamaks okkaks eesti kodanlike natsionalistide silmis, kes oma ajaloovõltsijatele ülesandeks tegid seda sõprust igati varjata ning maha salata, petta rahvahulki müütidega «ida-hädaohust» ja muude selletaoliste väljamõeldistega, et kasvatada eesti töörahvast samuti kummardama lääne «kultuurikandjate» ees, nagu seda nii suurepäraselt oskas teha müüdav eesti kodanlus.

Kodanlike natsionalistide laimukampaania suure vene rahva vastu ei leidnud kunagi laiemat kõlapinda meie töötajate keskel. Kuid tänu asjaolule, et seda sageli tehti väga rafineeritud kujul, teaduslikkuse maski all, avaldas see siiski oma kahjulikku mõju, desorienteerides töötajaid meie ajaloo sündmuste õigel mõistmisel.

Nõukogude Eesti ajaloolaste kohustuseks on kodanlik-natsionalistlike ajaloovõltsijate väärkontseptsioonide paljastamine Eesti NSV ajaloo küsimustes ning ajaloolise tõe jaluleseadmine. Sellel alal on juba ära tehtud määratu töö. Hiljuti Eesti NSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi väljaandel ilmunud «Eesti NSV ajaloo» on esmakordselt antud meie liiduvabariigi ajaloo terviklik marksistlik käsitlus vanimatest aegadest kuni tänapäevani. Sellest teosest nähtub selgesti ka eesti rahva ajaloo lahutamatu seos suure vene rahva ajalooa ning nende rahvaste vastastikuse sõpruse areng.

Koolide ajaloo õpetajad peavad silmas pidama, et seoses «Eesti NSV

ajaloo» ilmumisega on meie liiduvaba-riigi töötajate hulgas märgatavalt tõusnud huvi ajaloo-alaste küsimuste vastu. Ajaloo õpetajad ei või piirduda Eesti NSV ajaloo õpetamisega üksnes õppivale noorsoole, vaid neil tuleb igati kaasa aidata Eesti NSV ajaloo teadusliku käsitluse levitamisele tööliste, teenistujate ja kolhoositalurahva laia-des hulkades.

Käesoleva artikli eesmärgiks on valgustada eestlaste ja venelaste ühiseid võitlusi saksa feodaalide vastu ööl vastu 23. aprilli (nn. jüriöö) 1343. a. alanud eesti talurahva suure ülestõusu ajal. Artikkel tahab pakkuda mõnevõrra lisamaterjali 610 aastat tagasi alanud ülestõusu käsitlemiseks nii koolides kui ka väljaspool kooli.

*

Pärast visa ja kangelaslikku vastu-panu langesid eestlased 13. sajandi esimesel veerandil saksa ja skandinaa- via feodaalsete röövllutajate ikke alla. Läänest saabunud penirüütli- d, kes olid tolle aja mõõdupuu järgi hiil- gavalt relvastatud ja kellele Rooma paavsti palvete mõjul voolas vahet- pidamata täiendust juurde Lääne-Eu- roopa feodaalvõimude poolt, alistasid pika ja verise võitluse tagajärjel eest- laste maa ning kehtestasid siin oma ülemvõimu. Ägedas heitluses ristirüüt- lite verejanuliste jõukudega andsid eestlastele ainsana reaalselt abi venela- sed. Kuid feodaalselt killustatud Ve- nemaal, kes pealegi samal ajal pidi oma parimad jõud koondama mongo- lite sissetungi tagasitõrjumiseks, ei suutnud tollal kahjuks anda eestlastele küllaldast toetust.

Röövllutajad suutsid küll endale luua platsdarmi Balti mere idaranni- kul, kuid oma peaesmärki — Vene maade alistamist — nad siiski ei saa- vutanud. Novgorodi vürst Aleksander Nevski purustas 5. aprillil 1242. a. Peipsi jääl Venemaal tungiva ordu- väe, paisates seega penirüütli- d Vene piirilt otsustavalt tagasi. Vene-vastase

«ristisõja» ebaõnnestumine oli erakord- selt suure tähtsusega sündmuseks ka Eesti ajaloo seisukohalt. Vahetus naabruses elava sõbraliku vene rahva käest said eestlased abi ja toetust oma edasises võitluses välismaiste feodaa- lide vastu.

Hävitav lüüasaamine Jäälahingus ei tähendanud muidugi veel, et Liivimaa feodaalvõimud oleksid loobunud Vene- vastase agressiooni mõttest. Kuigi nad Vene piiridelt veriste peadega tagasi löödi, sepiitsesid nad ka edaspidi val- lutusplaanidele ida suunas ja kujutasid seega tõsist ohtu Vene vürstiriikidele. Saksa feodaalid olid nii vene kui eesti rahvale ühiseks vaenlaseks. Seepärast on täiesti loomulik, et eestlased ja ve- nelased tegutsesid käsikäes võitluses selle vaenlase vastu. Feodaalide taga- kiusamise eest pagenud eesti talupojad leidsid sõbralikku vastuvõttu Vene- maal, venelased omalt poolt õhutasid eestlasi pidevalt võõraste anastajate väljakihutamisele ja pakkusid selleks omapoolset abi.

14. sajandi algusest on säilinud hu- vitav dokument, mis annab tunnistust eestlaste ja venelaste tihedaist side- meist saksa rüütli- vastases võitluses. Nimelt kaebab 1300. a. orduõbralik Tallinna piiskop oma kirjas paavst Bonifacius VIII-le, et Rooma kiriku positsioon eestlaste alal olevat väga kõikumine, kuna ümberkaudsed rahvad teevad pidevalt ägedat kihutustööd eestlaste vastuhakkamisele õhutamiseks. Eskätt mainib piiskop just venelasi, kelle sidemetes eestlastega ta õigesti näeb suurimat ohtu siinsetele võõr- võimudele.

Vene rahva abi sai eestlastele osaks ka eesti talupoegade ülestõusu ajal 1343.—1345. a. Selleks et mõis- ta, millist hindamatut toetust eesti ta- lupoegadele andsid venelased selle ülestõusu puhul, ei piisa ainult üles- tõusu enda käigu jälgimisest, vaid tuleb tingimata vaadelda ka ülestõu- sule eelnenud välispoliitilisi sündmusi ja nimelt just vene rahva võitlust sak- sa vallutajatega sel perioodil.

1340-ndate aastate algul olid Liivimaa feodaalisandad agaralt ametis uute sõjaliste ürituste ettevalmistamisega Venemaa vastu. Saksa ordu oli tollal tõusmas oma võimu tipule, tema Liivimaa haru oli saavutanud Liivimaal vähemalt ajutiseks domineeriva seisundi kohalike piiskopkondade ja Riia linna üle. Leedulaste sõjaretkede peatamiseks oli Leedu piirile ehitatud rida tugevaid linnuseid. Röövvalutajaile näis olevat saabunud kõigiti sobiv hetk uuesti katsetada eelmisel sajandil krahhiga lõppenud üritust Vene maaade vallutamiseks.

Agressiooni juhtivaks jõuks oli ordu, kuid omavahelisi sisetülisid kiiresti unustades abistasid teda muidugi ka kõik teised Liivimaa feodaalvõimud. Riia peapiiskopkonna piiril toimuski 1340. a. suvel intsident, mida sakslased kasutasid nende poolt ettevalmistatava sõja alustamise ettekäändena. Nimelt provotseerisid piiskopimehed siin piiritüli Pskoviga, mille lahendamiseks kogunesid pskovlaste ja piiskopkonna esindajad ühte piiri lähedasse külasse. Riia peapiiskopkonna delegatsiooniga oli ordumeister tõlgina kaasa saatnud oma usaldusaluse, kelle ülesandeks oli läbirääkimiste nurjaajamine. Nimetatud «tõlk» tungiski nõupidamise ajal ühele pskovlasele rusikatega kallale, mis tekitas ägeda relvastatud kokkupõrke. Läbirääkimised katkesid, sakslased olid saavutanud ettekäände sõja alustamiseks.

Saksa röövrüütlid kavatsesid suunata sedapuhku oma jõud Pskovi vastu, püüdes iga hinna eest isoleerida Novgorodi. Rüütlike kavalad diplomaatilised riikad kandsidki vilja, sest nende saadikud kauplesid novgorodlastelt välja lubaduse jääda eelseisva sõja puhul erapooletuks. Sakslased oskasid siin osavalt ära kasutada Novgorodi ja Pskovi vahelisi lahkkelisid, mis olid tekkinud peamiselt omavahealise kaubandusliku võistluse pinnal.

Nüüd asus vastne Liivi ordumeister Burchard von Dreileben aktiivselt tegutsema. 1341/42. a. talvel ehitati

kiires korras kaks tugevat linnust, nimelt Vastseliina ja Alüksne, mis järgnevas sõjas kujunesid sakslaste tähtsateks tugipunktideks. Vastseliina linnus ehitati väljakutsuvalt koguni Pskovi vürstiriigile kuuluvale alale. Kohe pärast linnuste valmimist alustasid saksa feodaalid täie hooga sõjategevust Pskovi vastu.

1342. a. hargnes saksa feodaalsete röövvalutajate ja Pskovi vürstiriigi vahel pingeline sõjategevus. Vastastikused retked järgnesid üksteisele peaaegu vahetpidamata. Nn. Liivimaa nooremas riimkroonikas loetletakse selle aasta jooksul kokku kuus sakslaste suuremat või väiksemat sõjakäiku Pskovi aladele, milledele pskovlaste osalt poolt on vastanud nelja vasturetkega. Penirüütlike poolt hoolikalt ettevalmistatud kallaletung ei toonud neile siiski loodetud võite. Sügisel teostatud suur sõjakäik Izborski vallutamiseks lõppes haleda nurjumisega. Kuid neid õppetunde ei arvestanud kõrged Liivimaa feodaalid ning jätkasid oma röövretki Pskovi vastu ka järgmisel, 1343. aastal. Varakevadel üritasid nad uuesti Izborski vallutamist.

Kõik säilinud kaasaegsed allikad kõnelevad vaadeldava perioodi puhul esmajärjekorras saksa agressorite ja Pskovi vahelisest sõjast. Pole kahtlust, et need sündmused olid tollal aktuaalseks päevaprobleemiks, mida huviga jälgiti kaugemalgi.

Saksa röövvalutajate poolt alustatud, kuid neile raskeid lüüasaamisi toonud sõda kasutasidki eesti talupojad ülestõusu alustamiseks, selleks et endalt maha raputada vihatud võõrvõim.

Marksistlik-leninlik ajalooteadus käsitleb talupoegade ülestõuse feodalismi ajastul kui tolle ajastu klassivõitluse kõrgeimat avaldumisvormi. Selline oli oma iseloomult ka eesti talurahva ülestõus 1343.—1345. a. Feodaalse ekspuaterimise alla surutud talupoegade seisund halvenes 14. sajandi esimesel poolel järjest. Seoses sellega teravnnes

talupoegade klassivõitlus, mis pärast seda, kui Liivimaa feodaalide rasked lüüasaamised Pskovi-vastases röövsõjas olid loonud talupoegadele küllaltki soodsa olukorra, paisus võimaks laiaulatuslikuks ülestõusuks.

1343. a. jüriööl, kui orduväed olid tegevuses Izborski piiramisega, haarasid Harju talupojad relvad, põletasid maha vihatud feodaalide mõisad, kirikud ja kloostrid ning hukkasid kõik nende kätte sattunud röövvalutajad. Ilmse poolehoiuga ülestõusnud eestlastele teatab sellest sündmusest Novgorodi kroonika: «Oli suur mäss Narroova taga: löi maha Eesti oma maa bojaare...»

Ülestõus algas väga hoogsalt ja levis kiiresti laialdasele territooriumile. Talupoegade väed tungisid Tallinna alla ja asusid seda piirama. Tallinna lähedal toimunud lahingus löid talupojad raskesti neile vastu saadetud penirüütleid. Ülestõus laienes peagi ka Läänemaale, kus talupojad samuti hukkasid kohalikud feodaalid, hävitasid nende eluasemed ja piirasid seejärel sisse Haapsalu.

Suure talurahva ülestõusu puhkemine momendil, millal saksa feodaalide sõjaväed olid seotud Pskovi-vastase sõjaga, tekitas röövvalutajatele ohtliku situatsiooni. 14. sajandi saksa kroonikud rõhutavad ordumeistri sõjakäigu ja ülestõusu üheaegsust, millega võõraste anastajate võim löi ähvardavalt kõikumale. 14. sajandi teisel poolel koostatud Liivimaa kroonikas kirjeldab Liivi ordumeistri kaplan Hermann de Wartberge ülestõusu algust järgmiselt: «1343. aastal, kui ordumeister ühes laevaväega oli sõdimas nimetatud lahkusulistega (s. t. venelastega. — S. V.), ennäe, Püha Jüri ööl Tallinna piiskopkonna vastristitud langesid ära ristiusust.» Saksa ordu kroonik Wiggand Marburgist kirjutab: «Ja sel ajal, kui ordumeister oli Venemaal, piirasid mainitud eestlased, harjulased jne. kurja meelega suure väega Tallinna linna...». Kroonikud, kes küllalt hästi tundsid Liivimaal valitsevaid

olusid, mõistsid selgesti, et nende sündmuste kokkulangemine ei olnud juhuslik, vaid talupojad kasutasid ära ordu sõjajõudude eemalviibimise omapoolse löögi andmiseks röövvalutajaile.

Jüriöö ülestõus on tihedalt seotud vene rahva samaaegse võitlusega saksa feodaalide vastu. Sel puhul ei tohi end lasta eksitada asjaolust, et ülestõus algas Harjus, mis tollal ei olnud veel ordu valduses, vaid kuulus Taani kuninga ülemvõimu alla. Nimetatud kõrvalise tähtsusega fakti püüdsid ära kasutada reaktioonilised balti-saksa ajaloolased oma suguvendade röövelliku tegevuse õigustamiseks, väites, et ülestõusu põhjustas Taani kuninga võimu nõrkus, kelle vasallid seetõttu talitasid talupoegade eksploateerimisel liiga ülekohtuselt ja omavoliliselt. See pärast olevat eestlased soovinud maa üleminekut ordu «kindla kaitse» alla. Sellist võltskontseptsiooni arendasid ka eesti kodanlik-fašistlikud ajaloolased, püüdes samuti näidata, nagu poleks eestlaste ülestõus olnud suunatud ordu vastu, vaid talupojad olevat isegi pooldanud ordu vahelesegamist. Muidugi pole kahtlust, et Taani kuninga vasallid (et needki olid rahvuselt peamiselt sakslased, selle jätsid balti-saksa ja fašistlikud eesti ajaloolased siinkohal targu mainimata) talupoegi tõepoolest väga metsikult rõhused, ometi ei loostunud eestlased endale mingit toetust ordu poolt. Eesti talupoegade klassivaenlaseks olid ühtviisi kõik feodaalid, nii ordu, piiskopkonnad kui ka Taani kuningas oma vasallidega. Talupojad mõistsid väga hästi, kes on nende rõhujad ega teinud endile ordu suhtes mingeid illusioone. Neile ei olnud aga ka saladuseks, et Liivimaa feodaalvõimudest omas tugevat sõjalist jõudu ainult ordu, mis pärast oli juba ette selge, et ülestõusu puhul tuleb ordu sõjavägedega paratamatult kokku põrgata. See pärast valitigi ülestõusu alustamiseks moment, millal ordu sõjaväed olid seotud. Tänu sellele arenes ülestõus algul eestlastele edukalt.

Ülestõusnud talupojad likvideerisid lühikese aja jooksul feodaalide võimu Harjus ja Läänemaal. Oma võimu taastamiseks palusid viimased ordumeistrilt kiiret abi. Ordumeister Burchard von Dreileben lõpetaski otsekohe Izborski piiramise ja asus suurte vägedega kiirmarsil teele Põhja-Eestisse ülestõusu mahasurumiseks. Salakavalalt meelitas ta talupoegade poolt valitud juhid («kuningad») Paidesse ja laskis nad seal reetlikult mõrvata. Sealt jätkas ordumeister teekonda Tallinna alla, kus asusid ülestõusnute peaväed. Juhtideta jäänud talupojad võitlesid suure vapruse ja visadusega neist kaugelt paremini relvastatud penirüütlitega, kuid said lõpuks siiski lüüa. Pärast ülestõusu lämmatamist Harjus suundusid orduväed Läänemaale, kus neil oma suure tehnilise ülekaalu tõttu samuti õnnestus sundida talupojad taandumisele. Kuid sellega ei olnud eestlaste vastupanu veel kaugeltki murtud. Raskesse olukorda sattunud eestlastele tõttasid appi nende naabrid venelased.

Kahjuks pole meieni säilinud allikates andmeid selle kohta, kas eestlased vahetult enne ülestõusu algust venelastega kokku leppisid ühiseks tegutsemiseks. Et aga eesti talupojad kontakti oma põliste relvavendadega jalu le seadsid vähemalt otsekohe ülestõusu alguses, selles pole enam mingit kahtlust. Noorem riimkroonika kirjutab sellest järgmiselt: «Harjust olid kaks eestlast Pskovisse läinud ja venelastele teatanud, kuidas kõik sakslased Harjus ühes meistri ja orduvendadega maha tapetud ja et eestlased endale kuninga valinud; tahavad nad nüüd kuulsust saada, siis võiksid nad, venelased, küll maa vallutada.»

Lootus suure vene rahva toetusele ei petnud ka seekord eestlasi. Väärrib tähelepanu kiirus, millega Pskovis reageeriti Harju saadikute abipalvele. Juba maikuu lõpul tungis 5000 meest koosnev Vene abivägi Tartu piiskopkonda. Olgu märgitud, et arv 5000 esineb ühtviisi nii ordu- kui ka Vene

kroonikates. Kahjuks oli ordumeister selleks ajaks siiski jõudnud Harju ja Läänemaa talupoegade väesalgad segi paisata, nii et venelastel polnud enam võimalik ülestõusnute peajõududega ühineda. Ordumeistril ei õnnestunud aga ülestõusu lõplikult maha suruda, sest suure Vene abiväe sõjakäigu tagasitõrjumine nõudis rööv vallutajatelt sõjaliste jõudude koondamist Lõuna-Eestisse.

Kohalikud talupojad toetasid kõigiti venelaste tegevust ning püüdsid takistada penirüütlike jõukude koondumist võitluseks Pskovi vägede vastu. Noorem riimkroonikas kaevatakse, et kui sakslased oma abipalve-kirjade edasitoimetamiseks Otepäält Tartusse käusitasid ühe eesti talupoja, ei täitnud viimane rööv vallutajate korraldust ja jättis kirjad sihtkohta viimata.

Umbes nädal aega kestsid Otepää ümbruses venelaste ja saksa penirüütlike vahel ägedad verised võitlused, kus ordu- ja piiskopiväed kandsid raskeid kaotusi. 1. juunil 1343. a. arenes suur lahing Vastseliina linnuse lähedal, mis lõppes venelaste võiduga.

Vene vägede poolt saksa feodaalidele antud löögid andsid eestlastele hoogu ülestõusu jätkamiseks. Ülestõusu keskuseks muutus nüüd Saaremaa, kuhu oli siirdunud rohkesti talupoegi ka mandrilt. 24. juulil 1343. a. saarlased «löid maha kõik sakslased, noored ja vanad, nagu see Harjus oli sündinud, uputasid preestrid merre ja asusid samal päeval Põide kantsi älla», nagu jutustab ordupreester Bartholomäus Hoeneke kroonika. Põide ordulinnus, mis oli rööv vallutajate võimu keskuseks saartel, langes pärast kaheksa päeva kestnud piiramist saarlaste kätte. See tähendas välismaiste anastajate röövvõimu likvideerimist kogu Saaremaal. Samal ajal puhkes ülestõusuleek uuesti ka Harjumaal.

Pind rööv vallutajate jalge all muutus seda palavamaks, et ühisesse võitlusesse saksa feodaalide vastu lülitusid ka leedulased, kes sõlmisid selleks vastava liidu venelastega. Vene ja Balti-

maade rahvaste poolt ühiselt antud hoopidele ei suutnud Liivimaa feodaalvõimud üksinda vastu pidada. Ordumeister püüdis oma katastroofiliseks muutuva olukorra tõttu kiiresti hankida abivägesid Saksast. Saksa ordu kõrgmeister saatis Liivimaale abiks suure hästirelvastatud sõjaväe, mis oktoobris 1343. a. jõudis laevadel Riiga ja rakendati viivitamatult tegevusse.

1343. a. novembris tungisid Preisi ja Liivimaa hambuni relvastatud rööväed Harjusse. Kohutava julmusega laastasid saksa avantüristide jõugud kogu maa ja asusid seejärel kahe harjulaste poolt ehitatud linnuse vallutamisele (nende asukohta kahjuks pole seni võimalik olnud kindlaks teha). Linnuste pärast võideldi kaua ning vihaselt. Ründajaid juhtis isiklikult ordumeister, kelle äraandlikkust ja halastamatust talupojad olid juba jõudnud küllaldaselt tundma õppida. Meeleheitlikus tapluses penirüütelite ülekaalukate jõududega jäid eestlased lõpuks alla, kuid saksa kroonikute endi teatel kandsid rüütliid seejuures väga suuri kaotusi. Harjulaste linnuste langemisega kaotasid eestlased oma viimased vastupanukeskused mandril. Raevust pimestatud feodaalsed mõrtsukad rüüstasid metsikult kogu Põhja-Eesti, murdes niiviisi talupoegade visa vastupanu.

Verise tapatöö järel Harjus suundus orduvägi 1344. a. veebruaris Saaremaale. Pärast üldist rüüstamist ja põletamist siirdusid orduväed saarlaste poolt ehitatud tugevasti kindlustatud linnuse juurde. Rüütelite tormijooks linnusele kestis terve päeva, alles siis õnnestus neil linnusesse sisse tungida ning selle kaitsjad hävitada. Kuid ka sakslaste kaotused olid erakordselt suured. Wigand Marburgist kroonika teatel langes linnuse vallide all 500 kristlast, kuid tegelikult olid röövrüütelite kaotused kindlasti tundvalt suuremad. Talupoegade juht Vesse langes elusana sakslaste kätte, kes ta pärast metsikut piinamist poosis küünarnukke pidi ühe piiramismasina kül-

ge. Ülestõus Saaremaal ei olnud sellega aga veel raugenud. Vaevalt olid ordu peajõud saarel lahkunud, kui sealsed talupojad jälle võitlust alustasid ning uuesti kukutasid välismaiste feodaalide võimu.

1344. a. ähvardas Vene ja Baltimaade rahvaste võitlus saksa feodaalsete rööv vallutajate vastu veelgi laieneda, vaatamata sellele, et Eesti mandril talupoegade vastupanu oli oluliselt murtud. Saaremaa oli jällegi ülestõusnute võimuses, väljaastumisele valmisid ka liivlased ja semgallid. Kuid suurimaks hädaohuks penirüütelitele oli Leedu ja Vene vägede ühine tegevus, kes sooritasid sõjakäike nii Preisi kui Liivi ordu aladele. Saksa ordu ei suutnud enam end edukalt kaitsta mitmelt rindelt langevate löökide vastu.

Leedu—Vene vägede rünnakute tagasilöömiseks ja talupoegade ülestõusu lõplikuks mahasurumiseks organiseeris Saksa ordu 1345. a. alguseks suure «ristisõja» «paganate, lahkusulistete ja ususttaganejate» vastu. Sellest võtsid osa Böömi kuningas koos oma venna Määri markkrahviga, Ungari kuningas ja terve rida teisi nimekaid Lääne-Euroopa suurfeodaale oma vägedega. Selliste jõududega kavatseti rünnata leedulasi ning venelasi, sellega ühtlasi võimaldades Liivi ordumeistril ülestõusu Saaremaal maha suruda.

1345. a. kevadtalvel teostaski Liivi ordumeister teistkordse sõjakäigu ülestõusnud saarlaste vastu. Sellest rüüsteretkest võtsid osa peale orduvägede ka Tartu ning Riia piiskopkondade vasallid ning Taani asehalduri väed Tallinnast. Alles niisuguste tugevate sõjajõudude abil, kes pealegi kõikjal rüüstasid ja põletasid, suutsid rööv vallutajad oma võimu Saaremaal restaureerida. Saarlaste linnuse hävitamisega langes eesti talupoegade viimane vastupanukolle.

Saksa ordu suur «ristisõda» Leedu vastu lõppes aga Leedu suurvürsti Olgierdi osava manööverdamise tõttu täieliku nurjumisega. Samal ajal kui orduväed Preisis seisid tegevusetu,

tungis Olgierd Leedu—Vene ühendatud vägedega Liivimaale, jõudes välja kuni Valgani. Liivi ordumeister oli sunnitud kiirustama oma karistusekspeditsiooni lõpetamisega Saaremaal ning kavatsust varem mandrile tagasi pöörduma.

*

Suur talurahva ülestõus 1343.—1345. a. on üheks kangelaslikumaks peatükiks eesti rahva ajaloos. Jüriöö 1343. a. Harjus alanud ülestõus muutis kogu maad hõlmavaks vabastusvõitluseks, mille eesmärgiks oli kõigi välismaiste röövvallutajate hävitamine ja minemakihutamine. Kuid oma põhiseloomult jäi ülestõus ikkagi tüüpiliseks feodalismi ajastu talurahva ülestõusuks ja lõppes seetõttu talupoegade lüüasaamisega.

Eesti talupoegade ülestõusu käigu jälgimisel ilmneb kujukalt eesti rahva ajaloo lahutamatu seos suure vene rahva ajalooa. Vene vägede löökide tõttu ei suutnud saksa feodaalid teostada

oma kiskjalikke plaane eesti rahva hävitamisel sellises ulatuses, nagu nad seda olid plaanitsenud.

Vaatlesime eespool, et eesti talupoegade ülestõus algas ajajärgul, mil lal saksa feodaalid organiseerisid uusi vallutusretki Venemaa vastu. Eestlaste ülestõus sundis agressoreid selleks korraks oma plaane muutma. Ülestõus kestis ligikaudu kaks aastat, laienedes Eesti alalt kaugemalegi. Selle mahasurumine nõudis saksa feodaalidelt tugevaid pingutusi ja nende väed kandsid korduvalt suuri kaotusi. See sundis röövvallutajaid itta edasitungimise kavatsustest loobuma ja asuma venelaste suhtes koguni kaitsepositsioonidele. Eesti talupoegade ülestõus aitas seega objektiivselt kaasa tookordse saksa feodaalide Vene-vastase sõjakäigu nurjumiseks.

Ühised võitlused saksa feodaalide vastu 14. sajandi 40-ndatel aastatel lähendasid teineteisele eesti ja vene rahvast ja süvendasid tunduvalt mõlema rahva vahelist sõprust.

A. S. Makarenko pedagoogilistest vaadetest ja nende juurutamisest ENSV koolides.

Prof. A. PINT,

Tallinna Pedagoogilise Instituudi pedagoogika kateedri juhataja.

Erakordselt sügav ning elav on nõukogude avalikkuse ja eriti meie õpetajaskonna huvi A. S. Makarenko riikliku pärandi vastu ja see huvi kasvab aastast aastasse.

A. S. Makarenko, nõukogude pedagoogikateaduse tunnustatud tegelase väljapaistvaist töödest ammutavad arvukad rahvahariduse ala töötajad, lapsevanemad, õpetajad, pioneerijuhid ja kõik need, kes puutuvad kokku kasvatuslike küsimustega, vajalikke nõuandeid ja abi.

Anton Semjonovitši raamatutest ja hiilgavast praktilisest tööst võib õppida, kuidas tuleb kasvatada noores sugupõlves üllaid omadusi, mis iseloomustavad stalinliku ajastu inimesi. Meie rahvas ja nõukogude pedagoogika on uhked A. Makarenko väärtuslikule ja viljakale tööle. Tema isik seisab nende reas, kes on teinud meie eesrindliku kultuuri kuulsaks kaugel meie sotsialistliku kodumaa piiride taga.

Makarenkos näeme niihästi suurt

kirjanikku ja suurepärasest pedagoogi-organisaatorit kui ka andekat teadlast. Ka tema kui pedagoogika alal töötaja kohta kehtib iseloomustus, mille seltsimees Stalin andis nende inimeste kohta, kel on julgust ja otsustusvõimet murda vanu traditsioone, norme ja taotlusi, kui need muutuvad vananenuks, kui need hakkavad edasilikumist pidurdama, ja kes oskavad luua uusi traditsioone, uusi norme, uusi taotlusi.

Nõukogude kirjanduse rajaja M. Gorki hindas kõrgelt Makarenko loomingut, jälgis suure tähelepanuga tema «tarka ja toredat tööd» ning suhtus suure lugupidamise ja vaimustusega Anton Semjonovitši isikusse.

Kogu maailma pedagoogika ei tunne niisuguse tähtsuse ja ulatuse ning niisuguste hämmastamapanevate saavutustega kasvatuslikku praktikat, nagu seda oli Makarenko oma.

M. Gorkil oli täiesti õigus, kui ta 1933. a. kirjutas Anton Semjonovitšile: «Teie ülisuure tähtsusega ja hämmastamapanevalt edukas pedagoogiline eksperiment omab minu arvates ülemaailmset tähendust.»¹

«Teie olete imetlemisväärne suurmees ja just niisuguste hulgast, keda Venemaa vajab.»²

Oma väärtuslikus ja viljakas praktises tegevuses, samuti ka oma suurepärasest ilukirjanduslikes teostes ja teaduslikes töodes kerkib A. S. Makarenko meie ette kui vene klassikalise kasvatusteaduse parimate traditsioonide edasiarendaja, kui tõeliselt revolutsioonilise, võitleva, bolševistlikult parteilise nõukogude pedagoogika viljeleja.

Oma artiklis «Kirjandus ja elu», mis avaldati «Literaturnaja Gazeta» 7. numbris 1939. a., ütleb Makarenko selgesti:

«Ma vastutan selle eest, et minu töös esineks otsene poliitiline võitlev

mõju, seda tugevam mõju, mida suurem on minu kunstialane and.

Ma vastutan selle eest, et ma olen oma töös aus ja õiglane, et minu kunstilises sõnas poleks perspektiivide moonutamist ega pettust. Seal, kus ma näen võitu, pean ma esimesena tõstma võidulipu, et rõõmustada võitlejaid ja rahustada argu ja mahajäänuid. Seal, kus ma näen läbimurret, pean ma esimesena andma häiret, et minu rahva mehisus jõuaks võimalikult varem läbimurde likvideerida. Seal, kus ma näen vaenlast, pean ma esimesena maalima teda paljastava portree, et vaenlane hävitataks võimalikult varem...»³

Ja tõesti, need sõnad on iseloomulikud Makarenko, võitleva novaatori kogu tegevusele, kes võitles kõige sellega, mis oli takistuseks nõukogude kooli arenguteel, mis pidurdas ja segas noorsoo kommunistliku kasvatusse suurte ülesannete elluviimist.

Sel ajal, kui paljud pedagoogika teoreetikud kummardusid orjalikult välismaa autoriteetide ees, läks Makarenko, nagu suurem osa tolleaegseid eesrindlikke nõukogude õpetajaid, teist teed, juhindudes teadusliku kommunismi rajajate õpetusest.

Ja mitte juhuslikult ei asunud rahva vaenlased, kes olid end tol ajal sisse seadnud haridustöö rindel, Makarenko kogemusi ja teoseid ründama, püüdes vähendada kõigiti nende tähtsust ja väärtust.

Nagu teada, on Anton Semjonovitši pedagoogiline pärand eriti mitmekesine ja rikas. Tal on üle 100 trükitud töö, mis ei sisalda mitte ainult loenguid kasvatuses, tema publitsistikat, teoreetilisi artikleid kasvatusküsimustes, vaid eelkõige «Pedagoogilist poemi», mis on meie aja kõige tähelepanuväärsemaid ja innustavamaid kirjanduslikke teoseid, ja paljusid teisi tema ilukirjanduslikke töid. Makarenko niisugustel teostel, nagu seda on «Pedagoogiline poem», «Lipud tornidel», «Raa-

¹ Проф. Е. Медынский, АНТОН СЕМЕОНОВИЧ МАКАРЕНКО, Москва, 1949, стр. 34.

² Sealsamas, lk. 19.

³ Sealsamas, lk. 51.

mat lastevanemaile» jt. oli, on praegu ja ka edaspidi suur tähtsus nõukogude noorsoo kasvatamisel, kommunistliku kasvatuses eesrindlike ideede propageerimisel.

Loomulikult on sellest ajast, millal Anton Semjonoviitš alustas oma pedagoogilisi otsinguid, möödunud juba palju aastaid. Meie maal on selle aja jooksul põhjalikult muutunud noorsoo elutingimused. Täiesti teistsugused on lapsed ja alaealised koolides ja lasteaedades. Sellepärast on mõned Makarenko kasvatuslikud võtted vananenud ja neid ei saa endisel kujul üle kanda nõukogude kasvatusedusse.

Sellepärast on vaja Anton Semjonoviitši väärtuslikule pärandile läheneda loovalt.

Käesolevas artiklis peatumegi Makarenko põhilistel pedagoogilistel vaadetest ja tema kogemuste rakendamisel meie koolide praktikasse.

Kuid algul mõni sõna Makarenko teooria ja praktika metodoloogilistest printsiipidest.

Makarenko pedagoogilise süsteemi metodoloogiliseks aluseks on Marxi-Engelsi-Lenini-Stalini õpetus.

Oma teoreetiliste otsingute ja suurepärase pedagoogilise praktika aluseks võttis Anton Semjonoviitš marksism-leninismi õpetuse kommunistlikust kasvatuses.

Sotsialistliku ajajärgu uue inimese kasvatamine — see on täiesti selge eesmärk, mis seisis alati Makarenko ees kogu tema elu jooksul. Kasvatuse iga küsimuse lahendab ta selle eesmärgi valguses.

Omal ajal kinnitas Heinrich Pestalozzi, et algul on vaja kasvatada inimest, aga hiljem juba kodanikku. Makarenko tunnustab selle vormeli väärtaks ja heidab ta kõrvale. Ta näitab, et nõukogude kodaniku kasvatamine ongi inimese kasvatamine selle sõna kõige paremas mõttes.

Avades kasvatuses eesmärgi räägib Anton Semjonoviitš esimesena peda-

gogika teorias õnneliku inimese kasvatamisest.

«Ma olen veendunud,» kirjutab ta, «et meie kasvatuses eesmärk ei seisa mitte ainult selles, et kasvatada loovat inimest, inimest-kodanikku, kes on võimeline suurima tõhususega osa võtma riigi ehitamisest. Me peame kasvatama inimest, kes on kohustatud õnnelik olema.»

Seejuures ei saa kasvatuses eesmärkide määramisel lähtuda Makarenko arvates mitte ainult sellest, mis meile antud silmapilgul on vajalik, vaid me oleme kohustatud mõningal määral ennetama tänapäeva ühiskondlikku elu. Kujundatav noor põlvkond peab olema ette valmistatud tõsiseks võitluseks ja tööks meie ühiskonnas, mis on juba astunud sotsialismilt kommunismile ülemineku ajajärku.

Ja Makarenko näitab oma artiklis «Pedagoogid kehitavad õlgu» neid konkreetseid omadusi, mida peame kasvatama tänapäeva ja tuleviku noorsoos:

«Me tahame kasvatada kultuurset nõukogude töölisi. Järelikult peame andma talle haridust, soovivat keskhariduse, me peame andma talle kvalifikatsiooni, peame teda distsiplineerima, ta peab olema poliitiliselt arenenud ja ustav tööliklassi liige, kommunistlik noor, bolševik. Me peame kasvatama tal kohuse- ja autunnit, teistsiti öeldes, ta peab tundma enese ja oma klassi väärikust ja neile uhke olema, ta peab tundma oma kohustusi klassi vastu. Ta peab oskama aluda seltsimehele ja käsutada seltsimeest. Ta peab oskama olla viisakas, karm, hea ja halastamatu — sõltuvalt tema elu ja võitluse tingimustest. Ta peab olema aktiivne organisaator. Ta peab olema visa ja karastatud, ta peab valitsema ennast ja avaldama mõju teistele; kui kollektiiv teda karistab, siis peab ta austama niihästi karistust kui ka kollektiivi. Ta peab olema lõbus, südi, aktiivne, võimeline võitlema ja ehitama, võimeline elama ja armastama elu, ta peab olema õnnelik.

Ja selline peab ta olema mitte ainult tulevikus, vaid iga päev ka olevikus.»⁴

Reas teistes artiklites ja esinemistel täiendas Anton Semjonovišt seda kommunistliku kasvatuse eesmärkide põhi-formuleeringut tahte karastamise, mehise kasvatamise, sihiteadlikkuse, takti ja orienteerumisvõime, toimekuse, sügava printsiipiaalsuse ja ideelisuse kasvatamise nõudmisega.

Meie kooli kogu töö peab olema suunatud meie noorsoo kommunistliku kasvatuse kõrgete eesmärkide saavutamisele.

See eriline usk inimisiksuse õilsusse, see stalinlik humanism on omane Makarenko kogu teooriale ja praktikale.

Ühes sellega on tema pedagoogilise süsteemi eriliseks jooneks ka sotsialistlik optimism. Teoses «Lipud tornidel» kõneleb Anton Semjonovišt enesest, et ta omas optimismi talenti, imeilusat tungi tulevikku ja et ta peab seda optimismi vene inimese, terve aru ja terase silmaga inimese omaduseks.

A. S. Makarenko rõhutas korduvalt Nõukogudemaa ühiskondlike tingimuste tohtu suurt tähtsust noorsoo kasvatamisel. «Ma ei tea ühtki juhtumit,» ütleb ta, «millal täisväärtuslik iseloom oleks tekkinud ilma terve kasvatusliku miljööta või ümberpöörduvalt — millal iseloom oleks muutunud rikuks vaatamata õigele kasvatusele.»

See Makarenko sügav usk inimesse ja kasvatusse lähendab teda kõige eesrindlikumatele pedagoogilise mõtte esindajatele, kes unistasid ühiskonna ümberkujundamisest kasvatuse abil.

Ent Anton Semjonovišt, erinevalt neist, seistes marksistlikel positsioonidel, mõistis hästi kasvatuse sõltuvust ühiskondlikust korrast ja seepärast, kõneldes kasvatuse kõikvõimsusest, lisab ta: Nõukogude Liidu ühiskondlikes tingimustes.

Küsitakse, mis öeldust on meile eriti õpetlik ja milliseid järeldusi pea-

vad sellest tegema meie õpetajad oma praktilises tegevuses. Kõigepealt peame alati, järgides Makarenko eeskujut, lähenema noorsoo kasvatuse küsimustele bolševistliku printsiipiaalsusega nagu teravale ja vastutusrikkale poliitilisele küsimusele, juhindudes Nõukogude riigi huvidest.

Teiseks, lapses peame me nägema mitte inimest üldse, vaid tulevast aktiivset ühiskonnategelast, võimelist lõplikult üles ehitama kommunismi.

Makarenkolt peame me õppima piiritut optimismi ja usku meie töö absoluutsesse edusse.

Sotsialistlik humanism ja optimism aitavad Makarenkol, vaatamata kõigile raskustele, teha hooldamatuid ja kodutuist lastest meie ühiskonna aktiivsed ehitajad ning kaitsjad.

On vajalik, et ka meie õpetajad suhtuksid raskustesse kasvatustöös makarenkolikult ja saavutaksid seda, et need õpilased, kes üldhariduslikus koolis esimesel pilgul paistavad «lootusetuina», õpiksid hästi, lõpetaksid kooli ja saaksid meie riigile kasulikeks inimesteks.

Aga kui palju leiame veel kahjuks meie koolide praktikas selles suhtes niisugust, mis põhjustab õigustatud pahameelt. Laps rikkus mõnel korral distsipliini koolis ja juba arutatakse, kuidas saaks aga temast kiiremini vabeneda. Saabub õpilane teistest koolist ja juba õpetajad pahandavad: «Meie tema eest ei vastuta, parem on teda kohe nooremasse klassi viia» jne.

Neil koolidel ja õpetajail tuleks meenutada Anton Semjonovišt'i elu ja tegevuse tingimusi, tema raskustega võitlemise meetodeid.

Nii näeme, et Anton Semjonovišt'i pedagoogiline süsteem pole midagi muud kui nõukoguliku kasvatuse süsteem, mis osutub nõukogude pedagoogika orgaaniliseks, lahutamatuks osaks.

Asume nüüd teise küsimuse juurde — kasvatuse seadused, põhimõtted ja teed ning nende teostamine.

Kogu oma elu pühendas A. S. Makarenko nende konkreetsete teede ja

⁴ А. С. Макаренко, Избранные педагогические сочинения, кн. 4-я, Москва, 1949, стр. 187.

vahendite loomingulisele otsingule, mille abil saab edukalt täita kommunistliku kasvatuses suuri ülesandeid.

*

Kommunistliku kasvatuses keskseks ülesandeks pidas A. S. Makarenko inimese-kollektiivilikme kasvatamist ja nägi teed selle teostamiseks eeskätt kollektiivi organiseerimises.

Võib julgesti öelda, et isiksuse kollektiivis kasvatamise, kollektiivi kaudu ja kollektiivi jaoks kasvatamise sotsialistlik printsiip on Makarenko pedagoogilise teooria ja praktika aluseks.

«Ainult kollektiivis leiab üksikisik vahendeid, mis võimaldavad tal igaükselt arendada oma võimeid ja järelkult ainult kollektiivis on võimalik isikuvabadus.» Seda Marxi ja Engelsi klassikalist ütlust võib pidada Anton Semjonovitši kõigi teoste motoks.

«Meie kasvandik, kes ta ka oleks,» kirjutas ta, «ei või elus kunagi esineda mingi isikliku täiuslikkuse kandjana, ainult hea ja ausa inimesena. Ta peab alati esinema ennekõike oma kollektiivi liikmena, ühiskonna liikmena, kes vastutab niihästi iseenda kui ka oma seltsimeeste käitumise eest.»⁵

Nõukogude Liidus, rääkis Makarenko korduvalt, ei saa olla isikut väljaspool kollektiivi ja sellepärast ei või olla isiklikku saatust ja isiklikku õnne, mis on vastandatud kollektiivi saatusle ja õnnele.

Eesti ja mitte ainult eesti kodanlikus pedagoogilises kirjanduses korrati lõpmatult, et pedagoogiline protsess koosneb kahest elemendist: õpetajast ja õpilasest. Mida vastandab sellele kõigele Makarenko? Ta räägib, et ei ole sellist paari — õpetaja ja õpilane, vaid on kool, organisatsioon, kollektiiv ja tema traditsioonid, on kollektiivi üldine stiil ja tööviis.

Õpilane ei ole ainult mõjualune, passiivne olend, ta on aktiivne isik.

⁵ A. S. Makarenko, Valitud pedagoogilised teosed, Tallinn, 1948, lk. 43.

Saadest koolis kasvatuses osaliseks avaldab ta ise teatud mõju teistele.

Et paremini mõjustada üksikuid õpilasi, on tarvis õigesti organiseerida kollektiivi tööd. Muidugi ei vähenda see töö tarvilikkust iga õpilasega eraldi.

Makarenko tähtsaks teeneks ongi paralleelse mõjustamise pedagoogika väljatöötamine.

Siin esineb kasvataja osas ka kollektiiv. Iga kasvandik, võttes osa kollektiivi tööst, kasvab ka ise.

Paljud Tallinna, Tartu ja Võru õpetajad on A. Makarenko paralleelse mõjustamise pedagoogika edukalt omaks võtnud ja üksikute õpilaste kasvatuslikku mõjustamist organiseerinud mitte ainult otseselt, vaid ka kollektiivi kaudu.

Kollektiivi sihikindla tegevuse protsessis mobiliseeritakse laste loovad jõud ja sel alusel võidetakse raskused.

Nii näiteks oli Tartu 4. Keskkooli õpetajal 9. klassis mitu mahajäänud ja distsiplineerimata õpilast.

Kord, pärast Mihhalkovi pala «Tahan koju» läbilugemist, pani õpetaja klassile ette külastada linna lähedal asuvat lastekodu. See mõte meeldis õpilastele. Lastekoduga loodi tihe kontakt. Veel enam, paljude õpilaste ja lastekodu kasvandike vahel tekkis sõprus.

Klassikollektiiv võttis lastekodu oma šefluse alla. Kasvandikele korraldati kunstilise isetegevuse õhtuid, tüdrukud kutsusid neid pühapäeviti enda juurde koju, korraldati süstemaatilist abi lastekodu kasvandikele õppetöös.

Kogu klass, sealhulgas ka mahajäänud õpilased, hakkas töötama suure vaimustusega, õpilastes tekkis vastutuse ja ühiskondliku kohustuse tunne.

Toetudes laste uutele meeleoludele saavutas õpetaja selle, et mahajäänud õpilased muutsid põhilikult oma suhtumist kohustuste täitmisesse. Selle tulemusena tõusis õppeedukus ja paranes käitumine.

Toome veel ühe näite. Tallinna 19. Keskkooli 9. klassi õpilane Irina oli

andekas tütarlaps ja tal oli hea õppe-
edukus.

Ükskord ei olnud õpetajad ega õpilased rahul tema käitumisega tundides: ta lobises, segades pinginaabit, kirjutas kirjakesi jne.

Tema juures märgati ka teisi distsiplineerimatuse fakte, millele tema tähelepanu juhiti klassi komsomoliorganisatsiooni koosolekul.

Ühel selle kooli õpilaste üldkoosolekul, kui oli juttu 9. klassi tööst, kostsid hääled:

«Las Irina tuleb ja ütleb, kuidas ta ise oma käitumist hindab!»

Koosoleku juhataja nõudis Irinalt, et ta tuleks ja vastaks seltsimeeste küsimusele. Pärast teda andis mitu õpilast hinnangu tema käitumisele.

Möödus mõni aeg. Irina muutus tundmatuseni, õpetajad ei jõudnud teda küllalt kiita.

Mõned ütlevad vahest, et see on ime. Muidugi pole siin imega midagi tegemist. Kuid selline peapesu, mille tegi mõnesaja-liikmeline kollektiiv, sundis õpilast alluma seltsimeeste selgetele ja kindlatele nõudmistele.

Märgime möödammines, et see oli väga heaks õppetunniks mitte ainult sellele õpilasele, vaid ka kõigile neile, kes istusid saalis ja pidid paratamatult reageerima sellele, mis saalis toimus.

Kõigest sellest on näha, et Makarenkol oli täiesti õigus, kui ta andis kollektiivile kasvatustöös nii suure tähtsuse.

Lähtudes sellest, et kollektiivi huvid on kõrgemal üksikisiku huvidest, seab Makarenko kooli põhiliste ülesannete hulgas esimesele kohale kollektiivi kasvatamise, kollektivismitunde kasvata-
mise, mida teostatakse tema arvates kahes suunas: klassi algkollektiivi ja kooli üldkollektiivi kaudu.

Nagu teada, arvas Makarenko, et koolis peavad lapsed olema kõigepealt organiseeritud klasside kaupa, et algkollektiivide organiseerimisel ei tohi ignoreerida vanuselisi erinevusi.

Ühtlasi näitas Anton Semjonovitš, et lastekollektiivi organiseerimine ainult klasside järgi teeb kollektiivi tegevuse vaesemaks, piirates õpilaste huvide ringi ja pidurdades kriitika ning eneskriitika arenemist.

Eesti NSV koolide töökogemused kinnitavad samuti, et pole õige piir-
duda ainult klassikollektiividega. Et klassikollektiivide kasvatuslikku mõju laiendada, on vaja pöörata suurt tähelepanu õpilasorganisatsioonide ja ringide tööle ning mitmesugustele ülekoolilistele üritustele.

Hästiorganiseeritud komsomoli- ja pioneiriorganisatsioonide töö, õpilasingide mitmepalgeline tegevus, ülekoolilised õhtud ja peod — kõik see viib mitmest vanusest õpilased koostööle, arendab neis vastutustunnet, auja uhkusetunnet, mille objektiks pole üksnes klass, vaid kogu kool.

Kasutades Makarenko nõuandeid ja õpetusi lastekollektiivi organiseerimisel ja juhtimisel, on paljud Tallinna ja Tartu koolid saavutanud silmapaistvat edu õpilaste kommunistliku kasvatus-
tuse ülesannete teostamisel.

Klassiorganisaatorite süstemaatilised nõupidamised, ajutiste koondiste loomine eri klasside esindajaist kooli organisatsioonide poolt antud üksikute ülesannete täitmiseks, üksikute klasside edasijõudmise ja distsipliini olukorra valgustamine ülekoolilises seinalehes, komsomoliorganisatsiooni šeflus pioneerimaleva üle jne. — need ongi seltsimeheliku suhtlemise mitmekesised vormid, mille abil paljude Tartu, Tallinna, Narva, Pärnu jt. koolide õpetajad ühendavad klassikollektiivid ühtseks koolikollektiiviks.

Muidugi kulub veel palju jõudu ja aega, et meie koolikollektiivid muutuksid elujõulisteks, omandaksid väljakujunenud ilme ja vajaliku kasvatusliku mõju.

Ja et seda kiiremini saavutada, tuleb veel ja veel kord pöörduda Makarenko poole, kelle pärandis me leiame mitte ainult vajalikud vahendid, vaid ka

õpetused lastekollektiivi arendamise tõelistest teedest.

Anton Semjonovitši arvamuse järgi peab kollektiiv oma arenemisel läbima rea etappe, rea staadiume.

Esimest staadiumi iseloomustavad pedagoogi, klassijuhataja ja kooli ühtsed, konkreetset, pidevalt keeruliseks muutuvad kategoorilised nõudmised.

Teisel etapil leiavad pedagoogi õpetused ja nõuded toetust aktiivilt ja elavat vastukaja õpilaste põhimassilt.

Ja lõppeks, kollektiivi kõrgemat astet näeme siis, kui iga tema liige mõistab oma osa ja vastutust koolikollektiivi ees, selle kaudu aga ühiskonna ees tervikuna, hindab oma kollektiivi au, esitades suuri nõudmisi mitte ainult teistele, vaid kõigepealt iseendale.

Meie koolide töö praktika kinnitab igal sammul Makarenko ideede õigsust. Tõsi, üksikute etappide ja nende arenemise iseloom võivad muutuda, sõltuvalt kooli konkreetseist tingimustest.

Edasi tekib küsimus, mis on siis tüüpiline Makarenko koloonia kollektiivile ja milliseid järeldusi peab tegema sellest meie kool?

Kõigepealt on A. S. Makarenko kolooniale iseloomustavaks jooneks kasvandike kogu elu ja tegevuse selge sihiteadlikkus, selge sihisuunitlus.

Iga päevaga mõistsid Makarenko kasvandikud ikka enam ja enam oma tõelist kohta ja tähtsust uue, kommunistliku ühiskonna ehitamisel. Kolonistide isiklik heaolu ja õnn seoti kogu meie rahva, kogu meie riigi rõõmsa oleviku ja särava tulevikuga. Õppimine ja töö polnud kolonistidele kaugelki isiklikuks asjaks, vaid tähtsaks kohuse täitmiseks kodumaa ees.

Nad tundsid end tõeliselt kogu suure, pidevalt edasirühkiva nõukogude ühiskonna grandioosse kollektiivi vajaliku koostisosana.

Järgides Makarenko suurepäraseid kogemusi kasvatab seda õilsat tunnet õppivale noorsoole suure meisterlikku-

sega ka Tallinna 19. Keskkooli pedagoogide kollektiiv.

Vastavalt nõukogude elu üldisele stiilile arvas A. S. Makarenko, et lastekollektiivi normaalse tegevuse põhitingimuseks peab olema selle kollektiivi pidev edasiliikumine, suur ja selge tulevikuperspektiiv.

Kui kõik ülesseatud ülesanded on lahendatud ning uusi ülesandeid ei ole ette nähtud, kui iga uus päev muutub sarnaseks eelmise päevaga, siis seisab kollektiiv paigal, mille järel algab paratamatult kollektiivi lagunemine.

Ainult kollektiivne pingutus ühiste eesmärkide saavutamiseks ja pidev edasiliikumine on kollektiivi normaalse tegevuse ja kõrge loomingulise pinge tagatiseks.

Selles küsimuses juhendus A. S. Makarenko meie partei juhtide Lenini ja Stalini õpetusest, et nõukogude ühiskond ei saa elada ja areneda, kui tema ees pole selget ja ülevat perspektiivi. J. V. Stalin ütles juba 1925. aastal: «Ei saa ehitada nagu kord ja kohus, teadmata, milleks sa ehitad. Ei saa sammugi edasi liikuda, teadmata liikumise suunda. Meie parteile, kes on harjunud nägema enda ees selget ja kindlat eesmärki, on perspektiivi küsimus ülitähtis küsimus.»⁶

Seetõttu pidas ka Anton Semjonovitš Makarenko kommunistliku kasvatuspeamiseks, otsustavaks tingimuseks sotsialistliku perspektiivitunde kujundamist, mis seob kollektiivi iga liikme huvid kollektiivi kui terviku huvidega, kogu nõukogude rahva huvidega.

Vaadakem, kuidas Makarenko ise formuleeris selle põhimõtte, s. o. perspektiivjoonte süsteemi:

«Inimene ei saa maailmas elada, kui tal pole ees midagi rõõmustavat. Inimelu tõeliseks stiimuliks on homme rõõm. Pedagoogilises tehnikas on see homme rõõm üks kõige tähtsamaid tööobjekte. Algul on vaja organiseerida

⁶ J. V. Stalin, Teosed, 7. kd., Tallinn, 1949, lk. 196.

rõõmu ennast, kutsuda ta ellu ja esitada reaalsusena. Teiseks on vaja viisalt muuta lihtsamat laadi rõõmud keerukamaiks ja inimlikult tähtsamaiks rõõmudeks. Siin kulgeb huvitav joon: primitiivsest, mingi präänikuga rahuldumisest sügavaima kohusetundeni... Mida laiem on kollektiiv, kelle perspektiivid on inimesele isiklikeks perspektiivideks, seda ilusam ja kõrgem on inimene.

Kasvatada inimest tähendab kasvatada temas perspektiivide teid, kus asub tema homne rõõm.»⁷

Anton Semjonovitš põhjendas perspektiivjoonte põhimõtet mitte ainult teoreetiliselt, vaid tõendas oma kasvatustöö kogemustega andekalt, kuidas on vaja virgutada kogu kollektiivi ja iga tema liiget mingit eesmärki taotlema, mille saavutamine nõuab pingutusi, tööd, võitlust ning annab sügavat rahuldust — «homset rõõmu».

Anton Semjonovitši kasvatuslikus töös oli perspektiivjoonte süsteem oskuslikult ühendatud ka tänase lapseliku rõõmuga. Nii näiteks olid varajase ülestõusmise raskused illustreeritud hommikuse ülevaatuse ja rivi kõigi tseremooniatega, mis, nagu teada, meeldivad lastele.

Meie eesrindlike õpetajate töökogemused annavad tunnistust sellest, et on täiesti võimalik rakendada Makarenko

perspektiivjoonte põhimõtet ka meie üldhariduslikes koolides.

Nii näiteks seadis Tallinna ühe keskkooli klassijuhataja kaks aastat tagasi 10. klassi õpilastele väga vastutusrikka perspektiivi — lõpetada kool edukalt kogu kollektiivi poolt.

Algul kohustuti ühiselt mitte lubama ühtki puudumist ega hilinemist ilma vabandava põhjusega, veidi hiljem võeti kohustus äärmiselt tähelepanelikult kuulata õppetunde, täpselt tähtsajaks ja hästi täita kõik kodused ülesanded.

Seejärel võeti vastu otsus õppida ilma kahtedeta; kui aga õpilased olid üle läinud 11. klassi ilma järeleksamiteta, otsustati õppida ainult hindele 4 ja 5.

Klassi kollektiiv tegi ära suure töö. Süstemaatiliselt toimusid õppused ringides neis ainetes, milledes õpilastel oli lünki õppetöös. Klassi koosolekuil arutati sageli õpilaste õppeedukuse parandamise küsimusi.

Selle tulemusena lõpetas kooli kõrgete näitajatega üle poole klassist.

Seega on klassi täieliku õppeedukuse perspektiiv väga soovitatav ja meeldiv kogu klassikollektiivile. Igal õpilasel kujuneb soov mitte maha jääda seltsimeestest.

Rida meie eesrindlike koole püstitavad ka teisi huvitavaid ülesandeid ja võitlevad nende täitmise eest.

⁷ А. Макаренко, Педагогическая поэма, Москва, 1947, стр. 564—565.

(Järgneb.)

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on nõukogude rahva juhtiv ja suunav jõud.

(NSV Liidu Konstitutsiooni tunni metoodiline käsitus.)

P. MAZURENKO.

Küsimusega kommunistliku partei osatähtsusest tutvunevad õpilased NSV Liidu Konstitutsiooni mitme teema õppimisel.

Kursuse ajaloolises osas (teema „Nõukogude sotsialistlik riik“) kuuluvad õpilased, kuidas meie maa töörahas kommunistliku partei ja tema suurte juhtide Lenini ja Stalini juhtimisel teostas Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni ning võitis kodusõja aastail sisemised ja välised vaenlased; kuidas kommunistliku partei juhtimisel on meie maal üles ehitatud sotsialistlik ühiskond.

Teema „NSV Liidu ühiskondlik korraldus“ tutvustab õpilasi sellega, kuidas töölisklass oma diktatuuri teostamisel juhindub kommunistliku partei poliitikast, aga teemas „NSV Liidu riiklik korraldus“ tutvuvad õpilased meie partei leninlik-stalinliku rahvuspoliitika põhiküsimustega, sellega, et leninlik-stalinliku rahvuspoliitika tulemusena kujunes ja kindlustus NSV Liidu rahvaste sõprus, mis on Nõukogude sotsialistliku paljurahvuselise riigi jõu ja võimsuse allikaid.

Õeldust selgub, et tund teemal „Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on nõukogude rahva juhtiv ja suunav jõud“ tuleb üles ehitada konkreetsele materjalile, mida õpilased mitmes suhtes juba tunnevad. Antud tunni ülesanne seisneb selles, et üldistada ja süvendada õpilaste teadmisi parteist kui nõukogude rahva suunavast ja juhtivast jõust.

See õppetund on soovitav läbi viia järgmise plaani järgi:

I. Õpilaste küsitlemine alateema «NSV Liidu kodanike poliitilised vabadused» põhjal järgmiste küsimuste järgi:

1. Missugused poliitilised õigused on NSV Liidu kodanikel?

2. Millega on tagatud nõukogude kodanike õigused?

3. Miks kapitalistlikes maades ei saagi olla poliitilisi vabadusi töölistel?

4. Jutustage nõukogude kodanike õigustest ühineda ühiskondlikesse organisatsioonidesse.

II. Uue materjali selgitamine järgmiste küsimuste alusel:

1. Lenin ja Stalin on Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei organiseerijad.

2. Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on Nõukogude rahva juhtiv ja suunav jõud.

3. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei peatülesanded käesoleval ajal.

III. Kodused ülesanded:

1. Läbi lugeda NSV Liidu Konstitutsiooni § 126.

2. Õppida V. Karpinski õpikust materjal, mis on lk. 132—134 (1952. a. trükk).

IV. Teema põhiküsimuste kinnistamine:

1. Mida räägitakse partei osatähtsusest NSV Liidu Konstitutsiooni § 126?

2. Missugused on Nõukogude Liidu Kommunistliku partei peatülesanded käesoleval ajal?

*

Pärast õpilaste küsitlemist plaanis toodud küsimuste järgi näitab õpetaja, et nõukogude rahval on palju riiklikke ja ühiskondlikke organisatsioone: nõukogud, ameti-

ühingud, kooperatiiv-kolhooslikud organisatsioonid, noorsoo-organisatsioonid, spordi-, riigikaitse-, kultuurilised, tehnilised ja teaduslikud ühingud ning igauks neist organisatsioonidest, töötades omal alal, on kodanike huvide väljendajaks.

Kõige teadlikumad ja kõige aktiivsemad nõukogude kodanikud töölisklassi, töötava talurahva ja intelligentsi ridadest koonduvad kommunistlikku parteisse, „... kes on töörahva eesmine väesalk tema võitluses sotsialistliku korra kindlustamise ja arendamise eest ja töörahva kõigi, nii ühiskondlike kui ka riiklike organisatsioonide juhtiv tuumik“ (NSV Liidu Konstitutsioon, § 126). Edasi teatab õpetaja tunni teema ja asub uue materjali esitamisele antud plaani järgi.

Lenin ja Stalin juhtisid tsarismi süngeil aastail töölisi ja töötavat talurahvast võitluses tsaarivalitsuse ja mõisnike ning kapitalistide võimu vastu; nad kasvasid „raudse kaardiväe“ selliseid suurepäraseid võitlejaid-revolutsionääre, nagu seda olid Babuškin, Frunze, Kalinin, Dzeržinski, Ordžonikidze, kes samusid töölisklassi esimestes ridades revolutsioonilise võitluse raskel teel.

Lenin ja Stalin valmistasid parteid ette sotsialistlikuks revolutsiooniks. Nende juhtimisel kukutas meie rahvas mõisnike ja kapitalistide võimu, kehtestas nõukogude võimu ning kaitses Nõukogudemaad kodusõja raskeil päevil sisemiste ja väliste vaenlaste vastu. Lenin ja Stalin juhtisid sotsialistliku ühiskonna ülesehitamist meie maal. Pärast Lenini surma juhtis Nõukogude Liidu võitlust kommunismile meie partei, nõukogude rahva ja kogu progressiivse inimkonna juht ja õpetaja Jossif Vissarionovitš Stalin.

Jutustuse plaani teisele küsimusele üle minnes selgitab õpetaja õpilastele arusaadavas vormis kommunistliku partei põhilisi iseärasusi.

Kommunistlik partei on Nõukogudemaal töötajate eesrindlik, teadlik ja organiseeritud väesalk. Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei põhikirja 1. punktis on öeldud: „Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on mõttekaaslaste-kommunistide vabatahtlik võitlusliit, mis on organiseeritud töölisklassi, töötava talurahva ja töötava intelligentsi hulka kuuluvatest inimestest.“

Meie partei jõud seisab selles, et ta juhindub kogu oma tegevuses eesrindlikust, marksistlik-leninlikust teooriast, mis „... võimaldab parteil olukorras orienteeruda, mõista ümbritsevate sündmuste sisemist seost, ette näha sündmuste käiku ja tunnetada mitte ainult seda, kuidas ja kuhu arenevad sündmused olevikus, vaid ka seda, kuidas ja kuhu nad peavad arenema tulevikus.

Ainult see partei, kes on omandanud marksistlik-leninliku teooria, suudab kindlalt edasi liikuda ja töölisklassi edasi viia.“¹

Kommunistliku partei jõud seisab tema ridade täielikus ühtsuses ja monoliitsuses.

„Meie partei ühtsus, mis võideti kätte leninismi vaenlaste vastu peetud ägedas võitluses, on tema sise-iseelu olukorra, tema siseelu kõige iseloomulikumaks jooneks... Oma ridade vankumatu monoliitsuse eest on partei tänu võlgu eeskätt meie juhile ja õpetajale seltsimees Stalinile, kes kaitses partei leninlikku ühtsust.“²

Kommunistliku partei jõud on distsipliinis. Partei nõuab igalt oma liikmelt ranget, täpset ja kiiret parteiliste ülesannete täitmist. „Parteil on üks distsipliin, üks seadus kõigi kommunistide jaoks, sõltumatult nende teenetest ja ametkohast. Partei ja riikliku distsipliini rikkumine

¹ ÜK(b) Partei ajaloo lühikursus, Tallinn, 1951, lk. 321.

² G. Malenkov, Aruandekõne ÜK(b)P Keskkomitee tööst partei XIX kongressile, Tallinn, 1952, lk. 71—72.

on suur pahe, mis tekitab parteile kahju, ja on sellepärast vastuolus partei ridades viibimisega," öeldakse Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei põhikirja 2. punktis.

Kommunistliku partei jõud on tema lahutamatus sidemais rahvahulkadega. Lenin ja Stalin õpetavad, et kui partei kaotab või nõrgendab oma sidemeid rahvahulkadega, siis ta kaotab rahvahulkade toetuse ja hukkab paratamatult. Meie partei täidab alati neid Lenini ja Stalini juhendeid: ta ei eraldu rahvahulkadest, vaid sammub koos rahvaga, ta reageerib töötajate soovidele ja vajadustele, selgitab neile oma poliitika mõtet, õpetab rahvahulki ja õpib ise neilt.

Eredaks näiteks partei sidemete tugevnemisest rahvahulkadega ja tema autoriteedist nõukogude rahvahulgas on partei ridade kasv: kui 1939. a. kuulus partei ridadesse 2 477 666 liiget ja liikmekandidaati, siis 1. oktoobril 1952. a. oli parteis 6 882 145 liiget ja liikmekandidaati.

J. V. Stalin nimetab kommunistlikku parteid nõukogude rahva juhtivaks, suunavaks, innustavaks ja organiseerivaks jõuks. Seda kommunistliku partei määrangut kinnitab partei kogu oma mitmekülgse tegevusega.

J. V. Stalin õpetab: „Partei juhtiva osa kõrgemaks väljenduseks ... tuleb tunnistada tõsiasi, et mitte ühtki tähtsamat poliitilist või organisatsioonilist küsimust ei lahendata meil meie nõukogude või muude massiorganisatsioonide poolt ilma partei juhtivate direktiivideta.“³

Jutustades partei kui nõukogude rahva juhtiva ja suunava jõu iseärasustest, selgitab õpetaja, miks nõukogude ühiskonnas ei saa olla teisi parteisid peale kommunistliku partei. Et õpilased sellest küsimusest sügavamalt aru saaksid, ent samuti

ka selleks, et nõukogude ühiskonna klassikoosseisu küsimust korrata, esitab õpetaja järgmised küsimused:

1. Missugustest klassidest koosneb nõukogude sotsialistlik ühiskond?

2. Mida me nimetame nõukogude sotsialistliku ühiskonna poliitilis-moraalseks ühtsuseks?

Pärast esitatud küsimustele vastamist selgitab õpetaja õpilastele, tuginedes J. V. Stalini väljendustele, miks meie maal ei ole ega saagi olla mitut parteid, vaid on ainult üks partei — kommunistlik partei.

J. V. Stalin õpetab: „Mitu parteid ja järelikult ka parteide vabadus võib olla ainult niisuguses ühiskonnas, kus on olemas antagonistlikud klassid, kelle huvid on vaenulikud ja leppimatud, kus on, ütleme, kapitaliste ja töölisi, mõisnikke ja talupoegi, kulakuid ja kehvतालurahvast jne. Kuid NSV Liidus ei ole enam seesuguseid klasse, nagu kapitalistid, mõisnikud, kulakud jms. NSV Liidus on ainult kaks klassi, töölised ja talupojad, kelle huvid pole vaenulikud, vaid, vastupidi, on sõbralikud. Järelikult ei ole NSV Liidus pinda mitme partei eksisteerimiseks ja järelikult ka nende parteide vabaduseks.“⁴

Siis tuleb õpetajal jutustada 1952. a. oktoobris toimunud kommunistliku partei XIX kongressist, kes tegi kokkuvõtte partei tegevusest ajavahemikul 1939—1952.

Kommunistliku partei juhtimisel on meie maal üles ehitatud sotsialistlik ühiskond. Suure Isamaasõja aastail kindlustas partei ajaloolise võidu fašismi mustade jõudude üle. Sõjajärgsel perioodil taastas Nõukogude riik kommunistliku partei juhtimisel lühikese ajaga omaenda jõudude ja vahenditega, ilma välisabita, sõja läbi purustatud majanduse ja viis selle edasi, jättes seljataha sõjaeelse aja majanduslikud näitajad.

³ J. V. Stalin, Teosed, 8. kd., Tallinn, 1949, lk. 36.

⁴ J. Stalin, Leninismi küsimusi, Tallinn, 1952, lk. 493.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei peaülesanded käesoleval ajal on määratletud partei XIX kongressi poolt vastuvõetud põhikirjas, mille 1. punktis on öeldud: „Nüüd seisavad Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei peaülesanded selles, et ehitada üles kommunistlik ühiskond sotsialismilt kommunismile järkjärgulise ülemineku teel, pidevalt tõsta ühiskonna materiaalsel ja kultuurilisel tasel, kasvatada ühiskonna liikmeid internatsionalismi vaimus ja kõigi maade töörahvaga vennalike sidemete loomise vaimus, igati tugevdada Nõukogude kodumaa aktiivset kaitset tema vaenlaste agressiivse tegevuse vastu.“

Nüüd näitab õpetaja, et viienda viie aasta plaani teostamine on üli-suureks sammuks kommunistliku ühiskonna ülesehitamise teel meie maal.

Edasi jutustab õpetaja sellest, et meie partei on alati kasvatanud nõukogude rahvast internatsionalismi vaimus, teistest rahvastest lugupidamise ja teiste rahvastega vennaliku sõpruse vaimus. Meie partei niisuguse poliitika tulemusena on Nõukogude rahvaste ühtsus üha tugevnenud, muutudes murdmatuks jõuks, on kasvanud Nõukogude Liidu kui rahu- ja demokraatialeeri juhtiva jõu autoriteet.

Meie partei tugevdab ja arendab ka edaspidi sõbralikke sidemeid kõigi maade töötajatega, tugevdab ja arendab murdmatuid sõbralikke suhteid rahvademokraatia maadega.

Meie partei teostab ka edaspidi rahvusvahelise koostöö poliitikat kõigi maadega ja ühtlasi arvestab uue agressiooni hädahoitu sõjasüütajate poolt.

„Nõukogude Liit ei karda sõjaõhutajate ähvardusi. Meie rahval on kogemusi võitluses agressorite vastu ja ta on harjunud neid peksma. Ta peksis agressoreid juba kodusõjas, kui Nõukogude riik oli noor ja suhteliselt nõrk, peksis neid

Teises maailmasõjas, peksab ka edaspidi, kui nad julgevad tungida kallale meie kodumaale.“⁵

Uue materjali esitamine tuleb lõpetada õpetaja jutustusega J. V. Stalini kõnest kongressi lõppistungil.

J. V. Stalin rõhutas oma kõnes Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei — ülemaailmse revolutsioonilise tööliikumise „löögirühma“ osatähtsust, näidates kapitalistlike maade kommunistlikele ja demokraatlikele parteidele, kuidas võidelda töötajate vabastamiseks.

J. V. Stalin rõhutas erilise jõuga, et kaasaja kodanlus on jalge alla tallanud inimeste ja rahvuste võrdõiguslikkuse printsiibi ja heitnud üle parda kodanlik-demokraatlike vabaduste lipu, rahvusliku sõltumatususe ja suveräänsuse lipu.

„Pole kahtlust,“ ütles J. V. Stalin, „et see lipp tuleb üles tõsta teile, kommunistlike ja demokraatlike parteide esindajail, ja kanda seda edasi, kui te tahate olla oma maa patrioodid, kui te tahate saada rahvuse juhtivaks jõuks. Ei ole kedagi teist, kes selle lipu üles tõstaks.“⁶

Nendest tarkadest stalinlikest sõnadest ammutavad kõigi maade töötajad uut jõudu võitluses rahu, demokraatia ja sotsialismi võidu eest.

Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kangelaslik ajalugu ja tema rikkalikud kogemused võitluses sotsialismi eest on innustavaks eeskujuks kogu maailma kommunistlikele parteidele.

Lõpetanud uue materjali esitamise, selgitab õpetaja kodust ülesannet ja teostab teema põhiküsimuste kinnistamist vastavalt ülal esitatud plaanile.

⁵ G. Malenkov, Aruandekõne UK(b)P Keskkomitee tööst partei XIX kongressile, Tallinn, 1952, lk. 30.

⁶ J. V. Stalin, Partei XIX kongressil peetud kõne, Tallinn, 1952, lk. 11.

Ahja Keskkooli õppe-katseaiast.

L. KALDMA,

Ahja Keskkooli bioloogia õpetaja.

Mitsuurinliku bioloogia käsitlemisel ja õpilaste kasvatamisel kommunistliku ühiskonna ülesehitajaiks on kooli agrobioloogilisel õppe-katseaias asendamatu tähtsus.

Õppe-katseaias omandatakse põhilised oskused ja vilumused taimede üleskasvatamiseks, nende hooldamiseks; siin õpitakse juhtima ja valitsema taimede kasvu ja arenemist, õpitakse siduma teooriat praktikaga. Vaatluste, katsete ja tegeliku töö käigus saadud teadmiste ja kogemuste kaudu õpitakse tundma elava looduse üldisi seaduspärasusi, mis relvastavad uut stalinlikku sugupõlve looduse ümberkujundamisel.

Kooli õppe-katseaias on eriline koht polütehnilise hariduse andmisel, sest põllumajandusliku tootmise põhjaluste õpetamine on mõeldamatu ilma õppe-katseaiata. Praktiliste tööde, katsete ja vaatluste kaudu kooli õppe-katseaias tutvuvad õpilased Dokutšajevi, Kostõtševi ja Viljamsi poolt loodud maaviljeluse heinaväljasüsteemi peamiste elementidega: 1) õige maaharimise ja õige väetussüsteemiga; 2) külvide teostamise ja hooldamisega, kusjuures külviks kasutatakse kõrgeid saake andvaid ja kohalikele oludele vastavaid sorte; 3) põllu-, sööda- ja köögivilja külvikordadega.

Õppe-katseaed, olles nõukogude koolis üheks tähtsaks lülits noorsoo kommunistliku kasvatamise süsteemis, on seega kogu koolikollektiivi asi.

Õppe-katseaias rajamine ja sisustamine.

Lähtudes mitsuurinliku bioloogia õpetamise ja polütehnilise hariduse andmise tähtsusest, asus Ahja Keskkool 1948. a. sügisel õppe-katseaias rajamisele. Selleks kasutati ära endise Ahja Algkooli aed, mida aga enne 1948. a. õppeotstarbeks ei kasutatud. Aias, mille suurus oli umbkaudu 1800 m², tuli läbi viia põhjalik ümberplaneerimine. Aia planeerimisel abistasid bioloogia õpetajat ka teised kooli õppejõud, kuna kohapeal puudusid võimalused aiandusala eriteadlastega konsulteerimiseks.

Ahja Keskkool asub looduslikult kaunis kohas. Kooli ümbruses on vana park põliste puudega ja avarate pargiteedega. Koolimaja esiasub tiik, ümbritsetud põlistest tammedest. Üle tiigi viib väike kaarsild rahvamaja-esisele platsile. Koolimaja on kahekorruseline valge kivist maja, mille läheduses asub 1950. a. valminud internaadihoone. Valged hooned roheliste puude keskel väikese „järve“ kaldal annavad kooli ümbrusele eriti kena ilme.

Esimeseks tööks 1948. a. sügisel oli koolimaja esise korrastamine, selle kaunistamine lillepeenardega.

Tööd õppeaias algasid sügisel pärast juurviljade koristamist. Õpilased kaevasisid maa labidatega ümber. Kasutasime ka hobuveojõudu. 20 vanemat marjapõõsast asendasime

uutega (mägikarusmarjadega). Aias oli väga palju tööd orasheina hävitamisega. Järgmisel kevadel kaevasime aia maa-ala uuesti läbi ja iga õpilane puhastas 2 m² suuruse maa-tüki orasheina juurtest.

1949. a. kevadel alustasime uuesti planeeritud õppeaias korralikult tööd. Aeda valmistasime ka lavad, millele üldpindala on 80 m².

1949. a. sügisel saime Mitsuinskist 7 õunapuud ja 22 marjapõõsa istikut. 1950. a. kevadel asutasime mitsuurini aia endisele kooli küttepude platsile, istutades sinna Mitsuinskist saadud õunapuud ja marjapõõsad.

1951. a. rajasime viljapuuai. Maa-ala on põhja poolt ümbritsetud osalt kivimüüri ja pargist eraldatud liptaraga.

1951. ja 1952. a. jätkasime töid ka pargi taga asuval põllu-alal.

Looduslikest oludest tingituna asub meie kooli õppe-katseaed mitmes eri kohas: koolimaja juures, pargis ja põllul. Iga aastaga oleme kooliaia maa-ala laiendanud. 1952. a. suvel oli õppe-katseaia all oleva maa-ala suurus juba 8084 m². Lõplikult kujundame õppe-katseaia välja 1953. aastaks üldpindalaga 2 ha. Siia juurde on arvatud veel osa pargi maa-alast 22 õunapuuga, mille suurus on 1920 m².

Aia osakondadeks planeerimisel pidasime silmas: 1) kohalike kolhooside põllumajanduslikku tootmist, 2) et väljakujunevas kooliaias oleksid esindatud kõik tähtsamad põllu- ja köögiviljakultuurid, viljapuud ning marjapõõsad ja 3) et bioloogia tundide teoreetiline osa leiaks kinnistamist praktikaga.

Meie kooli õppe-katseaias on olemas järgmised osakonnad: põllukultuuride osakond, köögiviljakultuuride osakond, viljapuude ja marjapõõsaste osakond, puukool, kollektiivide osakond, ravimitaimede ja dekoratiivtaimede osakond.

Põllukultuuride osakonnas on sisseseadmisel 9-väljaline külvikord. Praegu esineb ülemineku-külvikord; lõplikult kujuneb külvikord välja 1954. aastaks. 1952. a. suvel oli väljade järjekord järgmine: kesa, suviteravili (kaer), lina + nisu, põlduba, segatis (söödaks), segatis (teradeks), rühvelvili (kartul), suviteravili (oder) põldheina allakülviga, suviteravili (nisu) põldheina allakülviga. Lõplikul kujul on külvikord järgmine: 1) põldhein (I a.), 2) põldhein (II a.), 3) nisu + lina, 4) suviteravili, 5) rühvelvili, 6) suviteravili, 7) suviteravili, 8) kesa, 9) taliteravili. Väljade suurus on 40 m².

Suviteravilja väljadel kasvatati väga mitmesuguseid kaera-, odra- ja nisusorte — kokku ligi 80 sorti. Kasvatasime möödunud suvel nii arvukalt mitmesuguseid sorte peamiselt sortide tundmaõppimise ja paljundamise otstarbel. Tänavu koon-dame oma tähelepanu põhiliste sortide tundmaõppimisele. Saagi võrdluskatseid oleme korraldanud eelmistel õppeaastatel, osalt ka möödunud suvel ning neid korraldame järgnevailgi aastail.

Maa ettevalmistamine ja külvikorra väljade planeerimine toimus kuuendate ja üheksanda klassi õpilaste poolt osalt õppetundide ajal, ent gruppide viisi ka väljaspool õppetunde.

Kaerasortidest kasvasid kõige paremini *jõgeva agu*, *jõgeva koit*, *jõgeva seisukindlam*; tähelepanu köitsid eriti *must kaer* ja *kestata kaer*.

Nisusortidest ei õnnestunud *hargneva peaga nisu* kasvatamine seemne vähese idanevuse ja lindude kahjustuse tõttu. Parimateks osutusid suviniisu sordid *diamant* ja *kauka*.

Odrasortidest olid kõige toredamad *oder 707*, *oder maja* ja *oder jõgeva 453*; tähelepanu köitsid eriti *kestata* oder farmilähedases külvikorras, ent ka *püramidaalne* oder, *lilla* oder ja *lakkoder*.

Põllukultuuride osakonnas on meil kasutusele võetud ka 8-väljaline farmilähedane külvikord, mis kujuneb välja samuti 1954. aastaks. Praegu kehtib ülemineku-külvikord. 1952. a. suvel oli väljade järjekord järgmine: suviteravili (nisu) põldheina allakülviga, suviteravili (oder) põldheina allakülviga, segatis (söödaks), rühvelvili (kartul), tomat ja kurk ja sibul, segatis (söödaks), suviteravili (kaer), söödakapsas. Külvide järjekord 1954. a.: 1) põldhein I, 2) põldhein II, 3) söögikapsas (söödakapsas), 4) tomat ja sibul ja kurk, 5) segatis, seejärel talirukki külv, 6) talirukis söödaks, seejärel segatis, 7) söödajuurvili (naeris, peet, kaalikas, kartul) ja 8) suviteravili põldheina allakülviga. Väljade suurus on 10 m².

Farmilähedane külvikord puudub veel ümbruskonna kolhoosides. Õppeaia kaudu tahame tutvustada õpilasi farmilähedase külvikorruga ja propageerida ümbruskonna kolhoosides selle külvikorra kasutuselevõtmist.

Silotaimedena oleme kasvanud söödakapsast, päevalille ja maapirni. Senini on osutunud kohalikele tingimustele kõige sobivamaks silokultuuriks söödakapsas.

Kiud- ja õlitaimi külvati põllukülvikorras 21 sorti, et taimi tundma õppida ja seemet saada. Kiud- ja õlitaimed olid suve jooksul huvitavaks vaatlusobjektiks ja andsid sügisel väärtuslikku seemnematerjali järgmiseks aastaks. Seisukindlamaks ja parimaks linasordiks osutus *svetotš*.

Köögiljuka kultuuride osakonnas on ajutiselt läbi viidud 5-väljaline külvikord. Köögivilju kasvasime ajutiselt ka viljapuuaias vahekultuuridena. Alates käesoleva aasta kevadest kasvatame köögivilju ja kartuleid tarbeaia osas. Tarbeaed, kus kasvatame köögivilju jm. internaadi vajadusteks, on uuesti rajatav aia osa suurusega ligikaudu 1 ha. Töötades tarbeaia osas eesmärgiks saada suuremaid saake. Siin

kasutame ära katsete tulemusi suuremal maa-alal, nagu jaroviseeritud kartulite kasvatamist varajase saagi saamiseks, kartuli ruutpesiti mahapanekut, varajase kapsa kahekordset lõikust jne. Ka aia sellesse ossa viime sisse külvikorrad heintaimede kasvatamisega. Aia selle osa kujundamine on praegu käimas.

Viljapuude ja marjapõõsaste osakond on meil 0,3 ha suur ja see on rajatud 1951. a. Kokku kasvab meil õppekatseaias 85 noort õunapuud, 25 pirnipuud ja 5 ploompuid. Õunapuu istikud oleme toonud Räpina Aiandustehnikumist. Meie aias on esindatud tähtsamad sordid, millest osa on saadud istikutena Mitsuurinskist. Puukoolis kasvatame viljapuu aluseid, noori väärastatud viljapuid ja ilu- ning marjapõõsaid. Mitsuurinski päritoluga (pookoksad) noortest viljapuudest on puukoolis tähtsamad järgmised: *600-grammiline antonovka*, *bergamott-renett*, *paradoks*, *mitsurini talivõipirn*. 1952. a. suvel on väärastatud: *safran-pepin*, *mitsurini bessemjanka*, *kuldne sügis*, *belflöörekord* jt. Räpina Aiandustehnikumist on saadud: *kuldne kitaika* jt. Puukoolis oli juurduud 1952. a. kevadel pistoksi järgmiselt: mustsõstraid 975 tk., punaseid sõstraid 35 tk., karusmarju 50 tk., kokku 1060 tk. Kohale on istutatud 1951. ja 1952. a.: mustsõstraid 81 tk., punaseid sõstraid 90 tk., karusmarju 50 tk., kokku 221 tk. Peale selle on puukoolis väärastamata õunapuu aluseid, kirsipuu aluseid, vahtrataimi, läätspuu seemikuid, metsviinapuid, mooruspuud, ginnali vahtraid, saari, vaarikaid jne.

Ajutiselt kasvatame marjapõõsaid ka viljapuude vahel, kuid edaspidi rajame iseseisva marjaaia pargitagusele alale — tarbeaia ossa. Karusmarjadest on meil *hautni seemik*, *leba valitu*, *punane võidumari*. Mustsõstardest on esindatud *boskoobi hiiglane*, *koljat*, *Mitsuurini mälestus*.

Punastest sõstardest kasvatame *hollandi punast*, valgesõstardest — *hollandi valget*. Vaarikaist on meil *kaliningradskaja* ja *produktivnaja*, maasikaist — *roštšinskaja* ja *kuumaasikas*.

Koolipark on meil ühtlasi õppe-katseaia dendroloogiliseks osaks. Kooliparki täiendame igal kevadel uute puu- ja põõsaliikidega. Istutusmaterjali oleme saanud kohaliku metskonna taimeaiast, Räpina Aiandustehnikumist ja Järvseljalt. 1952. a. kevadel istutasime kooli parki üle 100 ilupuu ja -põõsa, mille istikud tõime Tartu Riikliku Ülikooli õppemetskonnast Järvseljalt. Koolimaja ümbrust kaunistavad hekid järgmistest liikidest: läikiv tuhkpuu, läätspuu, põisenelas, sirel ja liguster. Kooli krundi põhihekkiks on kuusehekk.

Kollektsioonide osakonnas on kõige tähtsamaiks taimedeks heintaimed (40 m²): a) pealisheinad — timut, kõrge raihein, paelrohi, ohtetu luste, kerahein, aasrebase-saba, harilik ja punane aruhein; b) alusheinad — aas- ja soonurmik; c) liblikõielised — punane, roosa ja valge ristik, lutsern, mesik jt. Heintaimede osakonnas on võimalik õpilastele selgitada akadeemik V. R. Viljamsi seisukohti põldheina tähtsusest külvikorras mulla struktuuri, maa väetamise ja meie sotsialistliku loomakasvatuse söödabaasi parandamisel.

Ravimitaimede osakonnas (160 m²) kasvatame esmajoones kohalikule apteegile tarviminevaid ravimitaimi (kummelit, piparmünti, palderjani jt. ravimitaimi, kokku 23 liiki).

Dekoratiivtaimede osakonnas (103 m²) kasvatame ilutaimi koolimaja ümbruse kaunistamiseks, ka kolhooside keskuste, haigla jt. asutuste ümbruse kaunistamiseks. Suuremal hulgal oleme kasvatanud nelke, daaliaid, lõvilõugu, astreid ja võorasemasid, sest

neid vajab eriti ümbruskond. Ilutaimede osakonnas on võimalik näidata mitmesuguseid taimede paljundamisvõtteid ja uute sortide aretamist.

Õppeaia lavades kasvatame kevadel köögivilja istikuid, ka tomaateid ja lilletaimi. Igal kevadel varustame ümbruskonna kolhoosnikuid ja kolhoose selles osas istutusmaterjaliga.

Õppeaias kasvatame ka aedmaasikaid, mille paljundusmaterjali oleme pidevalt jaganud ümbruskonna kolhoosnikutele.

Mitšuurini aeda (520 m²) on koondatud peamiselt mitšuurinlike viljapuude ja marjapõõsaste sordid. Õunapuude sortidest on esindatud: *slavjanka*, *suvorovitš*, *belflööor-kitaika*; marjapõõsastest: mustsõstar *Mitšurini mälestus*, karusmari *neegus*, vaarikas *produktivnaja*. Õunapuude ja marjapõõsaste istikud on saadud suuremalt osalt Mitšurinskist, osalt Räpina Aiandustehnikumist, Tallinn-Nõmmelt jm. Kasvatades Mitšurinskist saadud sorte püüame selgusele jõuda, kuidas neist üks või teine areneb meie tingimustes. Me tahame kohandada mitšuurinlike sorte kohalikele kliimaoludele. Õunapuud kasvavad väga hästi, *belflööor-kitaika* ja *slavjanka* kannavad juba vilja. *Belflööor-kitaika* seemneist võib saada kultuurseid õunapuid. Marjapõõsastest väärivad erilist tähelepanu mustsõstar *Mitšurini mälestus*, mis kandis 1952. a. suvel rikkalikku vilja. Selle sordi väga heaks omaduseks on, et marjade kobar valmib ühekorraga. Siin kasvatame ka Mitšurinski päritoluga viinapuid, mis on saadud Nõmmelt istikutena ja pistokstena Mitšurinskist. On vääristatud maguspihlakaid harilikule pihlakale. Pookoksad selleks saime Tartu Õpetajate Instituudi aiast, kus maguspihlakas oli vääristatud poopuule. Samas aias kasvab ka 2 väikest pirnipuud, mis on vääristatud pihlakale. Aias kasvatame veel väi-

kest leedripuud (lõunapoolse päritoluga), mille ainsaks kasvukohaks Eesti NSV-s senini oli põllupeenar ja selle ümbrus Kangru lahe ääres Pühajärve lähedal Otepääl. Seda ilupõõsast paljundame hekitaimena. Aia tee servi palistavad tulbid, nelgid, nartsissid, daaliad jt. ilutaimed. Mitsuurini aed on meil ühtlasi ka mesilaks. Kooli ümbruse park põliste pärnapuudega pakub häid võimalusi mesilaste pidamiseks. Praegu on meil üks mesilaspere. Mesilaste jaoks kasvatame kollektiivide osakonnas ka meetaimi, peamiselt keerispead.

Milliseid katseid on õppe-katseaias senini korraldatud.

Katsed põllumajanduslike taimedega: 1. Suurte ja väikeste seemnete külv. 2. Seemendamise sügavus (hernes). 3. Mulla kobestamise tähtsus taimedele (sõõgipeet). 4. Kastmise tähtsusest taimedele (valge peakapsas). 5. Väetuskatsed teraviljadega ja kartulitega. 6. Orgaaniliste ainete sisalduvus taimes sõltuvalt taime kasutada olevast toitealast (porgand). 7. Orgaaniliste ainete moodustumine taimes sõltuvalt lehtede valgustatud pindala suuruselt (peet). 8. Orgaaniliste ainete kogunemine taimes sõltuvalt roheliste osade assimileeriva tegevuse kestusest (kartul). 9. Lina hargnemine erineva külvitiheduse puhul. 10. Näpistamise tähtsusest tomati kasvatamisel. 11. Kapsapea moodustumine sõltuvalt istutamise tihedusest. 12. Kartuli paljundamiskatsed: väikesed ja suured mugulad, tipud, lõigud, silmad, idud. 13. Talinisu jaroviseerimine. 14. Suvinisu muutmine talinisuks.

Vegetatiivse hübriidiseerimise katsed: tomati vääristamine kartulile, arbuusi ja meloni vääristamine kõrvitsale.

Mooruspuu aklimatiseerimine.

Viljapuude vääristamine: kultuurõunapuid metsikutele alustele, maguspihlakaid harilikule pihlakale, pirne pihlakaile, kultuurseid pirne harilikele pirnidele jne.

Taimede vegetatiivne paljundamine: a) puhmikute jagamise teel: leeklill, karikakar jt.; b) pistikute abil: daalia, leeklill; c) pistokste abil: püramiidpappel, sõstrad, viinapuu; d) juurikate abil: piibeleht (maikelluke), piparmünt; e) mugulsibulate abil: gladiool; f) sibulate abil: tulbid, nartsissid, linnupii-mad, sinililiad; g) võrsikute abil: karumari; h) võsundite abil: maa-sikas; i) lehtede abil: begoonia.

Saagid kooli õppe-katseaias kasvatatud kultuuridelt on olnud palju kõrgemad kui samades looduslikkudes tingimustes asuvate ümberkaudsete kolhooside põldudelt. Senini on meie katselappide suuruselt olnud 1—2 m². Edaspidi rajame tarbeaias suuremad katselapid — igaüks vähemalt 10 m².

Kartulite kasvatamisel on saadud kõrgeid saake (allpool toodud andmed on saadud ümberarvestamise tulemusena 1 ha suurusel pindalal). Nii näit. andis kartulisort *jõgeva linda* 83 150 kg ha-lt, *jõgeva piklik* 66 200 kg ha-lt, *jõgeva kungla* 62 300 kg ha-lt, *uku* 57 600 kg ha-lt.

On peetud arvestust ka silmadega koortest, mugulatippudest, lõikudest ja pisikestest kartulitest maha pandud saakide kohta. Nii saadi *jõgeva kollase* koorte puhul 39 850 kg ha-lt, sama sordi mugulatippude puhul 56 300 kg ha-lt, sama sordi lõikude puhul 42 700 kg ha-lt ja pisikeste kartulite puhul 48 150 kg ha-lt jne.

Keskmine mugula kogusaak õiteta põõsalt on olnud 4,4 kg, õitega põõsalt 3,1 kg. Kõige suurema varre pikkuse on saavutanud kartulisort *jõgeva piklik* — 2,2 m ja *uku* — 2,1 m. Katsete tulemused näitavad, et seemnematerjaliks võib kasutada ka mugulatippe, silmadega kartuli-

koori ja lõike, saavutades seega kokkuhoidu seemnematerjali näol.

Teraviljade saagid (pärast ümberarvestamist 1 ha suurusele pindalale) on olnud järgmised: oder *jõgeva* 453 andis välja 7200 kg ha-lt, oder *jõgeva* 707 6850 kg ha-lt, *kestata* oder 4550 kg ha-lt, oder *jõgeva salme* 5150 kg ha-lt jne.

Kaerasortidest andis *jõgeva hämarik* 4850 kg ha-lt, *kuldvihm* 4750 kg ha-lt, *Avena byzantina* 4800 kg ha-lt, *Avena strigosa* 4050 kg ha-lt, *Avena orientalis* 5310 kg ha-lt jne.

Mitšuurinlikud viljapuud ja marja-põõsad kasvavad meie aias hästi, välja arvatud vaarikas *produktivnaja*, mis vajab lahjemat pinda. Mitmel talvel on sel sordil ladvad ära külmunud, sest ta kasvas meil rammusal pinnal.

Mooruspuud on talvitunud kaunis hästi katmatult; ainult üksikud on külmunud. Viinapuud vajavad katmist.

Aias kasvatatavat taimmaterjali kasutatakse esmajoones herbaariumide ja kolleksioonide valmistamiseks, kätteantavaks õppematerjaliks ja kooli elavnurga loomadele toiduks.

Köögiviljad ja muu inimtoiduks kõlblik materjal antakse üle kooli internaadile.

Köögivilja-, tomati- ja lilletaimi antakse ka ümbruskonna kolhoosnikutele ja marju oma kooli töötajaile, kusjuures tasu võetakse riiklike müügihindade alusel. Lilledega on kaunistatud Suures Isamaasõjas langenute kalme, kolhooside keskusi, haigla, piimatööstuse ja traktori-jaama ümbrust.

Aiasaaduste müügist saadud rahasummad kasutatakse: 1) õppe-katse-aia inventari täiendamiseks; 2) seemnete, väetiste ja taimekaitsevahendite täiendamiseks; 3) õppeaias töötanud eesrindlikumate õpilaste premeerimiseks.

Milliseid vaatlusi on õppe-katse-aias korraldatud.

Õppe-katseaias on korraldatud järgmisi vaatlusi:

1. Taimede seemnete levimisviisid: a) isepakatavad viljad — troopiline lemmalts; b) tuule abil levivad seemned: pajud, vahtrad jt., c) loomade ja lindude abil levivad seemned: pihlakad, toomingad, takjad.

2. Kaitsevõtted taimedel: a) kõrvekarvakesed (nõges); b) mürk (okasõun, koerapöörirohi).

3. Taimede tolmlamine: a) putukalembesed taimed: paju, pärn, ristik jt.; b) tuulelembesed taimed: kõrrelised, kanep, kask; c) rist-tolmlamine: õunapuu, maasikas, risttik; d) isetolmlamine kinnises õies: oder, kaer, hernes; e) isetolmlamine lahtises õies: lina.

4. Ühe- ja kahekojalised taimed: kõrvits, kurk, kanep, paju jt.

5. Juurmügarad liblikõielistel taimedel ja nende tähtsus põllumajanduses (lupiin, hernes, uba, ristik).

6. Taimede liigutused: a) õisikute pöördumine: päevalill; b) õite avamine ja sulgumine: saialill, lina, võilill; c) ronivad taimed: hernes; d) väänduvad taimed: humal.

7. Taimede vegetatiivne paljunemine: begoonia, paju, sõstrad, karusmarjad, piparmünt, piibeleht, kartul, tulbid, nartsissid jt.

8. Õiterohkuse ja lehtede värvuse sõltuvus pinnasest: mungalilled lahjal ja rammusal mullal.

9. Tutvumine taimehaigustega: lehepõletik kartulilehtedel (*ostboote*, *früüboote*), nõgipea, tungaltera, jahukaste karusmarjadel jt.

10. Tutvumine taimekahjuritega: lehetäid, kapsaliblikas,

lehekirp, õunapuu lehevõrgendikoi, õunamähkur jt.

11. Tutvumine umbrohtudega: seemne- ja juurumbrohud.

12. Kasulikkude lindude ja loomade kaitse: kuldnokk, rasvatihane, puukoristaja, öökull.

Palju kahju tegid meile hakid ja varblased ning mutid, kelledega tuli agaralt võidelda.

Missuguseid töid ja katseid teeme edaspidi.

Suurimaks tööks käesoleval perioodil on tarbeaia väljakujundamine vastavate külvikordade ja katsetega.

Hiljuti valmis meil press muldpottide valmistamiseks, millega saame teha muldpotte varajaste kultuuride kasvatamiseks. Esmajoones kasvatame neis varajast kapsast, arbuuse, meloneid, tomateid, kurke, ja kartuleid vegetatiivse hübriidseerimise katsete jaoks.

Muldpotte saab eriti edukalt kasutada siis, kui on kasvahoone. Seepärast tahamegi lähemas tulevikus kasvahoone ehitustööd lõpule viia.

Tiigi kaldale rajame senisest korralikuma kivitaimla. Mitšuurini aia taha pärnade alla rajame varjutaimla. Istutame uusi hekke koolimaja ümbrusesse.

Jätkame kõigi senini tehtud katsete ja vaatluste korraldamist. Edaspidi paneme veel suuremat rõhku mitmesugustele väetiskatsetele suuremail katselappidel ja propageerime vähe levinud ja uute kultuuride kasutuselevõtmist ümbruskonna kolhcosides (pastinaak, maapirn jt.).

Töö organiseerimisest õppe-katseaias.

Klassikursuse lõpetamiseks on kohustuslikud õppeprogrammis ettenähtud praktilised tööd aias. Tööd kooli õppe-katseaias on kohustuslikud 1.—6. klassile ja 8.—10. klassile,

7. ja 11. kl. õpilased teevad seda vabatahtlikult.

Kevadel ja sügisel korraldatakse bioloogia tunde õppe-katseaias. Kohustuslikke ülesandeid täidetakse ja vaatlusi korraldatakse niihästi õppetöö ajal kui ka suvevaheajal. Üldisi korrastus- ja hoolitsustöid tehakse väljaspool õppeaega ja ka suvevaheajal. Noorte naturalistide ringi liikmed täidavad veel soovi kohaselt eriülesandeid, mis juba talvel kindlaks määratakse.

Väljaspool õppeaega aias töötamiseks ja klassi õppeprogrammis ettenähtud ülesannete täitmiseks määratakse aia pindalast igale klassile vastav osa või mõni külvikorra väli ning antakse selle korrastamiseks üksikasjalised juhendid. Selle osa korrasoleku ja tööde õigeaegse ning nõuetekohase sooritamise eest vastutab klassijuhataja. Klassijuhataja organiseerib õpilasgrupid (5—6 õpilast grupis), saadab nad aeda tööle, kontrollib korralduste täitmist ja võimaluse korral juhatab ka tööde läbiviimist kohapeal. Tema äraolekul asendab teda kooli laborant.

Aia juhataja koostab iga nädala kohta detailse tööplaani, kus on ära näidatud, mis ühel või teisel päeval teha tuleb, missugused klassid või grupid töötavad ja kes juhatavad tööd ning vastutavad tööriistade eest. Kooli direktori kaudu tehakse tööplaani täitmine gruppidele ja nende juhtidele kohustuslikuks. Üksikasjalisi juhtnõore tööde tegemiseks annab aia juhataja grupijuhtidele enne tööle asumist.

Seemendamistöid ja etikettimist sooritavad väiksemad grupid (3—5 õpilast) peamiselt noorte naturalistide, pioneeride ja kommunistlike noorte hulgast bioloogia õpetaja või laborandi juhtimisel ja kaasatöötamisel. 1.—4. klassi õpilaste tööd juhivad nende klasside õpetajad-juhatajad.

Õpilaste tööle ilmumise kohta suvevaheajal koostatakse graafik

selle arvestusega, et igal õpilasel tuleks töötada kooliaias vähemalt kolm korda suve jooksul.

Töö suvevaheajal toimub kolmel päeval nädalas. Hinne suvise töö eest kantakse järgmise õppeaasta 1. õppeveerandi arvele.

Tööde ja vaatluste kohta aias peetakse päevikut ja vaatlusvihikuid.

Aia üldist korrastamist juhatavad ja instrueerivad bioloogia õpetaja ja kooli laborant. Puhkuse graafiku koostamisel taotletakse, et suvevaheajal aias töötavatele õpilastele on kindlustatud pedagoogiline juhtimine.

Kooli õppe-katseaia suvevaheajal tehtud töödest teeb üldkokkuvõtte ja esitab aruande aia juhataja. Aia taimmaterjalist ja katsetest korraldatakse sügisel näitus.

Õpilasgrupid koristavad neile kinnistatud aladelt saagi ja arvestavad selle ümber 1 ha kohta.

Talveperioodil toimub töö bioloogia alal kooli elavnurgas, kus teeme kõiki vajalikke katseid, mis bioloogia programmis on ette nähtud: katsetes seemnetega, vegetatiivne paljundamine ja hübriidiseerimine, katsetamine toitesooladega ja jaroviseerimiskatsed. Elavnurgas kasvab meil üle 30 mitmesuguse taime. Huvitavamaks taimeks on apelsinipuu. Sellel talvel rikastus meie elavnurk 8 uue akvaariumiga. Akvaariumides kasvatame ka veetaimi.

Seoses õppe-katseaiaiga tehakse talveperioodil järgmisi töid, millest eriti aktiivselt võtavad osa noored naturalistid:

1. Sügisel kogutud seemnematerjali puhastamine, sorteerimine ja pakkimine, mis nõuab palju aega ja hoolt. Töö toimub gruppide viisi väljaspool klassitunde bioloogia õpetaja või laborandi juhtimisel.

2. Jaanuaris algavad juba seemnete idanemisprotsendi määramise tööd, eriti teraviljade osas, ning märtsis talirukki ja talinisu jaroviseerimine, et kevadel oleks võima-

lik kooliaias alustada jaroviseeritud talinisu ja talirukki kasvatamise katseid.

3. Etikettide valmistamiseks liistude hõõveldamine ja lõikamine kooli töötoas, nende värvimine ja nimetustega varustamine.

4. Aiatööriistade parandamine ja korrastamine ning uute hankimine.

5. Seemnete stratifitseerimine: viljapuud ja ilupõõsad.

6. Pistokste lõikamine.

7. Lavamattide ja lavade korrastamine.

8. Külvide teostamine kastidesse ja lavasse.

9. Vajalike kunstväetiste varumine.

10. Katsetöö teemade väljatöötamine noorte naturalistide jaoks ja selle kindlaksmääramine, kes neist hakkab üht või teist katset sooritama.

11. Külvide plaani väljatöötamine.

12. Lindude kaitse; lindude päeva korraldamine.

*

Mitmed ümberkaudsed kolhoosid on kooli õppe-katseaia eeskujul samuti rajanud marja- ja puuvilja-aedu, nagu näit. V. I. Lenini nimeline kolhoos, kus kasvatatakse mitšuurinlikke puuviljasorte. Kolhoosid hakkavad kooli eeskujul kasvatama maapirni silotaimena. Samuti kasvatatakse kolhoosides rohkem tomateid, kuna neid taimi on võimalik saada kooliaias. Kevadeti levitame kolhoosidesse mitmesuguseid aedvilja istikuid.

Õppeaeda on külistanud mitmed ekskursioonid (koolid, kolhoosid), õpetajad, üliõpilased, ülikooli õppejõud, ajakirjanikud, Eesti NSV Haridusministeeriumi esindajad, Moskva seltsimehed kooliaanduse alal, paljud kolhoosnikud ja lastevanemad.

Aia külastajad on ilmutanud elavat huvi mitšuurinlike taimesortide kasvatamise ja katsete vastu, mis on

korraldatud mitmesuguste kultuuri-
dega suurte saakide saamiseks.

Ahja Keskkooli noored naturalis-
tid on esinenud oma õppe-katseaia
saavutustega Võnnu põllumajandus-
näitusel (1949 a.), kus said esimese
auhinna, ja Põlva rajooni põlluma-
jandusnäitusel 1951. a., kus said kaks
esimest auhinda (puukooli ja tera-
viljakasvatuse eest).

Õpetajad ja teised koolitöötajad
võtavad osa kooliaia korraldamisest.
Eriti palju on kaasa aidanud töödele
kooliaias laborant Linda Kaldma,
kes on juhtinud töid puukoolis ja
lavades. Väga hästi suhtub kooliaia
töösse ka kooli direktor sm.
A. Kikas.

Pioneerid ja kommunistlikud noo-
red on olnud parimad töötajad ja
katsete ning vaatluste korraldajad
aias. Noorte naturalistide ringi juha-
tusse kuuluvad kommunistlikud noo-
red ja pioneerid.

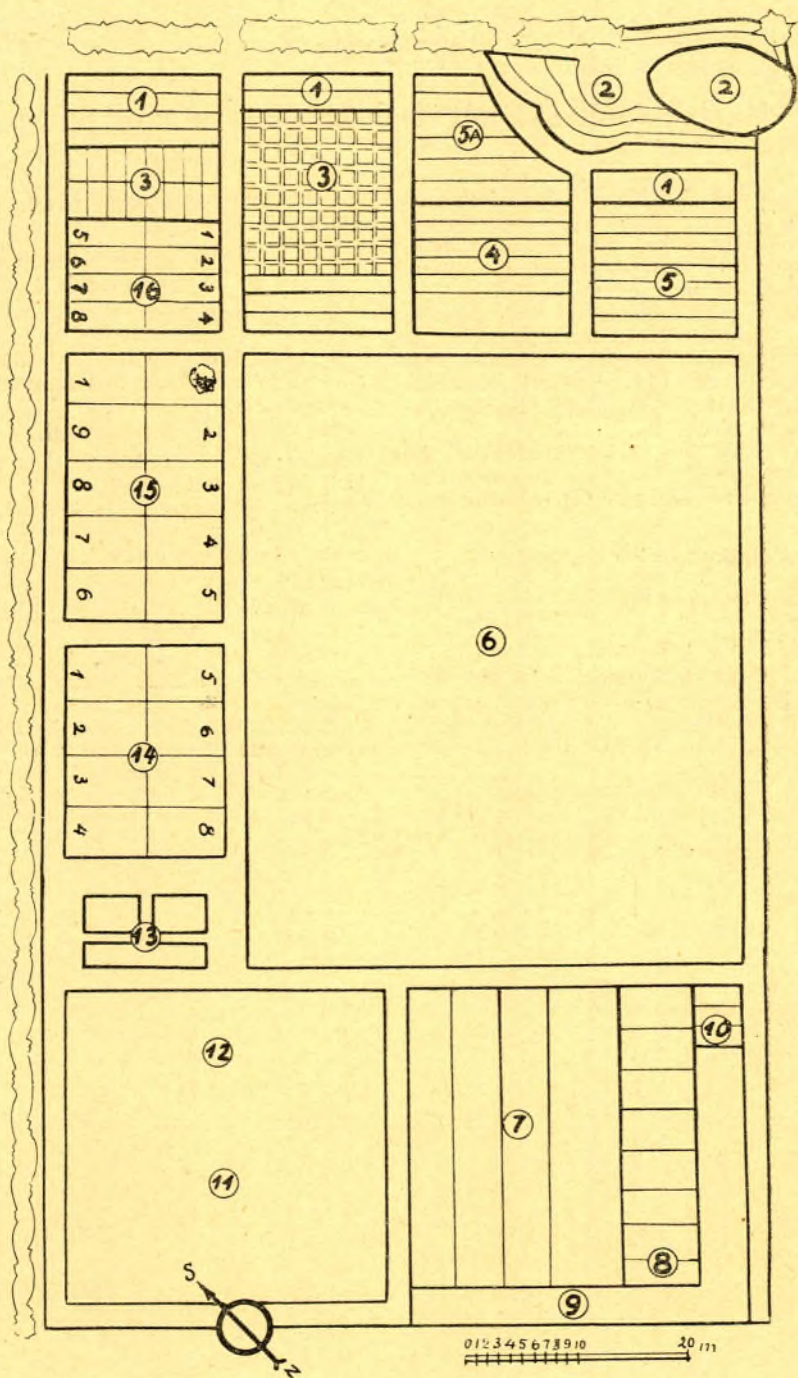
Tööde tegemisel kooli õppe-katse-
aias oleme sidemes paljude teadus-
like õppe- ja uurimisasutustega,

nagu näit. Tartu Riikliku Ülikooliga,
Jõgeva Riikliku Sordiaretusjaamaga,
Luunja Sovhoosiga, Räpina Aiandus-
tehnikumiga, Mõtšurinski õppe- ja
uurimisasutustega, Eesti NSV pari-
mate kooliaedadega, kohaliku masi-
na-traktorijaamaga jne.

Tööd kooliaias on sisendanud õpi-
lastesse armastust sotsialistliku põl-
lumajanduse vastu. Noortes äratatud
huvi ja armastus on mõju avaldanud
ka nende elukutse valikule. Nii õpib
Ahja Keskkooli kasvandikke edasi
Eesti Põllumajanduse Akadeemias,
Räpina Aiandustehnikumis, Väimela
Põllumajandustehnikumis jm.

Õppides kooli õppe-katseaias senini
tehtud tööst püüame edaspidi saavu-
tada veelgi paremaid tulemusi õpi-
lastele sügavate ja püsivate teadmiste
ning oskuste andmisel niihästi mi-
tšuurinliku bioloogia kui ka põllu-
majandusliku tootmise põhialustest,
teades, et see tuleb kasuks meie
noortele ja meie Nõukogude kodu-
maale.

Märjamaa Keskkooli õppe-katseaiia plaan.

SELETUS

Märjamaa Keskkooli õppe-katseaia plaani juurde.

Märjamaa Keskkooli õppe-katseaed rajati 1949. a. kevadel. Praegu on aia kogupindala 2 ha. Käesoleval plaanil on näidatud õppe-katseaia osa, kuna tarbeaed ja park on välja jäetud.

Kolme aasta jooksul on õppeaias sisse viidud põllu-, farmilähedane ja köögiviljade külvikord ja tänavu kasvatatakse neljandat aastat kultuure kindla külviplaani järgi heinavälja-süsteemi alusel.

Külvikord on väljakujundamisel ka kollektsioonide osakonnas ja ülemineku-külvikord on praegu veel maasika-aias.

Põllukultuuride osakond (15).

Uldsuurus 180 m². Iga välja suurus 20 m².

Väli n r. 1. Teravili.

Taliviljade jaroviseerimiskatsed:

1. Talirukki *sangaste* muutmine suvirukiks (jätkatakse 1952. a. katset).

2. Talirukki *jõgeva I* jaroviseerimine.

3. Talinisu *kuusiku* jaroviseerimine. Sellel väljal õpitakse tundma akadeemik Lössenko poolt väljatöötatud taimede stadiaalse arenemise teooriat ja taimede loomuse muutmist välistingimuste mõjul.

Väli n r. 2. Kartul ja suhkrupeet.

1. Kartuli paljundamiskatsed *jõgeva piklikuga*: a) jaroviseerimata mugulast, b) jaroviseeritud mugulast, c) paljundamine tippudest, d) paljundamine silmadest.

Kartuli külvipindala 15 m².

2. Suhkrupeedi külviaegade katse: a) külv 25. apr., b) külv 15. mail.

Õpitakse tundma kartuli ja suhkrupeedi kasvatamise agrotehnikat.

Väli n r. 3. Teravili põldheina allakülviga.

Katsed: 1. Odra *maja* muutmine talidraaks. Külvatud 1952. a. 24. okt. ja 10. nov. (kummalgi korral 600 tera).

2. Hargneva peaga nisu muutmine talinisuks.

3. Hargneva peaga nisu.

Väli n r. 4. I aasta põldhein (kasvatatakse seemneks).

Väli n r. 5. II aasta põldhein.

Väli n r. 6. Suvinisu ja lina.

Katsed: 1. Sortidevaheline ristamine: *diamant* ja *moskovka* — 15 m².

2. Lina külvitiheduse kindlaksmääramine. Külvatakse lina kolmes erinevas tiheduses — 5 m².

Väli n r. 7. Suviteravili.

Odra *maja* ja kaera *jõgeva kott* külviaegade katsed: a) külv 25. aprillil, b) külv 30. aprillil, c) külv 10. mail, d) külv 20. mail.

Katselappide suurus 4 m².

Väli n r. 8. Kesa.

a) Mustkesa — 10 m², b) *mesiku* haljaskesa — 10 m².

Mustkesale antakse laudasõnnikut juunis ja hoitakse hiljem umbrohu-puhas.

Haljaskesale külvatakse kevadel keerispea, mis õitsmise ajal sisse kaevatakse. Enne taliteravilja külvitakse kesale mineraalväetistest 200 kg superfosfaati ja 150 kg kaalisoola, arvestatult ha-le.

Väli n r. 9. Taliteraviljad.

Talinisu *kuusiku* — 10 m². Talirukki *sangaste eliit* — 10 m².

Taliviljade juures teostatakse vaatlusi haljaskesa mõjust ja viiakse läbi pealtväetamine kevadel. Antakse 150 kg ammoniumsalpeetrit, arvestatuna ha-le, ja teostatakse oraste äestamist.

Farmilähedane külvikord (16).

Uldsuurus 80 m². Iga väli 10 m².

Väli n r. 1. II aasta põldhein — 10 m².

Põldheinale antakse pealtväetisena kahel korral kogusummas 200 kg superfosfaati ja 200 kg kaalisoola ning 150 kg ammoniumsalpeetrit, arvestatuna ha-le. Sügisel teostatakse sügavkaevamine.

Väli n r. 2. Silotaimed.

a) Päevalill (katse: ladvapunga mä-

pistamise mõju haljasmassile), b) päevalill, c) söödakapsas, d) mais.

Iga katselapi suurus 2 m².

Nimetatud kultuuride kasvatamisel teostatakse mulla kobestamist, umbrohutõrjet ja kahjuritõrjet mehaaniliste ja keemiliste vahenditega.

Väli nr. 3. Söödajuurvili.

a) Peet, b) kaalikas, c) naeris, d) porgand.

Katselappide suurus 2 m².

Väli saab enne külvi laudasõnnikut, 400 kg superfosfaati, 250 kg kaalisoola, arvestatult ha-le. Külvi teostatakse aprilli lõpul või mai algul. Enne tõusmete tärkamist mulda kobestatakse. Tõusmete tärkamisel antakse esimene kord lämmastikväetist 100 kg, arvestatuna ha-le. Edasi teostatakse harvendamist ja kahel korral lämmastikväetisega pealtväetamist.

Väli nr. 4. Segavili haljassöödaks, sügisel talirukki külvi.

Segavilja külvinormiks on 240 kg, arvestatuna ha-le. Juuli lõpus niidetakse segavili heinaks, antakse laudasõnnikut ja septembri esimesel dekaadil külvatatakse talirukis *jõgeva I* kitsarealiselt.

Väli nr. 5. Taliteravili.

Talirukis *sangaste*. Külvatud 10. sept. 1952. a. Kevadel teostatakse orase äestamist ja pealtväetamist.

Väli nr. 6. Silotaimed.

Katsed maapirniga (10 m²): a) pesitükülv, b) külvi silmadest, c) pealsete suvine niitmine.

Kogu välja ulatuses teostatakse kolmel korral suve jooksul pealtväetamist.

Väli nr. 7. Teravili põldheina allakülviga.

Katse külvisügavuse ja külvi viisi mõjust. Külvi teostatakse põhja-lõuna suunas odrasordiga *jõgeva 1104* (10 m²): a) normaalsügavus, b) sügav külvi.

Väli nr. 8. I aasta põldhein.

Köögiviljakultuuride osakond (14).

Üldsuurus 160 m². Iga väli 20 m².

Väli nr. 1. Kapsas ja salat.

1. Valge peakapsas: a) *varane nr. 1*, b) *keskmine enkuitsen* ja c) *hiline amager*.

2. Lillkapsas *gribovi varane*.

3. Lehtkapsas.

4. Nulkkapsas *viini valge* ja *brüssel*.

5. *Viini sinikapsas*.

6. Salat.

Varase kapsa istikud kasvatatakse ette muldpottides.

Väli nr. 2. Tomat.

1. Sortide võrdluskatse (sordid ju-

nat, bison, majak, erliana, gribovi avamaa ja *seemneta*).

2. Külgvõsude lõikamise mõju tomatile. Igast sordist ühel taimel jäetakse külgvõsud eraldamata.

3. Tomati kasvatamine keppide külge sidumata. Igast sordist üks taim.

4. Tomati külvi avamaale: sordid *ju-nat* ja *gribovi avamaa*.

5. Tomati pookimine kartulile.

Tomati külvi avamaale tehakse pesiti 5—6 seemne viisi ajavahemikus 15.—20. maini. Seeme idandatakse ette. Tõusmed kaetakse ööseks katetega. Harvendamist teostatakse kahel korral. Lõplik harvendamine ühe taime peale viiakse siis läbi, kui öökülmad möödas.

Väli nr. 3. Kõrvitsalised ja sibulad.

1. Kurgisortide võrdluskatse *muro-mi, vjasnikovi* ja *kastekindlaga*.

2. Katse ladvapunga eraldamise mõju kindlakstegemiseks.

3. Kõrvits *mosalevski*.

4. Kabatšok *kreeka*.

5. Sibula kasvatamine tippsibulaks.

6. Sibula kasvatamine seemnest naerisibulaks.

Väli nr. 4. Kartul.

1. Suure saagi kasvatamine 1 kg *jõgeva pikliku* mugulaist — 10 m².

2. Paljundamiskatse mugulatippudega (*jõgeva piklik*): a) 0,5 kg korgistumata tippe — 5 m², b) 0,5 kg korgistunud tippe — 5 m².

Kartuliväli väetatakse kevadel laudasõnnikuga ja antakse mineraalväetisi. Tipud lõigatakse korgistumiseks aprillikuu esimesel poolel.

Väli nr. 5. Kõogiviljad.

1. Kaalikas, söögipeet *egiptus*, sööginærnis *petrovi*.

2. Kõrge ja madal aeduba, suhkruhernes.

3. Seller, petersell, till, spinat. Spinat: a) pika päevaga, b) lühendatud päevaga.

4. Porgand.

5. Redis: a) pika päevaga, b) lühendatud päevaga.

Lühendatud päevaga kasvatamiseks kaetakse taimed iga päev kella 19 kuni 9 eriliste vineerkastidega.

Väli nr. 6. Suviteravili põldheina allakülviga.

Kestata kaer — külvi viiside näiteid: a) kitsarealine reaskülvi — reavahe 7,5 kuni 8 cm (4 m²); b) laiarealine reaskülvi, reavahe 14—15 cm (4 m²); c) ristkülvi reavahedega mõlemas suunas 15 cm (4 m²); d) põhja-lõunasuunaline reaskülvi (4 m²).

Väli nr. 7. I aasta põldhein.

Väli nr. 8. II aasta põldhein.

Kollektsioonide osakond (3).

Ravimitaimed (4).

Üldsuurus 420 m².

Kollektsioonid: laugud, nurmenukk, seebilill, lina, teeleht, meelespea, moon, köömen, kummel, ubinhein, kanep jt.

Ravimitaimed on kollektsioonis 1 m² suurustel lappidel. Ravimitaimede kollektsiooni täiendatakse pidevalt. Apteegile kasvatatakse piparmünti ja palderjani.

Kultuurheinataimed. Kolleksioonis leiduvad kõrge raihein jõgeva 153, karjamaa raihein jõgeva 14, paelrohi jõgeva 1, harilik aruhein jõgeva 47, kerahein jõgeva 220, aasrebasesaba jõgeva 6, soonurmik jõgeva 463, ohtetu luste jõgeva 463, aasnurmik jõgeva 1, valge ristik jõgeva 4, punane ristik jõgeva 220, rootsi ristik jõgeva 2, lutsern jõgeva 145, timut 54/II, valge mesik jt.

Heintaimede kollektsioon on 1 m² suurustel lappidel. Käesoleval aastal tulevad külvamisele uued lapid.

Kartulisordid. 1 m² suurustel lappidel kasvatatakse siin võrdlemiseks ja tundmaõppimiseks sorte jõgeva piklik, jõgeva kollane, neeger, naerilehis, jõgeva 735-44, jõgeva 728-44, reihskantsler, ostboote, lembitu, linda, kalev.

Õlitaimed. 2 m² suurustel lappidel kasvatatakse sojauba, valget sinepit jõgeva 36, krambeed, musta sinepit, rapsi, kanepit, päevalille, mooni.

Uudiskultuurid. Siin kasvatatakse vennisvabariikide pioneeridelt ja noortelt naturalistidelt kirjjavahtuse korras saadud taimi: mitmeaastane lina, kreem hirss, hirss, mais põhja pioneer, metsik kartul, setaaria, koksagõs, kaukaasia hernes jt.

Köögiviljade istikud seemneks: valge peakapsas, porgand, söögipeet, kaalikas.

Seemnetaimed istutatakse aprilli keskpaiku pottidesse ja hiljem avamaale.

Püsigöögiviljad: rabarber, mädarõigas, murulauk, talisibul, hapuoblik.

Algklasside peenrad.

1.—4. kl. õpilased teevad siin katseid ja vaatlusi vastavalt õppeprogrammile. Maa valmistatakse ette vanemate klasside õpilaste poolt, kuna kultuuride külvanine ja nende hilisem hooldamine toimub algklasside õpilaste endi poolt.

Dekoratiivtaimede osakond (1).

Kivitaimitla (2) sisaldab umbes 50 eri liiki mitmesuguseid kivitaimitla taimi.

Dekoratiiv-puhkeväljak (5) ja muru (5a) ning koolimaja ümbrust kaunistavad lillepeenrad.

Kasvatatakse mitmesuguseid ühe- ja kaheaastasi ilutaimi ning püsililli.

Marjaaed (7).

Marjapõõsad, kokku 200 põõsast: a) karusmarjad — ameerika mägikarusmari, b) valgesõstar — hollandi valge, c) mustsõstar — koljat, d) punane sõstar — hollandi punane.

Vaarikad. Kokku 200 põõsast. Vaarikapõõsaste vahed kaetakse turbaga. Katsetatakse vaarika võsundite labavade näpistamist.

Maasikate ülemineku-külvikord (8).

Puukool (11).

Üldsuurus 400 m².

Kevadel viiakse läbi õunapuude väärastamine 30 puul. Sügisel silmatud puude hooldamine (50 puud). Puukoolis viiakse läbi ka sõstrapõõsaste paljundamine pistokstest: a) kevadel mustsõstar, b) suve lõpul punane ja valgesõstar.

Tänavu kevadel istutatakse puukoolist kooli parki 20 kastanit.

Viljapuu-aed (6). Üldsuurus 1200 m².

Tänavu kevadel istutame juurde 40 mitmesugust viljapuud, peamiselt luuviljalisi, kuna õunapuude osas on nõuded täidetud. Viljapuu-aed tuleb tunduvalt laiendamisele juba käesoleval kevadel. Erilist rõhku paneme kohalike ploomi- ja kregisortide kasvatamisele.

Mesipuud (12). Koolil on üks mesilaspere. Selle hooldamine algas puu välja viimisega puhastuslennuks, söödaga varu kontrollimisega ja lisa sööda andmisega.

Suveks külvatakse korduvalt keerispead ja tatart meetaimedeks.

Tarbeaed. Üldsuurus 1 ha, millest 0,2 ha ida pool ja 0,8 ha lääne pool plaanil näidatud õppe-katseaia osast.

Tarbeaeda kasutatakse: 1. Varase kartulisaagi kasvatamiseks jaroviseeritud mugulaist.

2. Mitmesuguste kartulisortide paljundamiseks seemnekartuleiks.

3. Maapirni paljundamiseks ja mugulate saamiseks kolhoosidele.

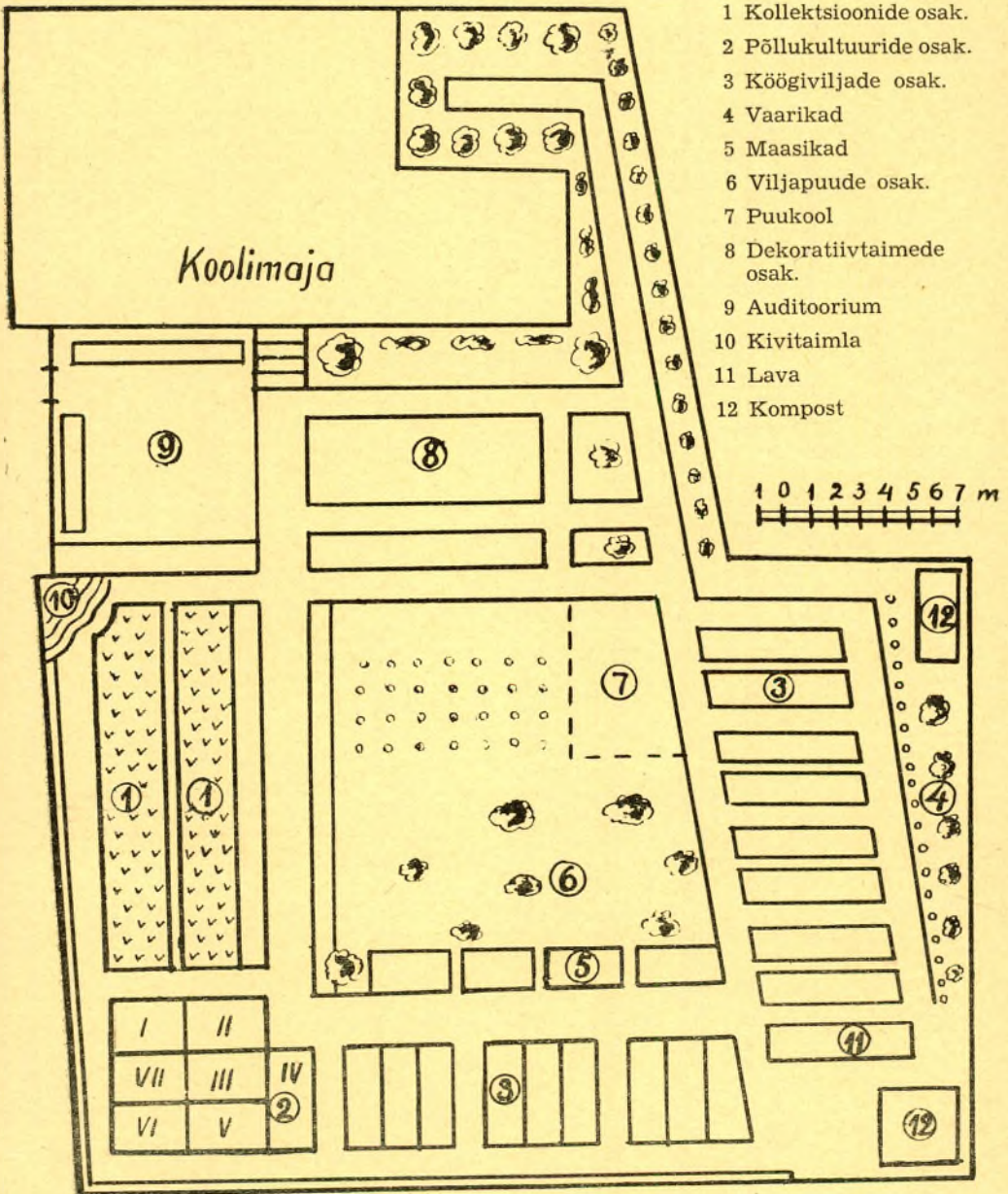
4. Valge peakapsa varase ja hilise sordi kasvatamiseks müügiks.

5. Tomati kasvatamiseks müügiks.

6. Mitmesuguste ilutaimede istikute kasvatamiseks.

Lavad (13). Üldsuurus 20 m².

Tallinna 4. Keskkooli õppe-katseaia plaan.

SELETUS

Tallinna 4. Keskkooli õppe-katseaia plaani juurde.

Kollektsioonide osakond (1).

Selles osakonnas kasvas meil: a) mitmeaastasi kõrrelisi ja liblikõielisi heintaimi, b) tehnilisi kultuure, c) ravimitaimi ja d) mitmesuguseid teravilja-kultuuride sorte.

Põllukultuuride osakond (2).

Selles osakonnas on sisse viidud 7-väljane külvikord.

1. väljal kasvas talivilvi: 2 sorti talirukist ja talinisu, paralleelselt jaroviseeritud ja jaroviseerimata seemnest. Jaroviseerimiskatseid teostati erineva jaroviseerimisaja pikkusega. Käesoleval aastal tuleb meil sellele väljale kartul.

2. väljal kasvas kartul erinevaist sortidest, igast sordist 2 pesa. Kartuliga teostasime väetamiskatseid. Uhed pesad kasvasime lämmastikväetise, teised segaväetise andmisega. Käesoleval aastal on see väli ristiku allakülviga suvilja all.

3. väljal kasvas suviljana ristiku allakülviga 3 sorti kaera. Siinjuures teostati väetuskatseid ja prooviti mikroelementide, eriti mangaani toimet kasvule ja saagile.

Käesoleval aastal kasvab külvikorras sel väljal esimese aasta ristik.

4. väljal kasvas möödunud suvel I aasta ja

5. väljal II aasta põldhein.

Sel suvel kasvab 4. väljal II aasta põldhein ja 5. väljale külvame suvilja.

6. väljal kasvas suvilvi ja nimelt eri aegadel külvatud nisusordid. Siin teostasime ka eriviisilist külvit, nagu näit. reas- ja pesakülvit. Käesoleval aastal jääb see väli kesaks.

7. väli oli kesa, millel teostati järjekindlalt umbrohtude tõrjet, väetamist sõnnikuga ja talirukki ning talinisu külvit. Käesoleval kevadel külvame siia veel jaroviseeritud talivilja.

Köögiljakultuuride osakond (3).

Ka selles osakonnas on läbi viidud 7-väljane külvikord.

1. väljal kasvasime kapsast, nagu näit. pea-, lill- ja nuikapsast.

2. väljal kasvasime kurki ja tomatit, kusjuures kurgi kasvatamisel katsetasime kasvatamisel erinevate külvit-aegade, samuti taimede ettekasvatamisega ja kasvatamist madalal ning kõrgel peenral. Tomati kasvatamisel teostasime väetuskatseid, 1-, 2- ja 3-tüveliste taimede saagi võrdluskatseid ning erinevate sortide üksteisele ja tomati kartulile poekimise katseid.

3. väljal kasvas kartul, kus tegime saagi võrdluskatseid, kasvatades kartuleid mugulatippudest, silmadest, jaroviseeritud ja jaroviseerimata mugulaist. Eri võrdluskatse kartuliga tegime mugula istutamise mullapinna lähedale ja sügavale maasse, kusjuures muldamisega kasvas üks kartul õhulises mullakuhilas, teine aga sügaval mullas.

4. väljal kasvasime porgandit, peeti ja kaunvilju.

5. väljal kasvasime varajast kartulit.

6. ja 7. väljal oli põldhein mulla struktuuri parandamiseks.

Käesoleval kevadel tuleb meil 1. väljal kasvatada tomatit, kurki ja kõrvitsat, 2. väljal kartulit, 3. väljal porgandit, peeti ja kaunvilju, 4. väljal varajast kartulit, 5. ja 6. väljal põldheina ja 7. väljal kapsast.

Köögiljakultuuride osakonnas on meie eesmärgiks saada kõrgeid saake, kasutades selleks väetamist ja mitmesuguseid harimis- ja kasvatamisviise.

Vaarikate osakond (4) on meil alles rajamisel.

Maasikate osakond (5).

Maasikad jagunevad esimese ja teise aasta taimedeks. Selles osakonnas on teostatud maasikate hooldamistöid.

Viljapuude ja marjapõõsaste osakond (6).

Ka see osakond on alles rajamisel. Siin oleme vanu ja haigeid viljapuid ning marjapõõsaid välja juurinud ja põldheina külviiga maad ette valmistanud uute, noorte viljapuude ja marjapõõsaste istutamiseks. Selles osakonnas on veel üksikuid sordilt tundmata vanu pirnipuid ja karusmarjapõõsaid.

Puukooli osakonnas (7) on teostatud õuna-, pigni-, ploomi- ja kirsiseemnete külvi ning karusmarja ja sõstra paljundamist võrsikuist ja pistikuist.

Dekoratiivtaimede osakonnas (8) esinevad mitmeaastased püsikud, sibulataimed. Töö siin on seisnenud nende hooldamises ja paljundamises ning kevadel ettekasvatatud suvilillede istikute istutamises ja kasvavate taimede hooldamises.

Kivitaimla (10) on alles kujundamisel. Vastavaid tüüpilisi taimeliike on veel vähe.

Lavad (11). Korrastasime ühe sooja ja ühe külma lava. Neis toimus istikute ettekasvatamine.

Tootmisalased ekskursioonid füüsikas.

A. SKLJANKIN.

Tootmisalased ekskursioonid on põlutehnilise õpetuse tähtsaks vahendiks. Ekskursioonid võimaldavad õpetajal konkreetsete näidetega tõendada füüsika seaduspärasusi, mida õpilastega tundides on käsitletud, näidata mõningaid masinaid ja seadiseid, mida ei saa näidata ka kõige paremini varustatud füüsikakabinetis. Tööstusettevõtete vaatlemisel tutvunevad õpilased tänapäeva tootmisvahenditega, masinate ja tööpinkidega, veenduvad nähtu varal elektri kui tööstuse peamise energia baasi erakordselt tähtsas osas. Õpilased näevad, kuidas eesrindlik nõukogude tehnika käsitsi töö asendab kõikjal masinatööga, nad näevad töö organiseerimise uusi vorme, stahaanovlikke töömeetodeid, võitlust töövõime tõstmise ja materjalide ning energia kokkuhoiu eest. Selles suhtes omavad tootmisalased ekskursioonid peale õpetusliku tähtsuse ka suurt kasvatustähtsust.

Ekskursiooni pedagoogiline väärtus sõltub suurel määral sellest, kuidas ekskursioon on ette valmistatud ja kuidas organiseeritult see on teostatud. Seepärast on vajalik, et õpetaja, valinud ekskursiooni objekti, ise sellega

küllaldaselt tutvuks, koostaks ettevõtte lühikese karakteristika, omaks kujutlust ettevõtte tähtsusest rahvamajanduses, sellest, kuidas ta on tehniliselt varustatud ja milline on ta toodang.

Aegsasti tuleb koostada ka ekskursiooni teostamise plaan (millisest tsehhist tuleb alustada tehase vaatlemist, millele ühes või teises tsehhis tuleb pöörata peamist tähelepanu jne.). On tarvis tehase administratsiooniga kokku leppida isikute suhtes, kes hakkavad õpilastele seletusi andma, ette kindlaks määrata ekskursiooni teostamise aeg, sest mõningaid operatsioone sooritatakse tehases teatud kellaaegadel (näiteks sulametalli valamine vormidesse).

Õpetaja peab ennem tutvustama õpilasi tehasega, kuhu tehakse ekskursioon. Soovitav on kutsuda selleks tehase esindaja. Kui tehas paikneb kooli rajoonis, leidub seal alati õpilaste sugulasi. Need isikud võtavad meelsasti osa ekskursiooni teostamisest ja sellele eelneva vestluse organiseerimisest ettevõtte kohta.

Ekskursioon tehasesse toimub üldjoontes järgmiselt.

Üldine tutvunemine tehase hoonete

paigutusega, tehase punase nurga või klubi külastamine. Vestlus ettevõtte esindajatega, milles õpilastele jutustatakse tehase ajaloo, antakse toodangu lühike iseloomustus, seletatakse, milleks toodang on määratud, kirjeldatakse lühidalt tehnoloogilist protsessi, jutustatakse noorte osast tehases, stahaanovlikust liikumisest, tehase ratsionaliseerijaist, nimetatakse parimate stahaanovlaste, leiutajate, Stalini preemia laureaate jt. nimesid. Need vestlused kestavad ligikaudu 20 minutit.

Edasi vaadeldakse tsehhe, kusjuures õpilased tutvunevad tehnoloogilise protsessiga, tänapäeva tootmistehnikaga, tehase energeetilise baasiga ja väljalastava toodanguga.

Näitena võib tuua Moskva 401. kooli õpilaste ekskursiooni tehasesse «Manometr». Algul õpilased läksid valutsehhi, kus nad tutvunesid vormimulla koostamisega, vaatlesid sulatusahje, olid sulametalli vormidesse valamise juures, vaatlesid valandeid ja jälgisid nende puhastamist smirgelkäial. Sügava mulje jättis õpilastele sulametalli väljalaskmine sulatusahjust. Enamus neist nägi esmakordselt elus vedelat, sula metalli.

Valutsehhist läksid õpilased mehhanikatsehhi, siin tutvunesid nad tänapäeva tööpinkide mitmesuguste tüüpidega (trei-, frees-, hõövel- ja puurimispingi ning teiste tööpinkidega) ja vaatlesid detailide valmistamise protsessi.

Monteerimistehhis olid õpilased manomeetrite monteerimise juures.

Ettevõtte vaatlemise plaani koostamisel on kohane jaotada ülesanded õpilaste vahel. Määrata õpilased, kes on vastutavad materjalide kogumise eest, mis iseloomustavad antud tehase toodangut ja mis kajastavad tehnoloogilist protsessi.

Teisele õpilaste rühmale on kohane ülesandeks teha tundma õppida noorte osa tootmistöös. Kolmas rühm tegeleb materjalide kogumisega seinalehe erinumbri jaoks, mis on pühendatud ekskursiooni lõppkokkuvõtetele.

Ühele õpilaste rühmale võib anda ülesande koguda materjale ja üksikasjaliselt tundma õppida tehase ajalugu. Tavaliselt on ajaloolisel materjalil suur kasvatuslik tähtsus.

Ekskursiooni kestel on vajalik keskendada õpilaste tähelepanu järgmisele:

1. Milline on tehase peamine energeetiline baas. Kuidas käivitatakse tööpingid. Vaadelda elektrimootorite rakendamist tööpinkide, konveierite jne. juures.

2. Kuidas kantakse üle liikumine elektrimootorilt (või mõnelt teiselt mootorilt) tööpingi töömehhanismidele (jälgida elektrimootori ankru pöörleva liikumise muutmist edasi-tagasi liikumiseks ja vastupidi, edasi-tagasi liikumise muutmist pöörlevaks liikumiseks mõnedes masinates). Leida lihtsate mehhanismide rakendamise näited (kang, kruvi, pöör jt.).

3. Suhtelise liikumise rakendamine tööpingi töömehhanismides (löiketera liikumine töödeldava detaili suhtes või detaili liikumine löiketera suhtes); mitmesuguste löikekiiruste rakendamine.

4. Tutvuda töödeldava detaili või löiketera jahutamise vahenditega (õli, eriliste emulsioonide jm. kaasabil).

5. Tööliste töökaitse: a) sanitaarhügieenilised tingimused tsehhis (valgustus, ventilatsioon, kuum ja külm vesi pesemiseks jne.); b) ohutustehnika (spetsiaalsed seadised tööpinkide juures, mis väldivad õnnetusjuhtumite võimaluse töö ajal jne.).

Pärast ekskursiooni kirjutavad õpilased aruande, peatudes eriti küsimusel «Mida andis mulle ekskursioon tehasesse?» Aruannetes võib anda tööpingi kirjelduse, millega kaasnevad joonestised ja joonised. Need aruanded antakse õpetajale, kes nad parandab ja päevikus hindab.

Tunnis esinevad mõned õpilased suulise aruandega ekskursiooni kokkuvõtetest, täiendades ja parandades üksteise vastust.

Selline töö aruanne on vajalik seejärel, et ekskursiooni ajal ei ole kõi-

gil õpilastel võimalik küllaldaselt tutvuneda käitise mitmesuguste tööprotsessidega.

Selles tunnis on tingimata tarvis kasutada epidiaskoopi, mille abil projitseeritakse ekraanile tööpinkide joonestised ja skeemid, mis õpilastel on tehtud vastavasse vihikuisse, samuti ka tänapäeva tööpinkide tüüpide ja teiste tehaste tsehhide fotod, joonestised ja joonised jne. Rikkalikku materjali selleks võib leida ajakirjadest «Техника — молодежи», «Огонек» jt.

Väga hea on ekskursiooni kokkuvõtteid (õpilaste parimate aruannete materjalide alusel) koostada füüsika ringi eriseinaleht.

Materjalidest, mis iseloomustavad väljalastava toodangu liike ja tehnoloogilise protsessi kulgu, on soovitatav organiseerida erilised stendid, mis hiljem on näitlikeks õppevahendeiks kordamisel ja teiste klasside ettevalmistamisel ekskursiooniks tehasesse.

Õpilastega, kes võtsid osa ekskursioonist, korraldatakse konverents teemadel: «Noored õpinguis ja tootmises», «Uus, kaasaegne tehnika tootmises», «Füüsika tootmises».

Selleks, et ekskursiooni kokkuvõtteid võiks saada suure hulga õpilaste

omanduseks, organiseeriti 401. koolis raadiosõlme kaudu mitu saadet, mis olid pühendatud ekskursiooni kokkuvõtetele. Mikrofoni ees kõnelesid need õpilased, kes oma ettekannetega esinesid konverentsil.

Üks raadiosaateid oli pühendatud eriala valiku küsimusele: «Kelleks saada?» Mikrofoni ees esinejad jutustasid neist erialadest, mida nad vaatasid tehast külastades.

Peale õppematerjali süvendamise ja kinnistamise on tootmisalastel ekskursioonidel, nagu juba öeldud, ülisuur kasvatuslik tähtsus.

Tutvunemine tehnika ja tööga mitmesugustel erialadel äratab õpilastes huvi tehnika vastu, aitab neil valida endile eriala. Suur tähtsus on siin vestlustel ettevõtte eesrindlike inimestega, stahaanovlastega, noortega. Neid vestlusi võib korraldada nii ettevõtet külastades kui ka pärast ekskursiooni kooli klassivälistel üritustel.

Ekskursioon tootmisalale peab olema lähtemomendiks ekskursioonide seeriale kooli läheduses olevaisse muuseumidesse, näitustele, tehnikamajja jne., kus õpilased saavad tutvuneda mitmesuguste masinatega, nende arenmise ajaloo ja nõukogude tehnika kõige uuemate saavutustega.

Praktilised tööd keemias.

A. VANTŠENKO.

Keemia tunde võib olla mitut tüüpi. Iga tunni tüüp on tingitud neist põhilistest ülesannetest, mida tunni teostamine peab lahendama. Nendeks ülesanneteks võivad olla: õpilastele uue õppematerjali ülesandmine, varem läbivõetu kordamine ja kinnistamine, õpilaste teadmiste kontrollimine jne.

Kõigi nende ülesannete lahendamisel on katse keemias suure tähtsusega.

Keemias tehtava katse vormideks koolis on demonstratsioonid, laboratoorsed katsed ja praktilised tööd. Kui katsete demonstreerimine õpetaja poolt ja õpilaste laboratoorsed tööd kaasnevad programmimaterjali õppimisega, tagavad selle õppimise näitlikkuse ja sel kombel omavad ilmset tähtsust, siis on praktiliste tööde eesmärgiks, mida õpilased teevad pärast mõne teema või aineosa läbivõtmist, eeskätt omandatud teadmiste kinnistamine, nende teadmiste kasutamise harjutamine keemia-alaste ülesannete lahendamisel, samuti ka praktiliste vilumuste omandamine katsete tegemise alal.

Nii on neil katsete vormidel keemias kindel koht. Praktiliste tööde tegemine ei eelda laboratoorsete tööde ja demonstratsioonide ärajätmist ja vastu-pidi. Kõigi nende katsete liikide oskuslikus ühendamises seisnebki õpilaste poolt täisväärtuslike teadmiste omandamise edu pant.

Praktiliste tööde iseärasuseks on see, et õpilased tööd alustades omavad juba selle teostamiseks vajalikke teoreetilisi teadmisi, ja see, et õpilastel nende tööde teostamisel on suurem vabadus esitatud ülesannete lahenda-

misviiside valikul. See nõuab neilt rohkem iseseisvust töös ja süvendab huvi keemia vastu, kasvatab vastutustunnet tehtava töö suhtes.

On täiesti ilmne, et praktilised tööd omandavad eriti suure tähtsuse poli-tehnilise õpetuse ülesannete valguses.

Õpetajale võivad praktilised tööd olla samuti õpilaste teadmiste ja vilumuste hindamise vahendiks. Mida vanem klass, seda rohkem võib kasutada praktilisi töid üldises teadmiste hindamise süsteemis.

Praktilisi töid tehakse alates 7-ndast või 8-ndast klassist. Tavaliselt teevad üht tööd kaks õpilast, kuid seal, kus see on võimalik, teeb iga õpilane töö üksikult. Töökäik vajalik aeg eraldetakse üldisest ajast, mis on ette nähtud programmi teemade õppimiseks, laboratoorsete tööde asendamise arvel demonstratsioonidega ja tundides aja ratsionaalse kasutamise teel saadud kokkuhoiu arvel.

Selleks, et praktilised tööd toimuk-sid organiseeritult ja annaksid häid tulemusi, peab nende korraldamine olema õpetaja poolt varem läbi mõeldud ja ette valmistatud kõigis üksikasjades. Mida hoolikamalt õpetaja teeb ettevalmistava töö, seda täisväärtuslikum saab õpilaste töö, seda rohkem toob see õpilastele kasu ja seda rohkem rahuldab õpetajat.

Eelkõige tuleb õpetajal enesel kõik tööd, mis ta kavatses anda õpilastele, läbi teha samades tingimustes, milles need tuleb teha õpilastel, et nende sooritamisel klassis ei juhtuks ootamatusi. Õpetaja peab enne teadma, kuidas kulgeb protsess, ligikaudu kui

palju aega nõuab üks või teine töö, millele tuleb juhtida õpilaste tähelepanu, mille eest neid tuleb hoiatada.

Õpilased peavad ette teadma, millal, millise materjali kohta ja millise ajaga tuleb teha töö. See annab neile võimaluse tööks valmistuda, õpiku järgi korrata vajalikku osa. Tööde kvaliteet tõuseb sellest tingimata.

Aeg, mis on ette nähtud praktiliseks tööks, peab vastama antavate tööde ulatusele. On tarvis tagada, et õpilased sooritaksid need tööd kiirustamata, rahulikult ja mõttega ning et teiselt poolt neil ei jääks palju vaba aega, mis võib põhjustada tähelepanu kõrvalekaldumist tööst ja distsipliinirikumisi.

Õpilased peavad olema varustatud kõige tööks vajalikega: kirjalike instruksioonidega, katseriistadega, reaktiividega, piirituslampidega jne. Kõik see peab olema enne õpilaste tööleasumist korralikult laudadele asetatud. Reaktiivid, mis nõuavad suurt ettevaatust käsitsemisel, nagu kontsentreeritud happed, metalliline naatrium jt., asetatakse eri lauale või õpetajalauale. Selliste reaktiivide loetelu kirjutatakse kas tahvlile või lehekestele, mis pannakse õpilaste laudadele.¹ Kui pudeleid ei jätku, võidakse mõningaid reaktiive anda katseklaasides. Katseklaasid nummerdatakse ja õpilastele teatatakse, millise numbril all missugust reaktiivi leida, või kleebitakse katseklaasidele etiketid valemitega.

Instruktsioonid ja need küsimused, mis õpilastel on tarvis lahendada töökestel, peavad olema täpselt ja selgelt kirjutatud. Nooremis klassides peavad instruktsioonid olema üksikasjalisemad, vanemais klassides koostatakse need õpilaste poolt omandatud kogemusi arvestades, s. o. siin jäetakse õpilastele juba rohkem iseseisvust töös. Instruktsioonid antakse igale töö-

tavale rühmale, individuaalse töö korral aga — igale õpilasele.

Eesmärgid, mis õpetaja seab, andes õpilastele selle või teise töö, võivad eri juhtudel olla erisugused. Ühed tööd võidakse anda eesmärgiga, et õpilased sügavamalt lahti mõtestaksid keemilise protsessi või teatud seaduspärasused, teised — läbivõetud materjali kordamise ja parema kinnistamise eesmärgiga, kolmandad — eksperimenteerimise praktiliste vilumuste täiustamise eesmärgil.

Praktilise töö näitena, mis taotleb eesmärki anda õpilastele võimalus läbivõetud materjali sügavaks mõistmiseks, võib tuua töö teemal «Küllastatud süsivesinikud».

Varem, õppides antud teemal teoreetilist materjali, tutvusid õpilased süsivesinike omadustega. Nad vaatsid metaani leegi iseloomu, neile demonstreeriti metaani ja õhu segu plahvatust. Kuid nad ei vaadelnud metaani toimet broomveesse ja hapendajasse.

Kui see katse korraldatakse metaani õppimisel, siis ei osuta õpilased sellele tähelepanu, sest nad ei tunne veel küllastamata süsivesinikke. Katseid, mis illustreerivad etüleeni ja bensooli omadusi, jälgisid õpilased kui demonstratsioonikatseid.

Praktilises töös teemal «Süsivesinikud» saavad õpilased metaani, etüleeni ja atsetüleeni. Metaani saades tutvuvad nad selle toimega broomveesse ja mangaanhappe kaaliumisse. Analoomilisi katseid tehakse etüleeni, atsetüleeni ja bensooliga.

Nii on praktiliste tööde puhul katsed õpilastele mõnes osas uued, teised katsed on korduvad, kuid see ei vähenda nende tähtsust, sest tehes katseid üheaegselt mitmesuguste homoloogiliste ridade ainetega, õpilased mitte ainult vaatlevad nende omadusi, vaid neil on võimalus neid omadusi ka näitlikult kõrvutada, välia selgitada seaduspärasus nende avaldumises, mis tingib teoreetilise materjali sügavama mõistmise ja parema kinnistamise.

¹ Et vältida õpilaste edasi-tagasi käimist klassis, on otstarbekohane kõik tööks vajalikud ained anda laboratooriumi laudadele.

Selliseks praktiliseks tööks nähakse ette 1 või 2 tundi. Instruksioonidega tuleb õpilasi tutvustada varem, koduse ettevalmistuse korras.

Instruktsioon praktiliseks tööks teemal «Süsivesinikud».

Esimene töö. Metaan.

Metaani saate veevaba äädikhappe naatriumi toimel naatronlubjasse (reaktsiooni võrrand).

1. Koostage aparaatuur tahvlil oleva joonise järgi.

2. Asetage katseklaasi A äädikhappe naatriumi ja naatronlubja segu ning soojendage. Asetage gaasitoruke ots katseklaasi, milles on broomvesi ja juhtige sealt läbi metaani 2–3 minuti kestel. Milline on metaani toime broomveesse?

3. Asendage katseklaas broomveega katseklaasiga, milles on mangaanhappe kaaliumi lahus, ja juhtige sealt läbi metaani 2–3 minuti kestel. Milline on metaani toime hapendajaisse?

Teine töö. Etüleen.

1. Kirjutage etüleeni saamise reaktsiooni võrrand.

2. Koostage aparaatuur tahvlil oleva joonise järgi. Puistake kolbi liiva ja kallake sinna juurde etüülpiirituse ja kontsentreeritud väävelhappe segu. Sulgege kolb korgiga, milles on gaasitoruke ja soojendage ettevaatlikult segu.

3. Juhtige gaasitoru ots katseklaasi, milles on broomvesi. Mida näete (reaktsiooni võrrand)?

4. Juhtige etüleen mangaanhappe kaaliumi lahusesse. Mida täheldate? Andke seletus täheldatud nähtuse kohta.

5. Eemaldage gaasitoruke vedelikust ja lõpetage soojendamine. Asetage seadis tõmbekappi.

Kolmas töö. Atsetüleen.

Katsed atsetüleeniga tuleb teha väga kiiresti. Miks?

1. Kirjutage atsetüleeni saamise reaktsiooni võrrand.

2. Asetage katseklaasi kaltsiumkarbiidi, valage juurde vähe vett ja sulgege katseklaas korgiga, milles on gaasitoruke.

3. Juhtige gaasitoru ots katseklaasi, milles on mangaanhappe kaaliumi lahus. Andke seletus täheldatava nähtuse kohta.

4. Täitke katseklaas atsetüleeniga (vee väljatõrjumise teel), valage juurde natuke broomvett ja loksutage tugevasti. Andke seletus katse tulemuse kohta.

Neljas töö. Bensool.

1. Valage katseklaasi, milles on broomvesi, natuke bensooli ja loksutage tugevasti. Laske vedelikul seisia. Mida täheldate? Kuidas seletada täheldatavat nähtust?

2. Valage katseklaasi, milles on mangaanhappe kaaliumi lahus, natuke bensooli ja loksutage tugevasti. Laske vedelikul seista. Milline toime on bensoolil hapendajaisse?

Võrrelge metaani, etüleeni, atsetüleeni ja bensooli toimet broomveesse ja mangaanhappe kaaliumisse ning tehke selle alusel järeldusi süsivesinikude keemiliste omaduste kohta.

Praktiliste tööde näitena, mille eesmärgiks on arendada õpilastes oma teadmiste kasutamise oskust praktiliste ülesannete lahendamiseks, võib tuua töö teemal «Süsihape ja selle soolad».

Praktilise töö puhul nimetatud teemal antakse õpilastele pärast süsihappegaasi saamist ja selle omaduste ning süsihappe soolade omaduste uurimist lahendada praktiline ülesanne.

Töö toimub järgmise instruktsiooni järgi.

Esimene töö. Süsihappegaasi saamine ja selle omadustega tutvumine.

Kirjutage süsihappegaasi saamise reaktsiooni võrrand.

1. Koostage süsihappegaasi saamiseks aparaatuur tahvlil oleva joonise järgi.

2. Asetage katseklaasi marmoritükikesi ja valage nendele lahjendatud soolhapet. Täitke purgike eralduva süsihappegaasiga. Purgikese täitumist proovige põleva pürruga.

3. Valage vett purgikesse, milles on süsihappegaas ($\frac{1}{3}$ purgist), sulgege purgike tihedasti peoga ja loksutage tugevasti. Mida täheldate? Andke seletus.

4. Saadud süsihappegaasi lahusele lisage natuke lillat lakmuse lahust ja juhtige sellesse veel natuke aega süsihappegaasi. Valage osa saadud küllastatud lahusest katseklaasi ($\frac{1}{2}$

katseklaasi) ja soojendage. Andke seletus täheldatava nähtuse kohta.

5. Juhtige süsihappegaasi lubjavette ($\frac{1}{3}$ katseklaasi) ja vaadeldge tähelepanelikult toimuvaid nähtusi. Soojendage saadud lahust keemiseni ja keetke mõnda aega. Kirjeldage täheldatud nähtusi, seletage neid ja kirjutage vastavad reaktsioonide võrrandid.

Teine töö. Süsihappe soolade omadused.

1. Asetage klaasile mõni tera soodat, potast, lubjakivi. Tilgutage igale neist lahjendatud soolhapet. Korra katset, võttes soolhappe asemel lahjendatud väävelhapet. Pöörake erilist tähelepanu sellele, kuidas kulgeb reaktsioon lubjakivi ja väävelhappe vahel. Andke seletus vaadeldud nähtuste kohta ja kirjutage vastavad reaktsioonide võrrandid.

2. Lisage mõnele süsihappe soola lahusele kloorbaariumi lahust. Milline aine sadestus? Saadud sademele valage lahjendatud lämmastik- või soolhapet. Mida näete? Kirjutage reaktsioonide võrrandid. Võrrelge süsihappe soolade omadusi väävelhappe soolade omadustega.

3. Lisage mingi süsihappe soola lahusele lämmastikhappe hõbeda lahust. Milline aine sadestus?

Valage saadud sademele natuke lahjendatud lämmastikhapet. Mida näete? Kirjutage reaktsiooni võrrand. Võrrelge süsihappe soolade omadusi soolhappe soolade omadustega.

Ka selletaolise töö instruksioonid antakse õpilastele enim kätte.

Pärast töö lõpetamist peab iga õpilane samas tunnis individuaalselt lahendama praktilise ülesande. Ülesanded antakse neljas variandis:

1. Määrake, millise happe sool (kas väävel-, sool- või süsihappe sool) on teile antud (aine antakse tahkes olekus, igale õpilasele antakse erinev sool).

2. Tõestage laual leiduvaid reaktiivse kasutades, kuid indikaatorit kasutamata, et antud lahus on hape.

3. Valmistage kloorkaltsiumi, kasutades laual olevaid reaktiivse.

4. Määrake, millise happe lahus (kas väävel-, sool- või süsihappe lahus) on antud katseklaasis (igale õpilasele antakse erinev hape).

Ained, mis esitatakse õpilastele määramiseks, pannakse varem lauale,

märkides juurde selle õpilase nime, kellele antud aine on ette nähtud. Ülesande sisuga aga tutvuvad õpilased alles siis, kui nad lõpetavad esimese osa tööst.

Taoliste tööde puhul võib õpilaste laudadele asetada mitte üksnes neid reaktiivse, mis on vajalikud antud ülesande lahendamiseks, vaid ka teisi, mida õpilased ei saa kasutada ülesande lahendamisel. Peale selle võib üht ja sedasama ainet anda nii lahuseks kui ka tahkes olekus. Seda tehakse selleks, et õpilased ülesande lahendamisel mõtleksid ja ise valiksid välja vajalikud reaktiivid, mitte aga ei satuks otsekohe ainult laual leiduvate reaktiividega tutvumise teel ülesande lahendamise viisile.

Praktiliste tööde kolmandaks liigiks võivad olla tööd, mille eesmärgiks on õpilaste teadmiste ja nende teadmiste praktilise kasutamise oskuse hindamine.

Sellise töö näiteks on töö 10. klassis pärast anorgaanilise keemia korramist.

Õpilastele teatatakse, nagu alati, juba varakult päev, millal töö tehakse, ja töö sisu. Taoliste tööde puhul ei anta õpilastele mingeid instruksioone, kuna kogu töö koosneb praktilistest ülesannetest.

Järgnevalt tuuakse näitena selle töö kaks varianti.

Esimene variant.

1. Valmistada vasevitrioli, kasutades vaske ja muid vajalikke aineid. Arvutada, kui palju on tarvis lähteaineid, et saada 125 g vasevitrioli.

2. Tõestada, et antud aine on kloorammoonium.

3. On antud glaubrisool ja sooda. Määrata, kummas katseklaasis on kumb aine.

Teine variant.

1. Valmistada kloori ja arvutada, kui palju on tarvis lähteaineid, et saada 5,6 l kloori (normaalseis tingimustes).

2. Tõestada, et antud aine on väävelhappe alumiinium.

3. On antud sooda, väävelhappe naatrium ja väävlisshappe naatrium. Leidke väävlisshappe sool.

Töö on arvestatud üheks tunniks ja iga õpilane teeb selle individuaalselt.

Käsitletud praktiliste tööde liikide kõrval praktiseerivad mõned õpetajad eksperimentaalsete ülesannete lülitamist ka tavalistesse kirjalikkudesse kontrolltöödesse.

Praktiliste tööde puhul õpetaja, kõnides laudade vahel, jälgib tööde sooritamist, osutab puudustele ja nõuab nende parandamist. Vajaduse korral abistab ta suunavate küsimustega.

Arvestades seda, et praktilised tööd tehakse pärast teoreetilise materjali läbivõtmist ja et kõik õpilastele ebaselged küsimused tuleb lahendada enne tööd, instruksioonidega tutvudes, ei ole kohane lubada õpilastel õpikute kasutamist töö ajal, isegi sel juhul, kui töö eesmärgiks ei ole teadmiste

hindamine. See sunnib õpilasi hoolikamalt valmistuma praktilisteks töödeks ja mõttega töötama.

Praktiliste tööde puhul, mis sisaldavad eksperimentaalseid ülesandeid, võib enim koostada nimistu, milles on märgitud, milline ülesanne igal õpilasel tuleb lahendada. Õpilastele teatatakse ette, et lahendused tuleb esitada õpetajale. Samas hinnatakse töö kvaliteeti.

Kirjaliku aruande töö kohta koostavad õpilased samas tunnis pärast töö sooritamist. Aruanne peab olema lühike, kuid ammendav ja täpselt vormistatud. Aruande vormiga ja üldse aruandele esitatavate nõuetega tutvustatakse õpilasi varem.

Õpetaja kontrollib aruanded ja hindab tööd nii teoreetilises kui ka praktilises osas; hinne pannakse ühine. Aruannete kontrollimisele järgneb õpilaste poolt tehtud vigade arutus, mille järele nad teevad vajalikud parandused oma töödes.

Looduslooliste lugemispalade käsitlemisest algklassides.

M. ANNILO,

Tallinna 20. Keskkooli õpetaja.

Loodusteadus ja geograafia eriainetena algavad 4. klassist. Kuid juba 1. klassis puutume kokku terve rea küsimustega, kus on vaja õpilastele anda loodusteaduslikke algteadmisi. On ju kogu õpetuse eesmärgiks, alates esimesest õppeaastast, õpetada lapsi armastama kodumaa loodust, õpetada neid loodust tundma, mõistma tema seaduspärasusi ja aidata seega jõukohaselt kaasa looduse õigele kasutamisele inimese huvide.

Meie maa koolides asutakse nüüd laial rindel põlütehnolise hariduse teostamisele. Ka algklassides on selleks avaraid võimalusi. Küllaldaselt leidub

materjali praktiliste tööde korraldamiseks ka seoses eesti keele tunnis käsitlevate lugemispaladega.

Mida paremini laps tunneb loodust, seda kergem on tal omandada ka põlütehnolise iseloomuga teadmisi ja vilumusi, seda püsivamaks ja kindlamaks kujunevad tema teadmised üldse.

Käesolevas käsitluses jagame loodusloolised palad algklasside lugemises järgmisse kuude rühma:

1. **Taimede elukäsitlevad lugemispalad** (näit. 1. kl. «Kooliaias», 2. kl. «Kolhoosi põllul», 3. kl. «Teisi kõrsvilju», 4. kl. «Meie botaanik» jne.).

2. Loomade ja lindude elu kujutavad lugemispalad (näit. 1. kl. «Kostroma lehmad», 2. kl. «Lõvi», 3. kl. «Esimesed lookesed», 4. kl. «Kured lendavad» jne.).

3. Tervishoidlikud küsimused (näit. 1. kl. «Mis on hea ja mis on halb», 2. kl. «Villu raske haigus», 3. kl. «Mis toimub toidupalaga seedimisel» jne.).

4. Loodusnähtusikäsitlevad lugemispalad (näit. 1. kl. «Suurvesi», 2. kl. «Äike metsas», 3. kl. «Lumetuisk», 4. kl. «Sügisene päev metsas» jne.).

5. Jutukesed kommunismi suurehitustest (näit. 1. kl. «Täna ja homme», 2. kl. «Kuidas inime ne jõgesid kasutab», 3. kl. «Volga — Don», 4. kl. «Moskvat ehitatakse» jne.).

6. Jutukesed looduse ümber kujundamisest (näit. 1. kl. «Imeaednik», 2. kl. «Imeviljad», 3. kl. «Nisu ja orashein», 4. kl. «Uuendatud maa» jne.).

Lugemispalade puhul, milledes jutustatakse puudest, lilledest, taimedest, on väga otstarbekohane kasutada vastavaid elusaid taimi, vaadelda puud ja põõsaid. Nimetatud võimaluse puudumisel kasutan selleks aga herbaariume ja halvemal juhul ka pilte.

Seoses lugemispala käsitlemisega (võib aga ka varem) annan lastele ülesandeid, mille täitmise tulemusi kasutan samalaadsete lugemispalade süvendamiseks ja illustreerimiseks. Nii kogusid 2. kl. õpilased puude ja põõsaste lehti, umbrohtude vilju jne. Selle töö juures jagasin õpilased rühmadeks, sest töötamine rühmiti on lastele jõukohasem.

Igale rühmale andsin kindla ülesande. Nii kogus üks rühm viljapuude lehti, teine vahtra- ja kolmas kastani-lehti jne. Seoses selliste töödega tuleb õpilastele ka juba algklassides näidata lihtsamaid võtteid taimede kogumiseks ja kuivatamiseks. Herbaariume valmistame kollektiivselt, kusjuures õpetaja oli selle töö juhtijaks. Kasu niisugu-

sest tööst on mitmekülgne: 1) lapse ärkab huvi looduse vastu, ta ei riku loodust, hakkab teda armastama; 2) lugemispala muutub elavamaks, arusaadavamaks ja 3) kool saab juurde herbaariumi või mõne muu õppevahendi. Sellise ühistöö korras tegime 3. kl. õpilastega kevadtalvel okste kogu, 4. kl. õpilastega kõrsviljaliste herbaariumi jne.

Kevadise külviga seotud palade käsitlemisel näit. külvame klassis pottidesse teravilju, kurke, istutame sibulaid jne. Samuti on väga vajalik tutvustada lapsi tegeliku külvitööga kooliaias, aedniku juures või naabruses asuva kolhoosi või sovhoosi põldudel. Siin on vajalik õpetaja selgitav vestlus, sest tihti on väikesel lapsel ekslik arusaamine taime arenemisest. Õpetaja juhtimisel tehtud vaatlused loovad talle õige pildi ja tutvustavad last taimede kasvuks vajalikkude tingimustega (niiskus, valgus, soojus jne.). Ekskursioonil põllule ja aeda näitan lastele tingimata ka vastavaid masinaid ja tööriistu ning seletan, kuidas masinad kergendavad ja kiirendavad tööd.

Eriti meeldivad lastele jutustused loomadest, lindudest ja kaladest, sest lapse huvi köidab kõige enam see, mis liigub. Praktilisi töid seoses nende lugemispaladega (näit. «Kuidas kalad talvituvad?», «Kuidas rähn pesa teeb?») on raskem teostada. Siiski võib koguda lindude sulgi, tühje pesi jne. Suure huviga joonistasid 2. kl. õpilased mitmesuguste loomade käpajälgi otsese vaatlemise järgi looduses. Huviga võtavad lapsed osa lindude talvisest toitmisest kooli ja kodu ümbruses, metskitsede ja jäneste toitmisest lumerohkel talvel jne. Seoses sellega andsin neile ka väikesi ülesandeid vaatluste näol. Mitmed 2. kl. õpilased vaatesid neile tuntud linde, kes külastasid lindude söögimajakest, kirjeldasid nende käitumist teiste lindude suhtes jne. Suviseks ülesandeks annan õpilastele jälgida, mitu korda ühe tunni jooksul toob näit. kuldnokk või pääsukene poegadele toitu jne. 3. ja 4. kl.

poisid, kel on vastavaid oskusi ja vilumusi, võivad valmistada lindude söögi-majakesi, ka pesakaste, mis tõstab veelgi laste huvi asja vastu. Pesakastid panid õpilased kooliaias kasvavatele puudele. Lapsi tuleb tutvustada röövikute ja tõukude poolt tekitatud kahjuga, et virgutada neid aktiivsemalt tööle inimesele kasulike lindude eest hoolitsemisel.

Puutudes kokku õpikuis sellesisuliste jutukestega, on õpilastel palju oma-poolseid muljeid ja tähelepanekuid, mis muudavad lugemispala neile lähedaseks ja arusaadavaks.

Kalade eluga tutvunevad õpilased peamiselt akvaariumis. Akvaariumis vaatlesime ogalikke ja karpkalu. Lugemikes on vastavad lugemispalad: 1. kl. «Ablas haug», 3. kl. «Järves» jne. Muidugi kasutan sel puhul ka vastavat pildimaterjali. Kevadel annan õpilastele ülesande püüda kalu ja kahepaikseid (konni, konnakudet, triitoneid jne.), et neid ühiselt vaadelda, millega kaasneb ka vastav seletus. Veekogude juures elunevail õpilastel on küllaldaselt varasemaid kogemusi kalade püügist, kasutamisest, püügi-riistadest jne., mida kasutame ära lugemistunni elustamiseks. Peamiste näitlikustamisvahendena palade puhul, kus kõneldakse lindudest ja loomadest, kasutan siiski topiseid ja pilte. Juba 1. klassi õpilastega tegime ekskursiooni loomaaeda, karjamaale ja linnufarmi. Ka vaatlused ja hooldamistööd kooli elavnurgas ja kodus loomade toimetamisel-hooldamisel tõstavad õpilastes huvi loodusteaduslike teadmiste vastu.

Rohkesti kasutan ka saatelugemisi. Lapsed armastavad väga kuulata jutte õpetaja ettekandes. Loomade, lindude ja kalade elu on kirjeldanud suurepäraselt paljud kirjanikud, nagu näiteks Tammsaare («Meie rebane»), Bianki («Metsaelanikud», «Kelle sabad, kelle jalad»), Prišvin («Rebase leib», «Kuldne aas»), Mamin-Sibirjak («Hallkael»), Hint («Angerja teekond»), Piik («Pääsusaba lahel»),

Nadeždina («Täiskorvike») ja Roht («Laaned ja veed», «Jutte loomadest», «Lapsed, linnud ja loomad»).

Loodusnähtuste käsitlemisel alustan juba 2. klassiga lühemaajalisi ilma-vaatlusi. Seda tuleb teha sellistel perioodidel, kui looduses toimuvad märgatavad muutused lühema aja jooksul, näit. sügisel esimese lume tuleku ajal, kevadel puude pungumisel, rändlindude ilmumisel. Pikema-ajaliste vaatluste puhul laste huvi raueb ja ülesanne muutub koormavaks või halvemal juhul jääb täitmatagi.

Siin on töökäik järgmine: iga nähtuse kohta märkida kõige varasemad nähtuse ilmumise kuupäevad. Juhuslikkuse vältimiseks annan sama töö 3—4 õpilasele. Kokkuvõtte vaatlustest teeme nn. looduse kalendri kujul, milleks valmistame papist paraja suurusega ketta, mille jagame niimitmeks sektoriks, kuimitu päeva on antud kuus.

Mõne loodusnähtuse ilmudes märgime selle vastava kuupäeva sektorisse kas sõnaga või ka jooniste abil. Näit. 15. aprillil nähti lõokest (joonistame lõokese 15. apr. sektorisse), 23. aprillil oli esimene äike (joonistame äikese tingmärgi 23. apr. sektorisse), 17. aprillil nähti esimest koeraliblikat (joonistame koeraliblika 17. apr. sektorisse) jne. Samuti võib looduse kalendrisse märkida ka seda, millal tulid esimesed rändlinnud, millal esimest korda kuldnoka poegi väljas nähti, millal oli jääminek, millal lepp ja sarapuu õitsesid, millal oli kevadkünni ja -külvi algus, millal kägu esimest korda kukkus jne. Sügisel märgime looduse kalendrisse, millal lehed langesid, millal rändlinnud ära lendasid jne.

Ka puude lehtimise ja õitsemise ajad märgime ära. Selleks valisime välja puud, mida lastel oli võimalik vaadelda. Kõrvuti nende vaatlustega korjasime mõnede puuliikide oksa. Need kuivatatsime ja kinnitasime papile, mille keskele asetatsime selle puu oksa, mille õitsemise hakkamise päeval

korjasime teised oksad. Need tabelid, olles üheks mooduseks vaatlustest kokkuvõtete tegemisel, aitavad veelgi süvendada laste teadmisi kõnealuses küsimuses.

Loodusnähtusi seletan õpilastele üldjoontes, kuid õigetel teaduslikkudel alustel. Sellega ühenduses teeme ka väikesi katseid. Nii näitasin 1. klassis, kuidas veest tekib jää. Selleks panin tassi veega kooliõuele (mõistagi peab siis temperatuur olema alla 0 kraadi) ja teatud aja pärast näitasin jääks muutunud vett. Jää paisumise katset tegid lapsed kodus, pannes veega täidetud ja kinnikorgitud pudeli lumme. Et pudel lõhkes, sellest järeldasime, et jääd sai rohkem kui oli vett, et vesi jääks külmumisel paisub. See katse aitas meil seletada ka seda, miks aiad latid pakasega väljas pauguvad.

Seoses vastavate lugemispaladega käsitlen ka taimede ja loomade kohanimi keskkonnaga. Vestluses selgitame välja, kuidas on see näit. jänesele kasulik, et ta karv on talvel valge, suvel aga hallikaspruun, või kuidas on see siilile kasulik, et ta magab talveund jne. Samuti jõuame ühise arutluse teel selgusele, mispoolest on see lehtpuudele tähtis, et neil sügisel lehed maha langevad jne.

Väga olulised kasvatuslikust seisukohast on kahtlemata tervishoidlikke küsimusi käsitlevad palad. Nii mõnigi väikemees või tüdruk on lugemispalade mõjul hakanud hoolitsemata oma hammaste ja keha puhtuse eest ning värsket õhu eest toas. Ka siin võib asja lastele huvitavaks teha. Naha puhtusest ja pesemise tähtsusest rääkides tõin klassi luubid ja lasksin lastel vaadata läbi luubi oma küünealuseid. Nad veendusid siis kõige kergemini, miks peab küünealuseid hoolega puhastama. Selliseid vaatlusi tegime ka puhta ja pesemata naha, juuste jne. puhul. Juba esimesest õppeaastast alates selgitan õpilastele värsket õhu ja ruumide tuulutamise tähtsust seoses vastavate lugemispaladega. Sel puhul teeme katse põleva küünlaga, mis on

asetatud joogiklaasi põhja ja kuhu õpilased klaastoru kaudu välja hingavad. Et väljahingatavas õhus on palju süsihappegaasi, küünal kustub. Selle katse najal muutub õpilastele ruumide tuulutamise nõue sootum arusaadavamaks.

Reaalaineliste palade hulka kuuluvad ka lookesed geograafia alalt. Nendes looketes kuuluvad lapsed looduse ümberkujundamisest, kanalite kaevamisest kõrbetes, maadevastajate elust jne. Need lookesed sisaldavad kindla hulga geograafilisi mõisteid, geograafilisi fakte. Kindlaid teadmisi neist asjust on aga algklasside õpilastel väga vähe ja needki on sageli ebamäärased ja väärad. Neid teadmisi tuleb anda vähehaaval, et laps neid suudaks kindlasti omandada. Geograafilise sisuga jutustuste käsitlemisel kasutan rohkesti sellekohast pildimaterjali, diafilme, fotosid jne. Ka võib 2. klassist alates tuua klassi aeg-ajalt maakaardi. Kaardiga tutvustamist alustan laste kodupaiga ülesotsimisest. Hiljem, seoses lugemispalades esinevate maade ja maakohtadega, näitame neid kaardil. Täpsem ettekujutus kaardil kujutatud maadest ja kaugustest tekib paremini siis, kui võrdleva mõõtmise aluseks võtta mõni õpilastele tuntud pikkusega vahemaa, näit. kaugus Tallinnast Narva, mis on ümmarguselt 250 km. Füüsilise kaardi tutvustamisel seletan, et vastavalt maapinna vormidele värvitakse kaart erinevate värvitoonidega (mäed pruuniga jne.).

4. kl. lugemik tutvustab õpilasi mõõtmisega ja plaaniga. Et õpilastel tekiks õige kujutus plaanist, oleks hea näidata plaanistatavat ümbrust ülalt, kõrgemalt kohalt. Selleks võib kasutada mõnd torni või koolimaja kõrgeimat korrust. Sel puhul oleks otstarbekas näidata maastikupilte, mis on pildistatud linnulennult. Sellistel piltidel on kõige enam sarnasust plaaniga ja kaardiga. See aitab luua esimese kujutluse kaardist. Pinnavormide tutvustamist on hea alustada selleks val-

mistatud liivakastis, mis asetseb näit. loodusteaduse kabinetis. Niisutatud liivast on hea vormida vajalikke maapinnavorme (küngas, mägi, jõesäng jne.).

Geograafilise sisuga lugemispalade saatematerjali võib leida ajalehest «Säde», ajakirjast «Pioneer» jne. Vee leidumist looduses on lihtsaim selgitada ekskursiooni korraldamisega jõe, järve või oja juurde. Sel puhul tutvutakse võimalust mööda jõesängiga, uhteoruga, setetega jne.

Looduse ümberkujundamist käsitlevate teemade puhul tutvustan algklasside õpilasi vanemate klasside või noorte naturalistide katsetega taimede kasvatamise alal. Sügisel korraldame ekskursiooni kooli õppeaeda, võimalust mööda ka ekskursioone lähikonnas asuvate majandite põldudele, ligiduses asuva aedniku-mitsuurinjase juurde.

Kevadel tuleb igal klassil kooli õppeaias ka praktilisi töid teha ja nende kohta arvestust pidada. Vastavalt õppeprogrammile on kooliaias igale klassile ette nähtud teatud kultuuride kasvatamine. Opetaja juhtimisel hooldab iga klass oma peenraid ka suvel. Igale õpilasele on määratud oma nn. töökord. Õpilase töö iseloomu ja kestvuse ning teostamise aja kanname klassi vastavasse vihikusse-päevikusse. Sinna märgime ka taimede arenemise-ga seotud tähelepanekud ja vaatlused, näit. millal hernes maha külvati, millal idu välja tuli, millal ilmus esimene leht, esimene köitraig, esimene õis, millal pandi kepid jne. Võib algust teha ka väetiskatsetega, esialgu väga lihtsalt: 1) väetatud peenar 2) väetamata peenar. Sügisel kaalume võrdluseks saagi nii väetatud kui ka väetamata peenral ja kanname ka need andmed vastava klassi aiatööpäevikusse. Kui tehtud tööd ja töötulemusi selliselt arvestada ja registreerida, ergutab see õpilasi suurema vastutustundega töötama.

Mitmesuguse temaatikaga lugemispalu püüan muuta lastele huvitavaks ka joonistamise abil (näit. lindude

rännud, taimed ja loomad jne.). Samuti arendan laste fantaasiat piltide järgi jutustamise teel. Võimalust mööda loon seose ka reaallaineliste lugemispalade ja joonistamis- ning võimlemistundide vahel (värske õhk, karastamine; suusamatkalgi uurida ja tutvuneda linnu- ja loomajälgedega lumel). Ka joonistamistunnis võib kasutada samalaadilisi teemasid.

Alljärgnevalt toon näiteid, kuidas käsitleda mõningaid küsimusi eelpool nimetatud temaatikast 2.—4. klassis.

Teine klass.

Tunni teema: looke „Kuld-nokad“.

1. Koduse lugemispala kontroll.

2. Vestlus uue teema ainetel, teema teatamine.

Küsimusi vestluse juhtimiseks: 1) Millal tulevad linnud lõunamaalt tagasi? 2) Nimetada paigallinde! Nime-tada rändlindude? 3) Mis on rändlindude lahkumise põhjuseks? 4) Kuidas leia-vad linnud õige tee? 5) Millest toituvad laululinnud? 6) Millist kasu too-vad nad sellega inimesele?

Vestluse tulemusel jõuame järeldu-sele, et inimesele kasulikke linde peab kaitsma ja juurde meelitama. Mis teel meelitame neid inimeste eluasemete juurde? Selleks: 1) paneme paigallin-dudele talvel toitu; 2) valmistame pesakaste.

Näitan klassis kuldnoka pesakasti, mille juures selgitame pesakasti ehi-tust, ülespaneku kõrgust, lennuaugu suurust jne.

Vaatleme õpilaste poolt kogutud tühje pesi. Seoses sellega tutvustan võimaluse korral lapsi vastavate lin-dudega topiste ja piltide abil.

3. Lugemispala „Kuldnokad“ lugemi-ne õpikuist.

4. Võimaluse korral selle läbitööta-mine küsimustega.

Koduseks ülesandeks: pala lugeda ja jutustada. Joonistada pilt kuld-nokast.

Kolmas klass.

Tunni teema: lugemispala „Mis-pärast männid ei hakanud kasvama“.

1. Eelmises tunnis omandatud mater-jali kordamine ja kontroll.

2. Eelmisel päeval metsa korralda-tud ekskursiooni arutelu ja kokkuvõ-tete tegemine.

- 1) Meie kodu ümbruse puid ja põõsaid (puuokste vaatlus, metsarinded).
- 2) Metsa kasutamine: a) ehitusteks, b) kütteks, c) paberi valmistamiseks, d) õhu puhastajana, e) kuumade stepituulte takistajana ja niiskuse säilitajana.
- 3) Inimene metsa rajajana ja hooldajana (külv, kasulike lindude juurdemeelitamine kahjurite tõrjeks jne.).

3. Lugemikust lugeda pala „Mispärast männid ei hakanud kasvama“. Näitlikeks õppevahendeiks tabel paberi valmistamisest, pilte stepi- ja metsavööndist jne.

Koduseks ülesandeks: lugeda ja jutustada pala lugemikust.

Kirjutada kirjand „Mida nägin metsas ekskursioonil käies“.

Kolmas ja neljas klass.

Ekskursioon metsa 3. ja 4. klassiga. Ekskursiooni eesmärk: õppida tunda kodu ümbruse puid, põõsaid, taimi; õppida eraldama metsarindeid; koguda tähtsamate puude oksti.

Ekskursiooni kestvus kohapeal 1 tund.

1. Ekskursioonile mineku eel jagada klass mitmeks rühmaks, määrata rühmajuhid ja anda vaatlusülesanded, nagu näit.: a) 1. rühm vaatleb okaspuid; b) 2. rühm vaatleb lehtpuid; c) 3. rühm — põõsaid; d) 4. rühm — taimi metsa all; e) 5. rühm — loomi, linde jne.

Rühmajuhi ülesandeks on rühma juhtimine temale määratud lõigus. Võib teha ka märkmeid vaatluste kohta. Rühmajuhtideks tuleb määrata õpilased, kes tunnevad nimetatud metsa.

2. Kaasa võetakse karbid ja ajalehepaberit taimede kogumiseks, nuge okste lõikamiseks ja õpetaja käes on luupe.

3. Enne metsa minekut instrueeritakse õpilasi, kuidas metsas liikuda, mida igal rühmal vaadelda ja milliseid oksti iga rühm kaasa toob. Samuti selgitatakse looduse kaitsmise vajadust, et vältida okste ja lillede asjatut murdmist.

4. Kokkuvõtete tegemise ekskursioonist võib jätta ka järgmiseks päevaks. Järgmise päeva eesti keele lugemistunnis kuulatakse rühmajuhtide aruandeid rühma tähelepanekuist, mida täiendavad kaasõpilased.

*

Lugemistunnid algklassides ei ole ainult lugemistehnika ja jutustamis-
oskuse arendamiseks, vaid neis tundides tuleb anda lastele teadmisi mitmesugustelt elualadelt. Kui neis tundides kasutatakse laialdaselt näitlikustamist ja muid meetoodilisi võtteid, siis võtavad lapsed aktiivselt tööst osa, mistõttu 5. klassi jõudes on nad hästi ette valmistatud nende uute ainete õppimiseks, mille süstemaatiline kursus algab 5. klassis.

Aritmeetika õpetamine ja polütehniline õpetus.

A. PTŠOLKO.

Koolis õpetatavate ainete hulgas, milledega polütehnilise õpetuse teostamine on tihedasti seotud, kuulub väljapaistev koht aritmeetikale.

Millest on tingitud aritmeetika niisugune osa polütehnilise õpetuse ülesannete teostamisel?

Inimeste tootmistegevuses on igal sammul tegemist täpsete matemaatiliste arvutustega. Keerukate mehhanismide tööst ja tootmise organisatsioonist ei ole võimalik aru saada, kui ei tunta neid kvantitatiivseid suhteid, mis on kõige selle aluseks.

Aritmeetika teenib seda ülesannet k o g u o m a s i s u g a. Polütehnilise õpetuse eesmärkides on vaja tunda mitte mõnda üksikut aritmeetika osa, ka mitte ainult programmi üksikuid teemasid või osi, vaid aritmeetika algkursuse k o g u s i s u, k õ i k i t e a d m i s i j a v i l u m u s i, m i d a a r i t m e e t i k a a n n a b.

Pole kahtlust, et hea peastarvutamisoskus ja kirjaliku arvutamise oskus on oluliselt vajalikud polütehnilise õpetuse ülesannete teostamisel. Peastarvutamise ja kirjaliku arvutamise nõrk valdamine on takistuseks polütehnilise õpetuse konkreetsete küsimuste lahendamisel. Kooli polütehniiseerimine esitab õpilaste arvutamiskultuurile suuri nõudeid ja kool peab kindlustama, et õpilaste arvutuskultuur oleks kõrgel tasemel. Pisemgi tähelepanu nõrgendamine nelja aritmeetilise tehte käsitlemise vastu algklassides, igasugused puudused aritmeetika selle osa läbitöötamisel aval-

davad eitavat mõju niihästi üldharridusele kui ka polütehnilisele õpetusele.

Niisamuti pole kahtlust, et ka aritmeetika programmi järgmisel osal — mõõdud ja õpilastele mõõtmisvilumuste andmine — on ülisuur tähtsus kui polütehnilise õpetuse alusel.

Tootmisprotsessis tuleb väga sageli mõõta mitmesuguseid suurusi mitmesugustes mõõtudes. Mõõtmised kaasnevad paljudel juhtumitel ka laste endi otsese praktilise tegevusega. Töötagu laps «Osavate käte» ringis või kooli õppekatseaias, tehku ta loodusteaduse ja geograafia alal lihtsaid katseid või vaatlusi, tõmmaku ta joonloike või joonestagu kujundeid aritmeetika ja joonestamise tundides — kõikjal puutub ta kokku vajadusega mõõta: mõõta joonte ja joonloikude pikkust paberil ja kaugusi maastikul, mõõta mitmesuguste esemete suurust ja raskust (kasutades kaale ja kaaluvihte), määrata kindlaks nõude maht, mõõta pindalaid ja ruumalaid, kasutades teadmisi ruut- ja kuupmõõtude alal, määrata kindlaks ühe või teise ajavahemiku pikkus jne.

Et mõõtmised kulgeksid edukalt, peab õpilastel olema õige ja täpne kujutus mõõduühikuid (õpilane peab hästi teadma mõõtude tabelit) ja nad peavad tegema süstemaatiliselt harjutusi mõõtmise alal.

Harjutuste kaudu peavad õpilased omandama oskuse kasutada põhilisi mõõduabinõusid ja kõige lihtsamaid mõõduriistu. Siia kuulub oskus kasutada mõõtjoonlauda joonloikude

mõõtmiseks ja antud pikkusega joonlõikude tõmbamiseks, mõõtpaela ja mõõtlinti mitmesuguste esemete suuruse mõõtmiseks, ka maamõõdusirkli ja kümne meetri pikkusega mõõtnööri, kella aja määramisel ja kaaluvihte esemete kaalumisel.

Polütehnilise õpetuse eesmärgil on väga tähtis arendada plaanipäraselt ja süstemaatiliselt õpilaste silmamõõtu, et õpilased võiksid silma järgi suure täpsusega: a) kindlaks määrata väikesed kaugused ja väikesed pindalad maastikul; b) esemete suuruse (pikkus, laius, kõrgus); c) tõmmata klassitahvlile joonlõigu pikkusega 1 m, paberile — joonlõigud pikkusega 1 dm, 1 cm ja joonestada 1 cm² ning 1 dm².

Õpilastele mõõtmisvõimuste andmine nõuab koolilt endastmõistetavalt praktiliste tööde suurendamist. Ainult seal, kus praktilised tööd kooli töötoas, ringides, tundides ja kooli õppekatseaias on hästi korraldatud, on alati vaja mõõtmisi toimetada ja mõõtmisvahendeid ning kõige lihtsamaid mõõtmisriistu kasutada.

Mõõtmisvõimuste arendamine ja kooli polütehniliseerimine on omavahel seotud ja tingivad teineteist. Kui mõõtmisoskus (oskus mõõta, kaaluda ja aega kindlaks määrata) loob eeldused polütehnilise õpetuse edukaks teostamiseks, siis omakorda polütehnilise elementide sisseviimine kooli loob võimalused laialdaseks praktiseerimiseks ja harjutamiseks mõõtmise alal.

Seoses polütehnilise õpetuse teostamisega tõuseb ka geomeetria-alase materjali tähtsus.

Inimese tootmistegevus on tihedasti seotud mitmesuguste konstruktiivse iseloomuga ülesannete lahendamise. Küsimustega konstruktsiooni alalt puutuvad õpilased sageli kokku juba oma otseses praktilises tegevuses. Niipea kui laps hakkab midagi meisterdama, tuleb tal paratamatult teha üksikuid asju ja asjade osi. Ehitamine, konsolideerimine nõuab õpilaselt oskust aru saada asjade kujust, ulatusest

ja suurusest ning suhtelisest asendist.

Tõuseb küsimus, missugune aritmeetika programmi osa on suunatud sellele, et arendada lastes neid kujutlusi ja võimeid. Pole kahtlust, et selleks on geomeetria-alane materjal. Programmi selle osa käsitlemisel on ülesandeks arendada pidevalt laste vormikujutlusi: algul luuakse konkreetsete kujutlused vormist, mis on tihedasti seotud nägemis- ja kompimistajuga, ent järkjärgulise abstraherimise tulemusena luuakse abstraktne mõiste geomeetrisest vormist.

Mõistagi võivad algkoolis kõnesse tulla vaid vähesed, põhilised, kõige enam levinud vormid, nagu näiteks ristkülik ja ruut, rööptahukas ja kuup, ring ja ringjoon ning kolmnurk.

Peale vormi kuulub ruumikujutlustesse ka kujutus asendist ruumis ja tasapinnal (horisontaalne, vertikaalne ja kaldasend), asjade suhteline paigutus (paremal, vasakul, reas, eespool, tagapool jne.), kaugus, ulatus ja suurus.

Tutvumine vormiga, esemete konstruktiooniga ja nende joonestamisega toob kaasa vajaduse kasutada pidevalt niisuguseid vahendeid, nagu on seda joonlaud, nurklaud ja sirkel (täisnurga, ristküliku ja ringjoone joonestamiseks), ent samuti niisugust mõõduriista, nagu seda on ekkker (maastikul täisnurkade ja ruudu ning ristküliku, aari ja hektaari ehitamiseks).

Nende vahendite kasutamine annab õpilastele niisuguseid oskusi ja vilumusi, mis on vajalikud paljude elukutsete töötajaile ja eelkõige õpilastele endile, kui nad hakkavad tegema praktilisi töid, mis on tihedasti seotud nende õppetööga. Õpilaste kaasatõmbamine näitlike õppevahendite ja didaktiliste materjalide valmistamisele, töötamine «Osavate käte» ringis, geomeetria-alaste teadmiste rakendamine kooli õppekatseaias, tutvumine joon-, ruut- ja kuupmõõtudega, osavõtt tööst klassi kaunistamise alal, seinalehe toi-

metamine jne. — kõik see loob loomuliku aluse ruumikujutluste arendamiseks ja täiustamiseks ning polütehnilise iseloomuga praktiliste oskuste ja vilumuste omandamiseks.

Enamik neist teadmistest ja vilumustest, millest eespool oli juttu, leiavad kajastust praegu kehtivates õppeprogrammides.

Õppeprogrammi nõuete täielik elluviimine tooks kooli tunduvalt lähemale polütehnilise õpetuse ülesannete teostamisele.

Lastele on huvitavad ja suure tunnetusliku tähtsusega niisugused ülesanded, kus kõneldakse võimsast nõukogude tehnikast, mida kasutatakse kommunismi suurehitustel: isetühjendavad autod, sammuvad ekskavaatorid, mullapumbad, buldooserid, skrepperid, greiderid ja paljud teised masinad. Nagu tähelepanekud näitavad, kutsuvad niisugused ülesanded õpilastes esile elavat huvi nõukogude tehnika vastu ja jätavad nende teadvusse väga sügavad jäljed.

Õpilaste tähelepanu köidavad ülesanded, milledes kõneldakse sellest, kuidas masinad kergendavad inimeste tööd ja kuidas nad tõstavad inimeste töö tootlikkust. Meie kogemuste järgi oli väga suur edu juba 2. klassi õpilaste juures taolistel ülesannetel:

Käsitsi valmistamisel läks kaks vedru maksma 1 rubla. Kui aga vedrusid hakati valmistama masinail, läks kaks vedru maksma 2 kopikat. Mitu korda on ühe vedru valmistamine masinal odavam kui käsitsi?

Tehases töötas kolm automaatset tööpinki, mis asendasid 600 töölisi. Tehas seadis üles veel viis niisugust tööpinki. Mitu töölisi asendas viis niisugust tööpinki?

Kuid tööpink ei tööta üksi, tööpinkil töötab tööline, kes püüab teha võimalikult palju, ületada plaani, tõsta oma tööviljakust. Niisuguste ülesannete kasvatuslik ja (kui seejuures antakse tööviljakust iseloomustavad arvulised näitajad) hariduslik tähtsus on vaieldamatu.

Aritmeetilistes ülesannetes saab täiel määral kajastada ka toormaterjali töötlemise tehnoloogilist protsessi ja toormaterjalist valmistoodete saamist. Niisuguseid ülesandeid esinebki meie ülesannete kogudes. Näide:

Ühelt hektaarilt saadi saagiks 360 tsentnerit suhkrupeete. Ühest kg suhkrupeedist saadakse 150 g suhkrut. Mitmele inimesele aastaks jätkulühe hektaari suhkrupeedi saagist valmistatud suhkrust, kui iga inimene tarvitab kuus 1 kg 500 g suhkrut?

Rauamaagis on 60% rauda. Tööline kaevandas päevas 2 t 20 kg maaki. Kui palju rauda sulatatakse sellest maagist?

Kui niisuguste ülesannete arvulised andmed vastavad täiesti tegelikkusele, siis on nende tunnetuslik tähtsus kaheldamatu: nad laiendavad õpilaste polütehnilist silmaringi.

Õpilaste polütehnilisel ettevalmistamisel peavad etendama suurt osa nn. ülesanded-arvestused, milledes rea arvuliste andmete alusel nõutakse õpilaselt nende mingi lähedase ja elulise küsimuse lahendamist. Niisuguste ülesannete iseärasuseks on see, et neis ei anta alati kõiki arve valmiskujul, vaid mõned neist tuleb õpilastel endil leida. Arvestuste objektiks võib olla aeg (arvutada, kui palju aega kulub nii- ja niisuguse töö sooritamiseks), materjal (arvutada, kui palju teatud materjali kulub teatud töö sooritamiseks), toiduainete hulk inimestele, sööda hulk loomadele, seemne hulk külviks kooli juurviljaaeda, mingi sooritatud töö maksumus jne. Niisugust liiki ülesandeid esineb väga harva koolitöö praktikas, kuid nende praktiline tähtsus on ilmne.

Lähedased niisugustele ülesannetele on äärasead ülesanded, kus tuleb kontrollida kauplusest saadud arvet, koostada mingi lihtne eelarve, leida käsiraamatust ülesande lahendamiseks vajalikud andmed, teha rida arvutusi antud tabelit kasutades (näiteks tabelit tööpäevade

eest tasu saamise arvutamiseks) või koostada ise analoogiline tabel ja sooritada rida arvutusi.

Praktilise ja polütehnilise sisuga ülesannete arvu tuleb suurendada niihästi ülesannetekogudes kui ka kooli õppetöös. Niisuguseid ülesandeid saab kasutada õpilaste mõtlemise ja taiplikkuse arendamiseks, matemaatiliste mõistete loomiseks ja kinnistamiseks, ent samuti õpilaste rikastamiseks niisuguste teadmistega, mis võimaldavad neil paremini orienteeruda elulistes küsimustes, inimeste tootmistegevuses.

Suund kasutada lahendamiseks ülesandeid, mis annavad õpilastele kasulikke teadmisi nende polütehnilise ettevalmistuse jaoks, asetab ülesannete kogude autoreile tõsiseid nõudmisi: koostada sisukad ülesanded, mis kajastavad inimeste elu ja tööd väga mitmesugustes vormides, mille aluseks on reaalsed suurussuhted. Tuleb võimaldada väljamõeldud, kahvatu ja ühekülgse sisuga, juhuslike ja meelevaldsete arvudega ning ebaeluliste küsimustega ülesannete kasutamise vastu. Kui niisuguseil ülesandel on mõningane tähtsus harjutamise seisukohalt, siis tuleb nende arv siiski viia miinimumini.

Kõik ülalpool öeldu viib meid järgmistele järeldustele.

Olles üldhariduslikuks õppeaineaks teenib aritmeetika ühtlasi polütehnilise õpetuse eesmärke ja on selle õpetuse peamisi aluseid.

Sellest asjaolust järgneb koolidele kohustus hoolitseda aritmeetika õpetamise kvaliteedi tõstmise eest ja saavu-

tada häid tulemusi aritmeetika programmi kõigis osades.

Tõstes aritmeetika õpetamise tervikuna kõrgele tasemele, tuleb pöörata erilist tähelepanu neile aritmeetika osadele, mis polütehnilise õpetuse teostamisel etendavad suurt osa, kuid senini ei olnud kooli tähelepanu keskuses. Siia kuuluvad: a) anda õpilastele vilumusi mõõtmise alal ja oskusi kasutada elementaarseid mõõtmisvahendeid ja mõõtmisriistu; b) anda õpilastele teadmisi geomeetriast, arendada laste ruumikujutlusi ja teha praktilisi töid, mis on seotud geomeetrilise materjali käsitlemisega.

Lastele ülesannete lahendamise õpetamisel täheldame tänini ebaküllaldast praktilist suunda, mis raskendab aritmeetiliste ülesannete kasutamist polütehnilise õpetuse eesmärkides. Selles töös on vaja tõhustada praktilist suunda mõningate muudatuste siseseviimisega niihästi ülesannete sisusse kui ka nende lahendamise õpetamise metoodikasse. Seejuures on väga tähtis praktiseerida ülesannete lahendamist, et anda õpilastele oskust kasutada käsiraamatuid ja tabelleid, oskust analüüsida tööprotsessi ning arendada loovat initsiatiivi.

Juba praegu kehtivate õppeprogrammide raamides on võimalik teha tõsiseid samme aritmeetika õpetamise kasutamisel õpilaste polütehnilise ettevalmistuse eesmärkideks. Selleks on vaja täielikult teostada programmilised metoodilised nõuded praktiliste tööde alal, mis on seotud niihästi ülesannete lahendamisega ja geomeetrilise materjali käsitlemisega kui ka lastele mõõtmise õpetamisega.

SISUKORD

Juhtkiri. J. V. Stalin noorsoo ja rahvahulkade kommunistlikust kasvatasest 195

... Esimene mai — rahvusvaheline tööraha püha 201

S. Vahtre. Eestlaste ja venelaste ühised võitlused saksa feodaalide vastu eesti talurahva ülestõusu ajal 1343.—1345. a. 206

A. Pint. A. S. Makarenko pedagoogilistest vaadetest ja nende juurutamisest ENSV koolides 212

P. Mazurenko. Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei on nõukogude rahva juhtiv ja suunav jõud 220

L. Kaldma. Ahja Keskkooli õppekatseaia 224

... Märjamaa Keskkooli õppekatseaia plaan 233

... Seletus Märjamaa Keskkooli õppekatseaia plaani juurde 234

... Tallinna 4. Keskkooli õppekatseaia plaan 237

... Seletus Tallinna 4. Keskkooli õppekatseaia plaani juurde 238

A. Skljankin. Tootmisalased ekskursioonid füüsikas 239

A. Vantšenko. Praktilised tööd keemias 242

M. Annilo. Looduslooliste lugemispalade käsitlemisest algklassides 246

A. Ptsolko. Aritmeetika õpetamine ja polütehniline õpetus 252

СОДЕРЖАНИЕ

Передовая. И. В. Сталин о коммунистическом воспитании молодежи и трудящихся масс 193

... День Первого Мая — международный праздник трудящихся 201

C. Вахтре. Совместная борьба эстонцев и русских против немецких феодалов во время восстания эстонского крестьянства в 1343—1345 г.г. 206

A. Пинт. О педагогических взглядах А. С. Макаренко и их внедрении в школах ЭССР 212

П. Мазуренко. Коммунистическая партия Советского Союза — руководящая и направляющая сила советского народа 220

Л. Калдма. Об учебно-опытном участке Ахьяской средней школы 224

... План учебно-опытного участка Мярьямаской средней школы 233

... Разъяснение к плану учебно-опытного участка Мярьямаской средней школы 234

... План учебно-опытного участка Таллинской 4-ой средней школы 237

... Разъяснение к плану учебно-опытного участка Таллинской 4-ой средней школы 238

A. Склянкин. Производственные экскурсии по физике 239

A. Ванченко. Практические занятия по химии 242

M. Аннило. Об изучении естественно-научных статей в начальных классах 246

A. Пчелко. Преподавание арифметики и политехническое обучение 252

Toimetuse kolleegium: R. Meriloo (toimetaja), J. Tohver, A. Valsiner, R. Kalling, M. Salum, M. Leitsalu.

Toimetuse address: Tallinn, Tõnismägi 11, telef. 307-96. Ladumisele antud 26. III 1953. Trükkimisele antud 9. IV 1953. Trükiarv 2848. Paber 70×108, 1/16. Trükipoognaid 4. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 548. Arvutuspoognaid 6,1. MB-03684. Tellimise nr. 656. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk 54/58.

Eesti Ajalehtede-Ajakirjade Kirjastus.

Ilmub 1 kord kuus. Uksiknumbri hind 5 rubla.

Tellimishind: 6 kuud — 30 rubla.

«Ньюкогуде кооль» («Советская школа»). Орган Мин. Просв. ЭССР. На эстонском языке.

TKO

ms 3

74 | T9765
5294-4)

Rbl. 5.—